EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA atașată Societății Filosofice V -Leterburg ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE psihologie JURNAL, fondat de prof N Ya Grotom și A A Abrikosov AN XXV Editat de L M Lopatin Cartea (IV) SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE - MOSCOVA Tipografia Asociației I N Nushnerev Pimenovskaya v * , suspin, hom S and Co - Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Pagină Zoina S A Kotlyarevsky i V S Solovyov și L M Lopatin Carte E N Trubetskoy Problema transcendentala a religiei S N Bulgakov "Problema liberului arbitru în filosofia lui Descartes" S Gru- zenberg Cu privire la problema filozofiei lui Gustav Teichmüller I Rumera Ideile pedagogice ale lui Platon M Rubinshtein Critică și bibliografie L Recenzie de cărți Sext empiric Trei cărți de prevederi pironice Traducere din greacă, prefață și note de N V Bryullova-Shoskolskaya, ed A I Maleina SPb Art Preț ruble P Blonsky Prof A I Yarotsky Moralitatea altruistă și indi- justificare vizuală Iuriev Preț k I Knizhnik II Pliant bibliografic Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Război Ne confruntăm cu un mare punct de cotitură - și nu numai în Sfera în care are loc direct războiul Se creează noi relații între state și între popoare, se pun baze noi pentru organizarea acestor state, noi căi de dezvoltare a acestor popoare, dar pe lângă toate acestea, atmosfera spirituală în care a trăit și s-a obișnuit umanitatea modernă se schimba În viziunea asupra lumii a secolului al XIX-lea și, de asemenea, a secolului al XX-lea, ideea de evoluție a ocupat un loc decisiv Istoria planetei noastre a fost prezentată ca o acțiune lentă și constantă a forțelor care schimbă aspectul pământului în perioade inaccesibile imaginației umane În mod similar, în general, s-a gândit dezvoltarea vieții organice pe ea În cele din urmă, în istoria comunităților umane s-a stabilit o astfel de înțelegere a proceselor treptate, continue, transformatoare Fără îndoială, aici s-a făcut un pas important înainte în extinderea și aprofundarea spiritului științific Dar, așa cum se întâmplă de obicei în istoria gândirii umane, un alt aspect al lumii cu rupturi, dizarmonie și catastrofe a rămas în umbră Cu toate acestea, este imposibil să-i aruncăm din istoria cosmică Același lucru este valabil și în domeniul moral Istoricismul a învățat să vedem aici un lanț neîntrerupt de adaptări nesfârșite, dar a lăsat prea puțin Biblioteca "Runivers" II o sută pentru o catastrofă, pentru o tragedie De parcă fiecare apariție a unui mare om nu ar fi ceva care depășește limitele acestei evoluții lente Primele lovituri ale unei furtuni militare care a izbucnit peste lumea europeană și s-a reflectat astfel pe întregul glob ne-au amintit de aceste lacune, de aceste neajunsuri în inventarul nostru mental Războiul modern este o mare catastrofă, fără exemplu, iar în fața ei, acele laude de război care s-au făcut în literatura modernă, în principal, deși nu exclusiv, germană, par monstruoase Războiul a fost văzut ca un instrument binefăcător al selecției biologice și un mare mijloc de educație națională, de întărire a energiei și a energiei În apărarea ei au fost prezentate dovezi din știința exactă impasibilă, iar cerșetoria vulgarizată s-a îndreptat către ea, pentru care, în mijlocul sângelui și distrugerii, printre zeppelinuri și dreadnoughts, a trebuit să fie dezvăluit un supraom Nu așa marii noștri scriitori și gânditori, precum Dostoievski și Vl Soloviev, care, într-un anumit sens, era gata să o apere, pentru care putea fi și o formă de slujire a poporului și a umanității, un mijloc de a împlini porunca evangheliei a iubirii, dându-și sufletul pentru prietenii ei Sensul moral al războiului, atunci când este purtat pentru lege și dreptate, când reflectă răul și violența, nu este doar pentru aceste scopuri; are o

putere tragică de purificare Ea dă nu numai această naștere a provocării soartei, pe care poetul a descris-o: Există o răpire în luptă Și abisul întunecat de pe margine ' Dă naștere sacrificiului făcut față de ceva nemăsurat mai înalt decât viața personală, creșterea rupturii cu acele legături puternice care țin o persoană captivă în viața sa, în mediul său Comunicarea morții Biblioteca "Runivers" III aici omul ia parte și de o viață mai înaltă, unde groaza și suferința cresc într-o mare bucurie Dar există o altă latură Considerăm că războiul modern nu este doar un test al forței materiale a popoarelor: el dezvăluie valoarea acelor principii culturale după care trăiesc aceste popoare Și se pare că deja în prezent este posibil să anticipăm această viitoare reevaluare, această judecată istorică mondială Este nedemn și miop să atribui responsabilitatea pentru Kalisz și Louvain asupra culturii germane în ansamblu, la fel cum este să pronunți excomunicarea împotriva limbii, literaturii, filosofiei, artei, științei germane Dar, fără îndoială, în cultura Germaniei moderne au fost foarte puternic reprezentate tendințe care au contribuit la pervertirea sentimentului juridic și moral apărut Aceste curente nu au rămas fără urmă în viața spirituală a altor popoare, ci într-o măsură mai mică Aceste curente au proclamat ceea ce poate fi desemnat cel mai exact drept principiul autoafirmării absolute, principiu aplicat în diverse direcții Poate cea mai puțin periculoasă aplicare a acesteia este cultul sinelui individual, afirmarea absolută a personalității în detrimentul tuturor celorlalți Cel mai puțin periculos, pentru că omul modern este prea adânc cufundat în elementele legăturilor și dependențelor sociale Mult mai periculoasă este o astfel de autoafirmare extremă a întregului colectiv, afirmarea egoismului colectiv, pentru că aici începe să-i servească însăși solidaritatea membrilor întregului, disponibilitatea lor de a se sacrifica acestuia din urmă, natura lor morală, etc Aceasta include stabilirea stării cuiva ca un scop absolut, autosuficient, căruia totul trebuie sacrificat O astfel de atitudine față de stat, pe care până și Hegel a ridicat-o la o divinitate pământească, era caracteristică științei juridice și politice germane și importanța Biblioteca "Runivers" IV nimic din ele, ca o organizare a puterii; acest stat a dominat legea, s-a limitat doar la măsura voinței sale și și-a urmărit fără milă scopurile în limitele sale și cu atât mai mult în lupta cu alte state și popoare Totul trebuie sacrificat pentru necesitatea statului și nu există deloc garanții legale suficiente împotriva abuzului de referințe la aceasta Foarte aproape de aceasta este afirmarea absolută a naționalității cuiva, care singură este recunoscută ca având dreptul la un loc de conducere sub soare De aici urmează justificarea teoretică a naționalismului distructiv și crud care a adus deja atâtea nenorociri omenirii moderne; desigur, se practică și în afara lumii germane, dar și-a primit justificarea aici În germanismul agresiv, mai mult decât în orice curent similar, se putea simți încrederea în sine a metodei, s-ar putea spune, a pedanterii Aproape vine aici afirmarea exclusivității confesionale cu o respingere completă a oricărei alte înțelegeri religioase, punând propriul sistem bisericesc și tradiția bisericească deasupra adevărului creștin universal, acestea sentimentele de care se hrănește toată intoleranța clericală În cele din urmă, nu se poate trece pe lângă egoismul social, care duce la afirmarea absolută a drepturilor și intereselor unei clase sociale separate, indiferent de modul în care aceste drepturi și interese în sine merită atenție și protecție O astfel de afirmare absolută nu este străină socialismului modern, și mai ales sindicalismului revoluționar, care a negat statul

și naționalitatea în numele său Dacă principiul autoafirmării absolute în sfera politică, națională, religioasă și socială duce la distrugere și degenerare, atunci nu poate, totuși, să cedeze exclusivitate opusă Reînnoirea culturii europene care se profilează Biblioteca "Runivers" V prin fantomele sângeroase și coșmarurile războiului, promite altceva Statul rămâne o putere organizată, rămâne în același timp purtătorul unor mari sarcini materiale și spirituale; dar nu se poate dovedi a fi un scop autosusținut: trebuie pătruns de principii juridice și este necesară și organizarea juridică a comunicării între state Naționalitatea rămâne o mare forță obligatorie - războiul a scos la iveală toată profunzimea instinctului care unește oamenii individuali cu patria lor, cu oamenii lor; ea a dat exemple de patriotism cel mai pur și eroic, când disputele și disputele de ieri sunt atât de ușor de uitat Naționalul este reflectarea și întruchiparea universalului uman - cosmopolitismul în zadar abstract caută să ajungă la al doilea uitându-l pe primul; dar naţionalul nu poate fi opus universalului Lupta Belgiei pentru libertatea sa nu este doar un fapt în viața acestei țări, ci este o nouă pagină frumoasă înscrisă în istoria omenirii Naționalismul zoologic trebuie înlocuit cu această conștiință spiritualizată și simț al naționalității Rămân și religiile; sunt purtători puternici ai unei unități și fraternități formate istoric și în același timp intime - dar această unitate nu exclude conștiința unei comunități de idealuri religioase și morale Rusia ortodoxă și Franța catolică și Anglia protestantă apără o singură cauză - apropierea care a fost creată nu deschide oare o eră a toleranței mai profunde și mai sincere? Ortodocșii și protestanții experimentează distrugerea Catedralei din Reims ca o insultă adusă propriilor sentimente religioase Mai mult, în fața ochilor noștri s-a închis în fața ochilor noștri abisul, care atât de mult timp și a părut atât de disperat să despartă Franța catolică de Franța liber gânditoare: s-au dovedit a avea un limbaj comun! În sfârșit, rămân limitele de clasă și interesele de clasă, rămâne căutarea unei ordini sociale mai bune, dar nu exclude unitatea tuturor fiilor unei patrii comune, nu exclude Biblioteca "Runivers" VI legături de stat şi naţionale; cauza reformei sociale, cauza comuniunii oamenilor muncii și a celor împovărați cu o viață mai bună devine scopul creativității statale și naționale, iar idealul urii distructive și al războiului interior se opune idealului păcii sociale bazate pe recunoașterea demnității umane Reînnoire, nu limitată la sfera socială și politică, reînnoire pe baza unei noi înțelegeri și experiențe religioase și morale - aceasta este ceea ce se deschide în fața noastră Cât de clar vor fi exprimate aceste începuturi în noua perioadă a istoriei culturale europene? Cât de pe deplin se vor împlini? Orice răspunsuri specifice nu sunt la locul lor aici Vedem în fața noastră doar repere, în direcția cărora această poveste pare să fie îndreptată chiar de rațiunea lucrurilor Un lucru este absolut cert: ceea ce au trăit popoarele europene, ceea ce va fi trăit, nu poate intra în trecutul irevocabil fără a lăsa o urmă adâncă, de neșters Înțelegem acest lucru dintr-o considerație obiectivă a lumii înconjurătoare; simțim și mai mult din vocea interioară imediată Nu am devenit toți parte din noul element de mare distrugere și mare creație și poate această comuniune să fie smulsă din sufletele noastre? Aflându-ne la marea cotitură istorică, nu putem decât să simțim credință în viitor, credință în Rusia Fiii ei iubitori și devotați, frații noștri, luptă pentru acest viitor, pentru posibila realizare a binecuvântărilor ideale în umanitate Aceasta este misiunea Rusiei, iar recunoașterea ei nu are nimic de-a face cu pretențiile naționaliste Ar

fi, cred, o greșeală fatală să considerăm sensul evenimentelor în lumina vechiului, deși modernizat, slavofilism Victorie asupra germanismului j; nu este o victorie asupra culturii europene, ci aprofundarea și purificarea ei În ea, și nu în afara ei, slavul eliberat, chemat la o viață nouă, își va spune cuvântul Biblioteca "Runivers" VII lume Trebuie să apreciem întotdeauna cu recunoștință acele gânduri FILOZOFICE și religioase profunde și fructuoase care au fost introduse de învățătura slavofilă în viața spirituală a Rusiei, dar aceste gânduri au fost întotdeauna legate în ea de o oarecare îngustime de netrecut a concepției istorice Germania, cu bogățiile sale culturale enorme, ne servește ca un exemplu de avertizare asupra a ceea ce conduce egocentrismul național, care este capabil să ia atât forme foarte grosiere, cât și foarte subtile Originalitatea gândirii creatoare a unui mare popor nu este o respingere a acelei unități spirituale care leagă popoarele, care a fost atât de revelată în aceste zile de neuitat pe care le-am trăit S Kotlyarevsky Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " V S Solovyov și L M Lopatin i L N Lopatin se înșeală în presupunerea că am fost "emotionat" de articolele sale critice despre cartea mea S-ar putea să fiu agitat de niște atacuri inadmisibile de natură personală; însă însăși posibilitatea lor este eliminată de afirmația categorică a criticului meu din ultimul său articol: "Nu mă îndoiesc că prințul Trubetskoi a avut întotdeauna cele mai calde sentimente prietenești pentru Solovyov, că ideile lui Solovyov au avut asupra lui o influență irezistibilă și foarte durabilă și că ruptura cu opiniile lui Solovyov a constituit o criză profundă a vieții sale spirituale Lăsând deoparte expresia imprecisă "decalaj" (de fapt, nu am avut nicio ruptură cu Solovyov), constat cu plăcere că aceste cuvinte elimină multe care ar putea da naștere la neînțelegeri în articolele anterioare ale lui L M Lopatin critica nu privește atitudinea mea personală față de Solovyov, mă pot raporta la ea cu atât mai calm pentru că nici nu are absolut nimic de-a face cu cartea mea Dacă unul dintre criticii lui L M Lopatin, analizându-i lucrările, a pronunțat o sentință severă asupra lui ca materialist sau empiric, L λί cu greu ar fi fost Questions of Philosophy, carte , Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Sunt încântat de acest lucru: pur și simplu i-ar oferi unui astfel de critic să se familiarizeze cu operele sale Primul meu articol polemic, ca răspuns la L M Lopatin, conținea în esență tocmai acest sfat, exprimat într-o formă delicată Acum, după ce a scris despre cartea mea trei articole întregi de o sută treizeci de pagini, acest sfat este oarecum întârziat și va trebui să vorbesc doar despre consecințele eșecului său Nu vreau să spun prin asta că criticul meu nu mi-a citit cartea Fără îndoială, a citit ceva în el; Nu mă asum să judec dacă a citit întreaga carte sau numai capitole și pagini individuale, alese aleatoriu Dar în acest caz nu contează: el știe și își amintește din "Contemplarea lumii despre Solovyov" în orice caz doar fragmente separate Întregul, așa cum am avut deja ocazia să spun despre asta, rămâne complet în afara câmpului său vizual răspunde criticilor sale Nu este deloc necesar să-i reamintim lui L M Lopatin că critica filozofică trebuie în primul rând să fie imanentă Ea trebuie să judece Opera filozofică în termenii propriilor sale scopuri și propriilor sale principii de bază În articolul meu anterior, am aflat deja cât de vagă are LM Lopatin o idee despre sarcinile mele La cele spuse acolo, trebuie adăugat că L M Lopatin nu înțelege nici măcar ceea ce constituie ideea principală a cercetării mele și principiul ei principal Și totuși, acest principiu de bază este exprimat în mod expres în multe locuri în cartea mea și tot ceea ce am scris este

determinat de el într-un fel sau altul Ideea lui Dumnezeu-bărbăție, aceasta este ceea ce pentru mine "împletește firele gândirii lui Solovyov" (vol I,) și, în consecință, filo Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN Sofia trebuie să fie în primul rând viață în Hristos (vol I,) Și același principiu de bază al învățăturii lui Solovyov, acceptat în întregime de mine, îmi servește drept criteriu pentru a deosebi cei vii de cei morți în învățătura lui Soloviev În consecință, concluzia mea rezumă astfel sensul cărții mele: "În prezentarea de mai sus, am încercat să aflu ce pare a fi viu în această învățătură și ce este învechit Grâul său viu constă în afirmarea bărbăției-Dumnezeu ca început și sfârșit al procesului lumii: coaja ei moartă se exprimă într-o serie de utopii, care într-un fel sau altul sunt reduse la o falsă idealizare a pământului (vol II,) Din acest punct de vedere, am supus învățătura lui Soloviev acelei "critici imanente" despre care vorbesc în prefața mea: am acceptat ceea ce era în acord cu ideea de bărbat-Dumnezeu și am respins ceea ce nu era Am ajuns la concluzie că tocmai în această idee era vie învățătura lui Solovyov: "căci toate visele acum învechite ale lui Solovyov Istoric" sunt în totală contradicție cu ideea centrală a bărbăției sale de Dumnezeu, care constituie sufletul nemuritor al învățăturii sale Ea este cea care îi condamnă Aceasta este convingerea profundă la care m-a condus critica imanentă a viziunii asupra lumii a lui Solovyov" (Vol I, X) Sunt conștient de faptul că critica mea față de prevederile individuale ale lui Solovyov este foarte radicală și, pe alocuri, chiar aspră și nu mă voi plânge deloc dacă voi fi aplicat prin aceeași măsură Dar un lucru am dreptul să cer de la criticii mei, ca măsura să fie exact aceeași, ca aceștia să acționeze cu cartea mea exact așa cum am făcut eu cu învățătura lui Solovyov - ca toate propunerile mele particulare să fie studiate în legătură cu întregul, în lumina acelui gând fundamental, care constituie sensul lor Fiecare filosof are dreptul să ceară același lucru în raport cu el însuși Ce am spune despre un critic care ar expune și analiza doctrina modului a lui Spinoza fără legătură? Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY cu doctrina sa despre substanță, sau doctrina despre cunoaștere a lui Platon este în afara contactului cu propria sa doctrină a ideilor? Este evident că un astfel de critic nu ar fi înțeles absolut nimic în niciuna dintre afirmațiile acestor gânditori: învățăturile lor s-ar fi transformat într-o prostie pentru el pentru simplul motiv că le considera rupte de sensul lor Cum se comportă L M Lopatin cu cartea mea? El își lasă complet gândul principal deoparte și este interesat doar de judecăți și propoziții separate care i-au fost smulse accidental În același timp, el nici măcar nu ridică întrebarea ce relație au aceste prevederi particulare cu ideea principală Mai mult, oricât de ciudat ar părea, el nici măcar nu bănuiește însăși existența poziției mele de bază Cititorul își poate imagina gradul de uimire când am citit în L M Lopatin următorul pasaj remarcabil: "centrul și rădăcina viziunii religioase asupra lumii a lui Solovyov a fost în credința sa în Hristos, și nu în vreo teoremă a ontologiei a priori, iar eu este nu este clar cum ar putea prințul E N Trubetskoy, în paginile lucrării sale pe care le analizăm, să treacă cu vederea acest "(cartea i O, p θ) Sunt acuzat că am trecut cu vederea principiul meu de bază') Acesta este gradul de conștientizare al lui L M Lopatin despre cartea mea; acest lucru, desigur, explică multe în articolul său și, mai presus de toate, faptul că în mod decisiv toate prevederile particulare ale cărții mele sunt studiate de criticul meu cu omiterea sensului lor După ce am eliminat sensul din raționamentul meu, el,

desigur, nu găsește că și-a pierdut unitatea logică a gândirii mele, drept urmare nu vede în el decât contradicții, ceea ce îl irită !) În special, îmi permit să subliniez mai jos că în doctrina Sfintei Treimi, nedumerirea lui LM se explică prin faptul că a trecut cu vederea ideea mea principală Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN sensul și sensul lor în perspectiva generală a prințului Trubetskoy, în funcție de gradul de atenție sau de justificare logică, în funcție de legătura lor cu alte convingeri ale prințului Trubetskoy și după alte semne mai mult sau mai puțin indirecte "(kn ,) Criticul este sortit "ghicirii dureroase" nu numai pentru că nu cunoaște semnificația cărții pe care o analizează, ci și din cauza unei alte trăsături foarte tipice lui L M Lopatin Nu îi place să facă anchete și preferă să le înlocuiască cu presupuneri chiar și acolo unde informațiile ar putea face orice presupunere de prisos Aici va fi suficient să dăm un exemplu izbitor L M Lopatin presupune că în arhivele Universității din Moscova există un document pe care nu l-am folosit, care este de mare importanță pentru studiul influenței lui Schelling asupra Solovyov "Dacă memoria mea nu mă înșală", spune el, "în eseul său de doctorat (care era un eseu preliminar despre Criză")*), Solovyov a expus în detaliu principiile metafizice ale ultimului sistem al lui Schelling Păcat că cartea E N Trubetskoy nu s-a familiarizat deloc cu această primă lucrare filosofică a lui Solovyov: ea, probabil (sic), a putut fi găsită în arhivele Universității din Moscova și, între timp, ar putea arunca o lumină interesantă asupra primilor pași ai lui Solovyov în formularea sa Viziune filozofică asupra lumii" (Cartea II , p · Vorbim despre cel mai important document, care prezintă un interes absolut excepțional pentru admiratorii lui Solovyov: de ce L M Lopatin, care știe despre existența acestei opere a lui Solovyov timp de patruzeci de ani, la treisprezece ani după moartea regretatului său prieten, doar " ghiciți dureros" despre locația sa? mergeți arhiva Universității din Moscova nu este departe, dar în aceeași instituție în care L M Lopatin
*) L M înseamnă "Criza filosofiei occidentale" Biblioteca "Runivers" o KH EVGENY TRUBETSKOY servește, iar certificatul din el, așa cum trebuia să fiu convins de asta, costă doar cinci minute dintr-o conversație telefonică cu rectorul Universității din Moscova În locul lui L M Lopatin, a trebuit să trec peste acest obstacol de netrecut Și, spre cel mai mare regret al meu, "ghicirea" lui L M Lopatin a fost distrusă pentru totdeauna de certificat Lucrarea lui Solovyov nu era în arhivă: acolo s-a păstrat doar o notă despre eliberarea lui "candidatului Solovyov" din ordinul decanului Facultății N Popov Din păcate, atitudinea lui L M Lopatin față de cartea mea este exact aceeași cu atitudinea lui față de arhiva Universității din Moscova: există și mai multe obstacole în familiarizarea cu conținutul acesteia - având în vedere vastitatea ei Prin urmare, în loc să facă anchete obligatorii pentru critic, el preferă mai des să construiască "ghiciri chinuitoare" despre diverse documente care mă compromit, pe care le conţine Desigur, aceste presupuneri sunt la fel de uşor distruse, ca şi ipoteza lui Solovyov munca candidatului Din păcate, metoda non-investigației și metoda "ghicirilor chinuitoare" sunt principalele metode de cercetare critică a lui L M Lopatin În viitor, vom vedea la ce duce aceasta II În interesul cititorului, nu voi vorbi despre tot ce este "pierdut din vedere" de către criticul meu, deoarece pentru aceasta ar trebui să reproduc aici întreaga mea carte extinsă Voi începe cu una relativ minoră L M Lopatin îmi reproșează că am expus învățătura lui Solovyov despre Sf Trinitatea are doar opt pagini și "aproape Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN între timp, exclusiv conform

primelor capitole ale cărții a treia din La Russie et l'Eglise universelle, întrucât aceeași învățătură este mult mai bine și mai viu expusă de Soloviev în "Lecturile sale despre masculinitatea divină" și "Principiile filozofice ale întregii cunoașteri" (bk I O, -) Referințe la "Lecturi despre Bărbăția Divină" sunt chiar și pe acele opt pagini ale cărții mele, care au primit din greșeală atenția lui L M Lopatin Dar dacă ar fi făcut întrebări, ar fi putut găsi cu ușurință în capitolul meu X încă două paragrafe, unde este expusă și supusă dezvoltarea ulterioară a aceleiași doctrine a Sfintei Treimi (chestiunea participării celor trei Ipostasuri la creație) la analiza critică Acolo indică de ce îmi întemeiez expunerea pe "La Russie, ca mai târziu și mai matură dintre cele două lucrări" (p), dar acolo fac și o paralelă detaliată între această lucrare și "Lecturi despre masculinitatea divină"; indică, de asemenea, "diferența sesizabilă" a ambelor lucrări în înțelegerea rolului Ipostaselor - în creație; prin urmare, reproșul că trăsăturile "Citurilor" nu au fost luate în considerare de mine atunci când expun doctrina Sfintei Treimi, poate doar din cauza nefamiliarizării cu capul meu X Cu toate acestea, această omisiune, așa cum s-a spus, are o importanță relativ secundară Ce înseamnă omisiunea unui capitol separat în comparație cu omisiunea de sens admisă de L M în acel capitol VIII al meu, care a fost supus analizei sale critice! Esența criticilor mele expuse acolo este exprimată cu siguranță de mine în ultimele două pagini ale acestui capitol: "revelația are sens și valoare doar cu condiția ca să existe un câmp de adevăruri care nu pot fi cunoscute în mod natural și sunt revelate numai în comuniunea de prietenie intimă între Dumnezeu şi om - în unitatea de luptă O astfel de înțelegere a revelației rezultă din principiul de bază al tuturor învățăturilor religioase și filozofice ale lui Solovyov; Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY dar aceasta confirmă încă o dată datoria care revine criticilor săi - de a elibera această învățătură de impuritățile raționaliste superficiale și esențial străine Sensul acestor cuvinte este destul de clar: aici, în discuțiile despre Sf Trinitate și despre revelație în general, evaluez învățătura lui Solovyov în lumina principiului comun nouă în lumina credinţei noastre comune în Hristos Și, ca să nu existe nicio îndoială că tocmai acesta este principiul călăuzitor al criticii mele, spun în ultimele rânduri ale capitolului analizat de L M Lopatin: un loc central ocupă viziunile sale asupra lumii, în special doctrina sa divino-umanității Va forma conținutul următorului capitol" (p) Lăsați cititorul să judece gradul de conștientizare al criticului, care susține că în aceste pagini ale lucrării mele am "trecut cu vederea" Faptul că "centrul și rădăcina viziunii religioase asupra lumii a lui Solovyov se afla în credința lui în Hristos, și nu în vreo teoremă de ontologie a priori " "(Cartea ,) Iată adevăratul sens al observațiilor mele critice: întrucât centrul învățăturii religioase a lui Solovyov este Hristos, care s-a arătat în trup, până la apriorismul raționamentului lui Solovyov despre Sf Nu trebuie să existe loc pentru Treime: nu se poate deduce a priori din gândirea pură ceea ce se cunoaște doar într-o epifanie concretă! Spun cu siguranță că pentru cunoașterea lui Dumnezeu avem nevoie de "date interne ale experienței religioase, care sunt cunoscute ca acțiunea principiului divin în noi " enii divin și uman - în umanitatea divină, pentru cunoașterea lui Dumnezeu, cea unică- eforturile laterale ale minții umane nu sunt suficiente: aveți nevoie și de acel impact specific asupra ființei umane divine Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN stvennogo început, care este perceput de om în experiența religioasă

Este necesar ca Dumnezeu să fie întruchipat în gândirea umană Aceasta este, în esența ei, învățătura lui Solovyov, în care găsesc așadar "începuturile doctrinei corecte a revelației" (p) Comparația cu aceste "primii" mă face să resping apriorismul raționamentului lui Solovyov în "Russie" ca "un amestec superficial și, în esență, străin de el" (p) Toate acestea sunt exprimate de mine destul de clar și sunt hotărât nedumerit cum s-a putut L M Lopatin să se piardă aici printre cei trei pini Îmi atribuie o idee diametral opusă celei pe care o exprim, că în ochii mei centrul viziunii asupra lumii a lui Solovyov este acel raționalism, în care nu văd de fapt decât o coajă învechită, decrepită De aici și exclamația indignată: "Ce temei avea prințul Trubetskoy pentru a afirma că Solovyov a transformat întregul conținut al creștinismului într-un sistem de adevăruri speculative necesare din punct de vedere logic și nu a lăsat nimic în seama credinței? De ce a ignorat cu desăvârșire cele mai hotărâte afirmații ale lui Soloviev împotriva posibilității unei astfel de acuzații? mie mi le contrastează patina, fără să observ că în ele văd un leac pentru "raționalismul dialecticii lui Soloviev" (p) și că tocmai ele constituie conţinutul celui mai important capitol al meu IX, la care mă refer în ultimele cuvinte ale capitolului VIII fiind analizate de criticul meu (ibid) Necunoscându-mi criteriile, L M Lopatin, desigur, nu a putut asimila concluziile criticii mele Pornind de la principiul Dumnezeului-bărbăție, cer o combinație a două elemente pentru cunoașterea lui Dumnezeu: experiența (în epifanie) și eforturile gândirii umane îndreptate către faptul că Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY pentru a stăpâni această experiență Din acest punct de vedere, spun printre altele: "nu putem cunoaşte esenţa Absolutului sau a relaţiilor reale cu existentul în afară de experienţa reală: pentru cunoaşterea reală, fenomenul real al cognoscibilului, revelaţia lui reală" (vol I, p) Pare clar că aceste cuvinte sunt îndreptate nu împotriva speculației, ci împotriva acelui apriorism unilateral, care consideră posibilă cunoașterea Divinului din gândirea pură "în afară de experiența reală" Este puțin probabil ca L M Lopatin să afirme că speculația și gândirea pur a priori sunt una și aceeași: la urma urmei, o interpretare speculativă a experienței este posibilă Cele mai profunde speculații ale lui Platon sunt fără nicio îndoială - nu rezultatul unei gândiri pure a priori, ci rezultatul reflecției asupra datelor experimentale - în acest sens spun: "că Dumnezeu este iubire, asta nu putem ști din nicio logică deducții: putem cunoaște iubirea numai cu condiția ca ea să ni se dezvăluie cu adevărat" (Vol I, p) În aceste și alte locuri citate de L M Lopatin, neg posibilitatea de a deriva iubirea a priori în afara experienței ; nu neg direct sau indirect posibilitatea speculării despre iubirea divină: căci știu perfect că iubirea manifestată poate fi obiect de speculație; mai mult, din faptul că dragostea nu poate fi dedusă, nu rezultă deloc că din Faptul iubirii manifestate Prin urmare, atunci când, pe baza citatelor de mai sus, L M Lopatin îmi atribuie "negarea cunoașterii speculative a proprietăților Divinului" (cartea , p), o astfel de interpretare este în contradicție totală cu gândul meu: afirm că pentru cunoașterea lui Dumnezeu este nevoie de o combinație de speculație și experiență și de aceea doar speculația nu este suficientă pentru aceasta; criticul meu concluzionează de aici că neg speculațiile O astfel de negare nu este inclusă nici direct, nici indirect Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV IL M LOPATIN nu în niciuna dintre afirmaţiile mele: este în întregime rezultatul muncii lui L M Lopatin Când declar acest lucru și citez drept dovezi multe locuri care contrazic gândul care mi se atribuie, L

M Lopatin face o încercare de a mă expune în contradicție și îmi pune întrebarea: o, o, esență și viață divină imposibil, nepermis, încălcarea drepturilor de credință, distrugerea libertatea atât a lui Dumnezeu, cât și a omului (vol I, pp -), sau crede doar că conținutul vieții divine nu se încadrează în cunoașterea logică fără urmă, ci că cunoașterea logică, totuși, trebuie să se străduiască întotdeauna să pătrundeți-l și abordați-l (ibid , pp , ? În ce fel se împacă aceste afirmații contradictorii pentru prințul Trubetskoy și care este părerea lui reală? Din comparaţiile acestor locuri se vede cum L M Lopatin compune contradicţiile mele Antiteza de aici cu siguranță îmi aparține; teza este doar rezultatul "conjecturilor chinuitoare" ale criticului; la pp - , la care se referă, nu există nici măcar un sunet că orice cunoaștere logică a esenței Divine și a vieții Divine este imposibilă și nepermisă; acolo am obiectează doar la încercarea de "deduce a priori din gândirea pură conținutul celor mai înalte mistere ale revelației creștine " Teza impusă mie de critic este obținută prin înlocuirea expresiei mele actuale, "cunoaștere a priori din gândirea pură" cu un alt termen, "cunoaștere logică", care aparține criticului Mă grăbesc să fac o rezervă: nu vorbesc aici despre vreo falsificare voită a lui L M Lopatin, ci doar despre !) Carte , p Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY creativitatea inconștientă prin care se creează legendele Dar, mutatis mutandis, folosește aceeași tehnică critică în toate contradicțiile "mei" Fără să înțeleagă sau să citească corect vreo părere pe care mi-am exprimat-o, criticul, prin metoda "conjecturilor chinuitoare", își întocmește propria teză, care este imediat atribuit mie; întuneric "Metoda non-investigației" conferă conjecturii certitudinea care îi lipsește Atunci L M Lopatin găsește în carte cuvintele mele adevărate, care contrazic fundamental teza, iar în rezultatul final, contradicția este gata În acest fel, desigur, se pot atribui oricărui autor câte contradicții îți place Nu este de mirare că L M Lopatin constată că am un număr infinit de ele Potrivit lui, "Prințul E N Trubetskoy rareori dă peste concluzii de natură fundamentală, formulate atât de ferm încât ar fi imposibil să se indice în alte locuri din lucrările sale extinse declarații care neagă clar aceste concluzii" (cartea , pp θ-) o) · Că metoda lui L M Lopatin de a compune contradicțiile mele este peste tot aproximativ aceeași reiese din toate exemplele sale, pe care le citează, evident, ca fiind cele mai tipice Așadar, îmi pune o întrebare: "Unde se exprimă adevăratul gând al prințului Trubetskoy, acolo unde își pronunță verdictul categoric asupra justificării speculative a lui Solovyov a fețelor Sf Trinity, susținând că la el nimic nu este lăsat în seama credinței și revelația își pierde valoarea, sau unde, după numai douăzeci și trei de pagini (-), el expune cu deplină simpatie convingerea lui Solovyov că adevărul trinității era încă dezvăluit în filosofia alexandriană, că conținutul specific al creștinismului nu este determinat de acesta și că "creștinismul are propriul său conținut, *) Spun "aproximativ" pentru că în unele contradicții "mei", atât teza, cât și antiteza aparțin criticului Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN independent de toate aceste elemente incluse în ea, iar acest conținut propriu este numai și exclusiv Hristos" (cartea , p)? După tot ce s-a spus despre "justificarea speculativă" a persoanelor Sfintei Treimi, nu trebuie să demonstrez că teza de aici este din nou rezultatul prelucrării creative a gândirii mele de către L M Lopatin, iar antiteza (dacă aruncăm o oarecare inexactitate în formularea ei - L M Lopatin) îmi aparține într-adevăr Întrucât eu nu mă opun "justificării speculative ca atare", ci doar împotriva deducerii a priori din

gândirea pură, între condamnarea mea a apriorismului raționamentului "Rusia" și simpatia mea față de opinia lui Solovyov că deja înainte de creștinism "monoteismul definit ca credință în trinitate în filosofia alexandriană" - nu există nicio contradicție Că adevărul trinității a fost dezvăluit în cele din urmă în filosofia alexandriană, mai mult, înainte de apariția lui Hristos, acest lucru, desigur, nu afirmăm nici eu, nici Soloviev Dar faptul că în speculația alexandrinilor avem o revelație preliminară, și deci incompletă, imperfectă a acestui adevăr, este din punctul meu de vedere destul de admisibil, admisibil pentru că speculația alexandrinilor nu a fost deloc o deducție a priori din gândirea pură , dar s-a bazat pe date bogate ale experienței religioase O încercare de a mă condamna pentru contradicție nu duce decât la faptul că criticul însuși cade într-o groapă săpată de altul Eu, la rândul meu, am dreptul să-l întreb pe L M Lopatin unde a fost exprimat adevăratul său gând, dacă în al doilea articol al său, unde este nedumerit de ce "nu am transmis deloc" opinia motivată detaliată a lui Solovyov că doctrina Sfintei Treimi ar fi avut a fost deja definit înainte de creștinism în filosofia alexandriană (cartea , pp -), sau în al treilea articol al său, unde el afirmă la fel de energic că expun chiar aceste gânduri cu deplină simpatie pentru ele? (cartea , pp)) Cu toate acestea, din această comparație I Văd cu plăcere că sfatul meu a avut un oarecare efect: între al doilea și al treilea din articolele sale, L M Lopatin a început să completeze unele lacune în cunoștințele sale cu cartea mea Păcat că e puțin târziu; dar mai bine mai târziu decât niciodată Aceasta este originea altor contradicții "ale mele" Referitor la cea de-a treia contradicție (asupra chestiunii nemuririi), îmi las să demonstrez mai târziu că în ea opera criticului meu a creat atât teza, cât și antiteza; iar a patra şi ultima contradicţie, citată ca exemplu de L M Lopatin (asupra chestiunii mântuirii lumii), mărturiseşte tot ce s-a spus mai sus: de vreme ce ideea mea principală a rămas în afara câmpului meu vizual! critică - niciuna dintre propunerile mele particulare nu poate fi înțeleasă de el · El întreabă: "Crede prințul Trubetskoy că ea a transformat lumea, a unit-o cu Dumnezeu, a luminat pentru totdeauna sufletul omenirii cu bunătate și astfel a fost purtătoarea actului libertății în uniunea divino-uman, deja Maica Domnului? , când ea "a fost de acord cu testul veștii bune care i-a fost proclamată" (vezi II v , pp - , în special pp , ,) sau el este de acord cu Solovyov că lumea a răscumpărat, transformat și l-a unit pentru totdeauna pe Hristos însuși cu Dumnezeu și că voința umană a locuit în ea, subordonându-se liber și complet voinței Divinului (Cartea I, pp - , °θ- * , vezi mai ales pp I -) (vezi Q Phil , cartea , p °°) Dacă aici există o "contradicție", atunci sunt în primul rând uimit de faptul că L M Lopatin vede în ea contradicția mea, de altfel, cauzată de "oarecare grabă" în a-mi scrie lucrarea (cartea , p) din sa atenție la împrejurarea că din punctul său de vedere trebuie să găsească exact aceeași "contradicție" în acea tradiție universală biserici, comune atât Ortodoxiei, cât și Catolicismului, ceea ce este absolut obligatoriu pentru mine Până la urmă, exact aceeași întrebare care mi se pune aici ar putea fi adresată Bisericii Ortodoxe din același motiv În ce fel este exprimată adevărata ei credință, fie în învățătura că Hristos este Mântuitorul lumii, fie în imnurile bisericești: "Nu există imami de alt ajutor, nici imami de altă speranță, nu-i așa, Doamnă?" Părinte P Florensky spune în lucrarea sa recent publicată "Stâlpul și temeiul adevărului" (p), că atât în catapeteasma, cât și în închinarea

Bisericii Ortodoxe "Maica Domnului ocupă un loc simetric și, parcă , echivalent cu locul Domnului " Acest lucru este absolut adevărat; dar este și adevărat că religios sentimentul credincioșilor nu vede și nu poate vedea în aceasta nici exagerare, nici contradicție *) Cine a salvat lumea, Hristos sau Maica Domnului? Mărturisesc sincer că pentru un critic care pune o astfel de întrebare, nu am un limbaj comun pentru înțelegerea reciprocă El nu va înțelege niciodată cum este posibil să se îmbine pe Hristos și pe Maica Domnului; dar nu pot să înțeleg cum să le despart, refuz să înțeleg dilema care li se opune - "fie Hristos, fie Maica Domnului " Și asta din simplul motiv că ambele credințe sunt un întreg organic inseparabil pentru mine O cinstesc pe Maica Domnului - numai ca Maica Domnului - în Hristos; orice cinstire a ei în ochii mei se referă direct la El; dar, în același mod, nu pot separa organic cinstirea lui Hristos de cinstirea Mamei sale опо- í) Aceasta, desigur, nu prejudecă problema unei dispoziții religioase personale, care poate fi chiar foarte înaltă din punct de vedere ecleziastic la oamenii care nu au pătruns gândirea în esența învățăturii ecleziastice Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY instrumental în umanitatea Sa Și aceasta este diferența dintre mine și L M Lopatin Pentru el, Hristos și Maica Domnului sunt chipuri izolate, pentru mine sunt un întreg divin-uman viu; este exact la fel și pentru Solovyov și, prin urmare, L M Lopatin ne opune în zadar unul altuia în această privință Chiar în acele pagini ale cărții mele, cărora criticul meu recomandă să se acorde o atenție deosebită, el va găsi oricâte expresii îi plac această înțelegere organică a bărbăției-Dumnezeu și a Maicii Domnului în ea De ce proclamă biserica cu cântările ei că în Maica Domnului este toată nădejdea noastră? Răspund cu siguranță: aceasta este nădejdea în Hristos și prin Hristos: "Creștinismul cinstește, mai precis, o iubește pe "Stăpâna", ca pe mama universală, care și-a primit ultima, a doua naștere în Hristos" "Fiul lui Dumnezeu devine, în locul vechiului Adam, al doilea Adam, noul strămoș al omenirii și al tuturor viețuitoarelor Ceea ce este deci surprinzător este că în El "o ființă finită, născută în timp, devine Regina și Mama ființelor născute mai devreme și mai târziu" (p) "Pentru credincios, ea este Regina tocmai ca o ființă prin care Dumnezeu devine om, iar omenirea și lumea sunt spiritualizate în Dumnezeu" (p) Așa spun pe paginile citate de L M Lopatin: din fiecare rând din aceste pagini reiese că pentru mine fiecare lucrare a Maicii Domnului este împreună cu aceea și mai presus de toate - lucrarea lui Hristos Dumnezeu-omul în ea iar prin ea *) Ce a citit L M Lopatin în aceste pagini, dacă nici măcar nu a citit în ele pe aceasta principală? Dacă vede o contradicție aici, atunci este aproape inutil să mă cert cu el în general despre cartea mea: este scrisă într-o limbă străină și de neînțeles pentru el Căci fără cheie pentru ea, fără ' *) Prin urmare, nu de mine, ci de L M Lopatin, compilat în acest "pro- opunându-se" și teză (Hristos a salvat lumea în afară de Maica Domnului) și antiteză (Maica Domnului a salvat lumea în afară de Hristos) Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN ideea lui Dumnezeu-bărbăție ca un întreg universal viu-^· este imposibil să deslușești o singură linie în ea Întrebarea lui L M Lopatin despre mediatorii supraoameni în materie de mântuire este complet analogă cu întrebarea sa despre Maica Domnului: "de ce nu este suficient ca mântuirea universală să aibă un simplu act mântuitor săvârșit de Isus Hristos, în afară de viitorii mediatori supraoameni?" (Vol , p) Al meu criticul nu observă deloc că nici aici el doar repetă sub altă formă banala întrebare a teologiei raționaliste: dacă actul răscumpărător este săvârșit de Hristos, atunci de ce este mijlocirea și mijlocirea sfinții mai au nevoie?Întrebarea în

sine este posibilă doar pentru că Hristos și sfinții (în întrebarea L M Lopatina - intermediari supraoameni) sunt considerați persoane izolate, în timp ce cel care pune întrebări rămâne complet străin de conceptul de Dumnezeu-bărbăție ca un întreg organic Din punctul de vedere al acestui concept, dilema "Hristos sau sfinții" este la fel de neînțeles și imposibil ca și dilema "Hristos sau Maica Domnului" Din punctul de vedere al concepției ecleziastice pe care am dezvoltat-o aici, marii asceți în Hristos pot fi mijlocitori, mediumi ai harului, nu prin ei înșiși și nu din ei înșiși, ci ca purtători ai harului lui Hristos, ca organe ale divinității universale organism uman Iată de ce Biserica poate, fără teama de a cădea în contradicție, să vorbească despre un singur Mijlocitor și Mijlocitor între Dumnezeu și om - Hristos, și despre o pluralitate de mijlocitori - sfinți*): ea știe că Unul Mijlocitor acționează în toți, și ceea ce găsește în treburile lor o continuare necesară din punct de vedere organic a actului răscumpărător săvârșit de Hristos - întruparea la care se împărtășesc cu toată viața; în ei desăvârşirea se realizează în Hristos Se știe că înaintașii lui Hristos din păgâni, creștinii dinaintea lui Hristos din vechii filozofi, se alătură sfinților în vechile catapetesme Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY jertfa mea, căci ei sunt răstigniți împreună cu Hristos și, în cele din urmă, învierea, căci în ei Hristos învie cu adevărat Fără stăpânirea acestor principii elementare ale misticismului bisericesc, este imposibil să înțelegem nici învățătura lui Soloviev, care se bazează pe ele, nici comentariul meu asupra acestei învățături L M Lopatin ar fi procedat cu mai multă precauție dacă nu ar fi atins această zonă a teologiei, care îi era complet străină Atunci, cel puțin, faptul uluitor nu ar fi fost dezvăluit că ceea ce este cel mai esențial la Solovyov rămâne în afara câmpului său vizual O încercare de a aborda Solovyov cu conceptele teologiei raționaliste protestante nu este doar o întreprindere riscantă, ci complet inutilă II Același grad de conștientizare a esenței gândirii mele se găsește în disputa lui L M Lopatin cu mine despre panteismul lui Solovyov , Semnificația reproșurilor pe care le fac celor din urmă devine clară numai în legătură cu acel principiu de bază al cercetării mele, care, după cum am văzut, rămâne complet necunoscut criticului meu Declar categoric că în tendința panteistă a metafizicii lui Soloviev nu văd esența acestei metafizici, ci un amestec străin, condiționat de influența metafizicii germane și contrazicând fundamental gândirea de bază a regretatului Filosof Criteriul pentru mine și aici este aceeași ei doctrină a artelor marțiale, în care văd "cea mai fundamentală condamnare a întregului panteism, inclusiv gândurile panteiste ale lui Solovyov însuși " Prin urmare, găsesc originalitatea gândirii lui Solovyov "nu atât de mult" mult în această tendință panteistă se luptă împotriva ei "(Vol I, p) În tendința panteistă a metafizicii lui Solovyov, nu văd nici un bob viu Vol I, p ; cf pagina Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV I M LOPATIN ea, ci o "cochilie moartă", rezultat al influenței asupra lui Solovyov a gândirii străine a lui Schelling și Schopenhauer (vol II, p) S-ar părea că, cu o astfel de formulare a gândirii mele, nu pot fi decât infirmate prin demonstrarea absenței opiniilor panteiste la Solovyov: instrucțiuni privind contradicția acestor opinii cu gândurile de bază ale regretatului gânditor aici nu au absolut nicio valoare probatorie împotriva mea, doar pentru că sunt de acord cu ele de la bun început: aceste indicații nu nu elimin nicidecum posibilitatea contradicției pe care o găsesc în acest caz la Solovyov M Lopatin, ca de obicei, pune totul peste cap în argumentarea mea: imaginându-mi că văd esența

metafizicii lui Solovyov în panteism, mă rupe" destul de ușor" (cartea , p I) subliniind atitudinea puternic negativă a gânditorului decedat față de gândurile panteiste individuale ale filozofilor germani și mă învață că iluzionismul lui Schopenhauer nu exprimă cu exactitate "viziunea autentică asupra lumii" a lui Solovyov (Bk , p) La fel de ușor este să răspund aici la un alt reproș al criticului meu L M Lopatin, desigur, are tot dreptul să ceară ca orice acuzație a cuiva de panteism să fie însoțită de o definiție exactă a "care este exact sensul unei astfel de acuzații care ar trebui să fie și ce fel de panteism este în discuție" (cartea) , p) Dar unde este inexactitatea mea în acest caz?La urma urmei, am indicat clar în ce constă elementul panteist al metafizicii lui Solovyov și, prin urmare, i-a fost imposibil să depășească panteismul: "panteismul este o consecință necesară a punct de vedere care amestecă două lumi, două ordini de ființă esențial diferite și înțelege relația Divinului cu prezentul ca relație dintre esență și aparență" (Vol I, p) L M Lopatin subliniază ambiguitatea cuvântului "esență", care poate însemna și "substanță*, care aparține oricăror * Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY proprietățile și calitatea de bază sau natura generală a oricărei substanțe Acuzându-mă că joc cu această ambiguitate, criticul meu întreabă: "De ce prințul Trubetskoy nu a indicat ce înseamnă el însuși prin cuvântul "esență" (cartea , p) Această întrebare, ca toate aceste "întrebări" din L M Lopatinele sunt cauzate pur și simplu - pur și simplu de nefamiliaritatea cu acele pagini ale lucrării mele, unde i se dă un răspuns exact și clar: declar categoric că, spre deosebire de Schelling și Solovyov, lumea în curs de dezvoltare nu se poate raporta la Absolut, "ca un fenomen la substanță * (vol I, pp -), și că greșeala lui Solovyov este că are un suflet mondial (este și al doilea Absolut) "în substanța sa (cursivele din carte) este unul dintre elementele eternului viaţa divină" (vol I, p) Potrivit acesteia, "contradicţiile cosmogoniei lui Soloviev se datorează, în general, imposibilităţii de a îmbina într-o sinteză organică viziunea creştină asupra lumii cu gnosticii panteişti ai lui Schelling, care într-un fel sau altul face din Divinitate sau din lumea divină un subiect al procesului mondial și, în consecință, vinovatul răului lumii" (vol I, p) Pare clar, deci, că prin "esență" mă refer în acest caz la substanță În legătură cu aceasta, încă un "în întrebați "L M Lopatin Este perplex cum pot să-i reproșez lui Solovyov faptul că pentru el singura substanță era Dumnezeu și, în același timp, consideră că cel mai mare păcat speculativ al lui pentru aceeași perioadă este pluralitatea de substanțe Pentru a rezolva această problemă , eu din nou - Cu toate acestea, pot recomanda criticului meu o cunoaștere ceva mai aprofundată nu numai cu cartea mea, ci și cu lucrările lui Solovyov L M și aprobarea Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN unitatea substanței divine În cartea mea, acest lucru este extrem de hotărât: "Există multe monade, a căror existență Soloviev și-a recunoscut "Cestniye of God-of-Seef", au fost substanțiale pentru el în calitățile Divinului, care erau incomode pentru întregul său natura divină, obiectivarea sa eternă a esenței unice divine Acest concept de substanțe-monadă a făcut posibil ca Solovyov să considere tot ceea ce există ca o manifestare a naturii divine eterne sau Sophia Oricât de paradoxal ar părea, panteismul a invadat învățătura lui Solovyov prin monadologia sa" (Vol II, p) - , și urm), la care mă refer Acolo Solovyov afirmă, pe de o parte, pluralitatea ființelor de bază - esențe eterne - monade sau idei (vezi, de exemplu, pp - ,), și, pe de altă parte, unitatea substanței comune în care sunt înrădăcinate toate

aceste ființe (p)· Unificarea acestei unități și a acestei pluralități pentru Solovyov constă în conceptul de atoate-unitate; pentru cei care nu sunt conștienți de acest lucru, întreaga metafizică a lui Solovyov trebuie să rămână o carte închisă Este de la sine înțeles că acest punct de vedere, dezvoltat până la capăt, trebuie să conducă la negarea pluralității substanțelor create - monade în sensul propriu al cuvântului; dar această concluzie a fost făcută de Solovyov abia în ultima perioadă a lucrării sale, când a respins hotărât substanțialitatea creației La fel de ușor se lichidează reproșul de "dualism", care mi-l face L M Lopatin în legătură cu controversa despre "panteismul" lui Soloviev Doctrina mea despre creația din nimic este interpretată de critic în sensul că la mine "nimicul" primește un "rol pozitiv" (Cartea , Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY p) și este înțeles de mine în sensul materialului creației dat din afară Divinității (p); pe această bază, L M Lopatin mă plasează printre susținătorii dualismului elenului, platonic (pp -) Potrivit lui, "precum Platon, prințul Trubetskoy atribuie bazei lumii o natură specială și separată de cea divină, o forță complet pozitivă: puterea de opoziție față de divin" (p) Cititorul familiarizat cu cartea mea va să fiu convins cu ușurință că nu numai că am prevăzut acolo "reproșuri de dualism, purtând pecetea prea evidentă a nespeculației *) (vol II, p)> dar și am dat un răspuns acestor reproșuri (vol I, pp -), făcând acuzația mea în dualismul grec și mai ciudată decât atribuirea mea slavofililor Deosebindu-mă tocmai de dualismul grecesc, am declarat categoric că lumea "este în întregime în mâinile lui Dumnezeu: lumea a o esență independentă specială, dar numai în măsura în care o dorește Dumnezeu și pentru că dorește El, pentru că Dumnezeu o pune ca ființă Chemată la existență printr-un act de libertate necondiționată și creată nu din niciun material real, preexistent, lumea în toate etapele existenței sale temporale păstrează ambele definiții El este în același timp nimic și ființă; căci esența fiecărui proces în timp (werden), așa cum a explicat deja excelent de către Hegel, constă tocmai în trecerea de la inexistență la ființă" etc (vol I, p) Este clar că nu numai orice substanță independentă de Dumnezeu, orice ființă dată acesteia din exterior sau chiar neființă relativă (μή ¿'v) este astfel exclusă: extra-divinul există doar în măsura în care este postulat ca extra-divin printr-un act al voinței atotputernice Se avertizează astfel reproșul dualismului, iar L M Lopatin ar fi trebuit să recurgă la metoda veche, încercată și testată - de a !) Ultimele cuvinte, scrise cu mult înainte de apariția articolului lui L M Lopatin, desigur, nu se referă la el Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN să arate că "dualismul* nu poate fi susținut cu mine și să încerce să creeze în mine încă o contradicție internă Dar această metodă în acest caz, ca și în altele, nu ajută, întrucât acuzația lui L M Lopatin poate fi ușor infirmată chiar de textele pe care le citează desigur, însă, cu o condiție: citatele trebuie date integral - fără a le denatura sensul abrevierilor! Este izbitor faptul că L M Lopatin (cartea , p) citează, în sprijinul acuzației sale de dualism, același pasaj pe care tocmai l-am citat (p) în infirmarea acestei acuzații; dar numai el omite cuvintele care exprimă sensul acestui citat, că lumea a fost creată "nu din niciun material real preexistent " creativitatea inconștientă a criticului meu, ghidată de dorința de a găsi în mine erori grosolane cu orice preț, transformă fiecare gând al meu în opusul său există dualism, de exemplu, în afirmația că "celălalt din afara absolutului este nimic și că devine ceva doar într-un act creator absolut?" Dar tocmai în aceasta este sensul poziției mele citat de L M Lopatin, că

esența oricărei ființe devenitoare este "nimic, determinat în mod obiectiv să fie într-o idee ** Căci "nimic determinat în mod obiectiv într-o idee** nu a trecut astfel deja) L M Lopatin ar fi putut găsi aceeași idee în vol p!, p gândul întregii înțelegeri creștine a creației* Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY un act creator absolut şi, prin urmare, a încetat să mai fie o inexistenţă irelevantă fol·/ ον), a devenit inexistență relativă (μή ον) Întrebarea cum înțeleg "nimic" din care este creată lumea, ca simplă inexistență (ol·/ ον) sau ca inexistență relativă (μη o'v), este extrem de hotărâtă de textele citate din cartea mea de L M Lopatin Dacă lumea nu este nimic în afara actului creator, aceasta înseamnă că, luată fără a ține cont de Absolut, este pur și simplu neființă (οὐκ ον); neființă relativă (μή ò'v) acest "nimic" " devine doar "a primi o definiție obiectivă în idee", adică a trecut prin actul creator al Divinului') Și numai după ce a primit ființă din acest act, creatura este atunci în măsură să reziste gândului meu carte Dimpotrivă, pentru a confirma interpretarea lui L M Lopatin, de parcă "nimicul" meu ar exprima "o stare preliminară a lumii create" - înainte de actul creației - este imposibil să citez un singur rând din cartea mea " se afirmă ca ia naștere doar printr-un act creator Din acest punct de vedere, afirmația că "lumea este fundamental liberă și desprinsă de natura eternă Divină, deosebindu-se de aceasta nu numai prin fenomen, ci prin însăși rădăcina ei metafizică" nu poate fi considerată rădăcină dualistă"; independentă), ca citatul de mai sus spune că lumea are doar "pentru că Dumnezeu vrea și pentru că El vrea" (p) í) Dacă nu am introdus în expunerea mea acești termeni greci, care nu sunt familiari pentru majoritatea cititorilor, a fost doar pentru că mi-am considerat gândul suficient de clar chiar și fără yangh La paginile - (vol) declar categoric că "nimicul" din care este creat totul este pentru mine nu un "nimic" pozitiv, ci negativ Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN takh din cartea mea despre tărâmul extra-divin, apoi din nou, nu în sensul unui loc real independent de Divinitate, nu creat de El, despre care vorbește L M Lopatin (cartea ,), ci în sensul că "altul" ca Este postulat de Dumnezeu ca extra-divin (vol II, p) și există numai în virtutea acestei propoziții (vol I, p) Nu vreau să mă opresc aici mult timp asupra soluționării întrebării ridicate de L M Lopatin despre relația dintre natura divină și libertate Un răspuns complet la această întrebare ar fi posibil doar în contextul unui întreg sistem metafizic și, între timp, am spus cu siguranță în prefața mea (p XI) că, în limitele cărții despre Solovyov, principiile propriei mele viziuni asupra lumii nu ar putea să fie argumentat cuprinzător, dar doar subliniat Voi spune doar că raționamentul lui L M Lopatin pe această temă este încă condiționat de același neajuns de bază al metodei sale critice: din gândurile mele despre acest subiect, el cunoaște o singură frază, scoasă accidental din context: "natura divină este tărâmul necesitate necondiționată" (cartea , p Completând această frază cu metoda obișnuită a conjecturii, criticul meu o interpretează în sensul că "necesitatea necondiționată" exclude libertatea Divinității, drept urmare mă întorc brusc în expunere de la un dualist - la un spinozist (cartea , pp -) Dacă o presupunere ar fi înlocuită în acest caz cu o referință, el ar putea observa că "necesitatea necondiționată" a naturii divine pentru mine nu numai că nu exclude libertatea divină, ci, dimpotrivă, este înțeleasă ca autodeterminarea necesară a din urmă Spun literal: "natura divină conform însuși conceptului ei este aceea care este determinată exclusiv și în întregime de Divinitatea însăși, ca sfera absolută a ființei Sale și, prin urmare, nu poate fi

determinată de nimic altceva* (vol II,): prin urmare, L M Lopatin nu are nevoie să mă convingă, Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY că natura Divinului (sfera imanentă a ființei Sale) este poziționată în libertatea Sa: ne vom despărți brusc numai dacă el identifică natura divină și libertatea divină; căci în libertatea lui Dumnezeu pune nu numai propria sa fiinţă, ci şi fiinţa altei făpturi Acest lucru este exprimat de mine la fel de hotărât: "tot ceea ce este pus de Dumnezeu ca altul, ca ființă separată de substanța sa și, în consecință, nu exclusiv determinată de aceasta" intră în domeniul libertății divine (Vol II, p) Sensul acestei deosebiri este, prin urmare, acesta: prin natura Divinității înțeleg sfera imanentă a ființei sale; prin libertatea Divinului înțeleg aceea a capacității Sale de autodeterminare, care cuprinde și pune ființa Sa, dar nu coincide cu ea: căci, pe lângă această sferă a ființei Divine, ea îmbrățișează în sine lumea infinită a celuilalt , adică lumea realității extra-divine și a posibilităților extra-divine postulate liber de Divinitate Las cititorul fără prejudecăți să judece ce este "spinozismul" aici? Înțelegerea mea despre "Sophia" este prezentată de L M Lopatin nu pe baza textelor cărții mele: este derivată de el din presupusul meu "dualism" (cartea , p și urm) În aceste condiții, nu este de mirare că adevăratul meu gând îi rămâne complet necunoscut În opinia sa, "Sophia pentru carte Trubetskoy este doar tărâmul idealurilor pe care lumea trebuie să le realizeze în evoluția ei " "Sophia conține în sine esențe pur ideale - idei în sensul restrâns al cuvântului, ca obiect al contemplației teoretice (sic!) în conștiința Divină Realitatea primordială nu este conținută în nimănui lucruri, prin urmare, în sine ele nu intră deloc în viața cosmică: din timpuri imemoriale închise în unitatea absolută a naturii divine, ele se ridică invariabil deasupra procesului lumii, ca totalitate a eternului său norme" (cartea , p) "Sofia conține Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN doar idealurile și normele creației, doar planul prestabilit din timpuri imemoriale pentru acea fază finală, care finalizează procesul mondial" (p) Contrastând acest presupus concept al meu cu înțelegerea realistă a Sophiei a lui Solovyov, L M Lopatin este nedumerit cu privire la ceea ce argumentez cu el? întreaga dispută are o "apariție ciudată" în ochii criticului (cartea , pp -) Lăsați cititorul să judece modul în care L M Lopatin mi-a citit cartea vorbesc categoric "În Dumnezeu, Sophia este din timpuri imemoriale o adevărată Esență, dar pentru umanitatea locală ea este norma: până când o persoană nu ajunge la norma sa, nu se poate trage un semn egal între el și ea" (vol I, p)) Se pare că în sensul denaturarii gândirii mele, este imposibil să merg mai departe: afirm că Sophia este o adevărată Esență din timpuri imemoriale, dar mi se impune o idee diametral opusă, parcă nu pentru o singură făptură, pentru Creator însuși ea este doar o normă, un obiect de contemplare teoretică Totodată, L M Lopatin nu a observat contradicția în diversele acuzații care mi-au adus de el În paginile de mai sus, pentru a prezenta într-un mod "ciudat" disputa mea cu Solovyov, el spune că "Sophia" pentru mine este doar o normă, un obiect de contemplare teoretică a Divinului, iar cu doar două pagini mai devreme este perplex cum pot identifica "Sophia" cu "natura divină?" (pag , nota) N-ar trebui să încerce şi L M Lopatin să-mi atribuie aici o contradicţie; căci toate elementele sunt prezente pentru ea - atât teza mea întocmită de critic, cât şi, de fapt, antiteza mea Care a fost problema? Deoarece nu pot fi acuzat simultan de o înțelegere realistă și unilaterală a Sophiei, pentru L M Lopatin, aceasta este singura modalitate de a evita acuzația de contradicție însuși Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Dar nu

am nicio contradicție aici Concepția mea despre "Sophia" este cu adevărat realistă, iar în cartea mea declar categoric că este la fel și cu Solovyov Afirm pozitiv că pentru Solovyov "Sophia" este natura divină eternă în care lumea noastră trebuie transsubstanțiată; ea este aceea "Maica lui Dumnezeu", care slujește Divinității ca o întrupare perfectă, adecvată L M Lopatin, cu ideile sale raționaliste, pur și simplu nu înțelege un astfel de punct de vedere și nu a vrut să admită că eu și Solovyov am avut-o El spune: "Atât conform învățăturilor lui Solovyov, cât și conform învățăturilor prințului Trubetskoy, din câte îl înțeleg, Sophia este prototipul etern al lumii create sau al naturii finite, venind la mintea divină, dar în nici un fel ieșire din existență esenţa primordială a Divinităţii în sine şi faţă de toate manifestările Din acest punct de vedere, Sofia poate fi numită natura-în Dumnezeu, dar nu natura lui Boiaa (p) Aceste cuvinte dovedesc clar că nu numai gândurile mele, ci și cele mai importante gânduri ale lui Solovyov au rămas în afara câmpului vizual al lui L M Lopatin Nu știe el cu adevărat că pentru Soloviev, "Sophia"-Înțelepciunea lui Dumnezeu este "substanța absolută Botaci? Într-adevăr, acesta este scopul învățăturii lui Soloviev despre Absolut, ca despre Atot-Unitatea! Și din moment ce criticul meu nu știi asta, evident că nu poate fi înțeles și obiecțiile mele la doctrina "Sophiei" Solovyov, care toate se rezumă la un singur lucru: esența sau substanța lui Dumnezeu nu poate fi împreună cu întunericul și) La Russie, p : "L'humanité réunie a Dieu dans la Sainte A'ierge, dans le Christ, dans l'Eglise, est la réalisation de la Sagesse essentielle, ou de la substance absolue de Dieu, sa forme Creee, fiul întruchipare mier "Lecturi despre umanitate"} p iob: "dacă în absolut în general o deosebim ca atare, adică ca existând necondiționat, de conținutul, esența sau ideea ei, atunci vom găsi o expresie directă a primei în Logos, iar al doilea este în Sophia, care este astfel ideea exprimată, realizată " Este clar că aici "Sophia" este înțeleasă nu ca "natura în Dumnezeu", ci tocmai ca substanța sau natura Boiei în sine Biblioteca "Runivers" în, s SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN substanța sau esența lumii noastre imperfecte și păcătoase Nefiind substanța lumii, această substanță divină este prototipul ei - aceasta este ideea, a cărei asimilare este absolut necesară pentru înțelegerea controversei mele cu Solovyov! III Obiecțiile lui L M Lopatin cu privire la problema nemuririi sufletului sunt legate organic de propria sa învățătură despre substanțele ca centri dinamici Prin urmare, va trebui în primul rând să îmi stabilesc atitudinea față de acesta din urmă Găsind în cartea mea titlul "Disputa dintre Solovyov și L M Lopatin despre o multitudine de substanțe", criticul meu devine destul de stânjenit și susține că nu a avut niciodată o asemenea dispută cu Solovyov Această afirmație nu mă surprinde deloc: recunosc cu ușurință că numai acel Soloviev a argumentat despre pluralitatea substanțelor în acest caz, drept urmare titlul, poate, ar putea fi mai precis exprimat astfel: "Soloviev împotriva învățăturilor lui L M Lopatin despre pluralitatea substanțelor" Cât despre L M Lopatin însuși, obiecțiile sale la adresa lui Solovyov au arătat o trăsătură tipică a polemicii sale: el știe perfect despre ce se ceartă el însuși, dar nu are absolut nicio idee despre ce argumentează de fapt adversarul său El presupune că Solovyov în "Filosofia teoretică" a exprimat "o viziune care stabilește un abis de netrecut între o substanță și calitățile și stările ei, ca o creație complet aleatorie și arbitrară a acestei substanțe" ') Această presupunere, ca întotdeauna în cazuri similare, o consideră a fi adevărata părere a autorului criticat de acesta: de aici *) "Chestiunea

unității reale a conștiinței", "Probleme ale filosofiei", cartea , p Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY supărare de înțeles când referința exactă din scrierile acestuia din urmă dezvăluie o opinie diametral opusă Insist că în "Filosofia teoretică" și în "Conceptul lui Dumnezeu" - în lucrările din ultima perioadă, Solovyov nu afirmă o scindare între substanță și fenomen (care a fost într-adevăr observată în scrierile sale timpurii, vezi cartea mea, vol II, p), dar neagă categoric pluralitatea substanţelor create După L M Lopatin, el face asta doar într-un poem plin de umor, dar aceasta, din nou, este una dintre multele greșeli ale atenției tendențios îndreptate a criticului meu: textele autentice ale scrierilor filozofice ale lui Solovyov citate de mine sunt parțial interpretate de el în un sens diametral opus gândirii autorului lor, parțial atunci când o astfel de reinterpretare este prea clar imposibilă, ei sunt pur și simplu ignorați În Filosofia teoretică, Solovyov afirmă categoric că "conceptul pseudofilozofic de substanțe gânditoare, monade, unități reale de conștiință etc , inerent dogmatismului școlar, toate acestea își pierd sensul esențial, sunt recunoscute ca un überwundener Standpunkt Este clar că această Ueberwindung este o condiție necesară pentru a filozofa în continuare" (vol VIII, p) Deoarece depășirea acestor concepte esențial false este pusă ca o "condiție necesară pentru continuarea filosofării", este evident că ele sunt complet aruncate, că Solovyov le recunoaște ca fiind nepotrivite pentru orice fel de utilizare Între timp, potrivit L M Lopatin, Solovyov este "nicăieri nu spune că substanțele gânditoare sau unitățile reale ale conștiinței nu există deloc, el avertizează doar să nu se concentreze asupra lor interesul principal al cercetării filosofice și să le transforme într-un punct de plecare pentru cunoașterea adevărului absolut" (cartea , p , notă) La asta voi răspunde că Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN fiecare afirmație a oricărui autor trebuie înțeleasă în legătură cu contextul din care este preluată; și acest context în acest caz este următorul: Solovyov avertizează împotriva concentrării asupra conceptului de pluralitate de unități reale de conștiință numai pentru că el consideră acest concept ca fiind fals și substanțialitatea acestor unități ca fiind imaginară Avem aici nu o poezie de glumă, ci o afirmație categorică, îndreptată clar împotriva punctului de vedere spiritualist al însuși L M Lopatin "Asumarea dogmatismului spiritualist despre adevărul necondiționat al unităților reale individuale de conștiință, care, totuși, prin însăși pluralitatea lor, sunt expuse ca condiționate (italicele mele), această presupunere arată clar că gândirea nu a luat încă aici necondiționatul sau cu adevărat punct de vedere filozofic Și de îndată ce ea devine, chiar dacă la început doar ca o cerință sau un design filosofic, atunci inevitabil subiectul filosofizant încetează să se concentreze asupra substanțialității sale imaginare (a mea cursive) - centrul de greutate mental cu necesitate internă este rearanjat din căutarea sa sine în dorit, adică în adevăr însuși, iar separarea și izolarea empirică a sinelui dispare în mod natural prin apartenența la tărâmul conștiinței practice cotidiene, care a încetat să limiteze cercul adevăratei sale conștiințe de sine" (vol VIII, pp -)) Pare dificil să vorbim mai clar despre substanțialitatea imaginară a sinelui nostru și a altor unități reale de conștiință Dar, pe lângă acest loc, Solovyov are altul, nu mai puțin categoric; numai tăcerea despre acest loc și ignoranța pe care este dată în cartea mea (vol II, p o) îi permite lui L M Lopatin să afirme că toată negarea pluralității de substanțe este atribuită de mine lui Solovyov doar pe baza comicului său poem Solovyov vorbește

răspicat - Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY "Ceea ce în această zicală evanghelică *) se numește suflet, pe care de obicei îl numim sinele sau personalitatea noastră, nu este un cerc închis în sine și plin de viață, având propriul conținut, esența sau sensul ființei sale, ci doar un purtător sau un suport, υπόστασις din care altceva, mai înalt" Și, pentru a nu lăsa nicio îndoială că sufletul, ca "stand", se opune esenței tocmai ca substanță, Solovyov adaugă imediat: egoismul este "despărțirea a personalității de conținutul ei vital, separarea standului, ipostaza ființei, de esență (ουσία)") Este puțin probabil ca L M Lopatin să susțină că cuvântul grecesc ουσία aici este complet lipsit de ambiguitate față de latinul - Dar dacă da, atunci devine complet clar că Solovyov a negat substanțialitatea sufletului și, prin urmare, întregul argument al lui L M Lopatin împotriva lui Solovyov, toate încercările de a-i atribui acestuia din urmă o scindare imaginară între substanța spirituală și fenomenele sale este bazată pe o cunoaștere excesiv de insuficientă a punctului de vedere al adversarului ъ "cum" ficțiune" și nu numai din punct de vedere medical - Fenomenologie nu stiu Dar dacă ajută să doarmă, Îl îndemn cu entuziasm: Venind, iubite, la culcare *) Ca urmare, putem considera că este dovedit că Solovyov în lucrările sale filosofice din ultima perioadă *) Cine are grijă de sufletul său îl va distruge etc) T VSh, p) L M Lopatin îmi impune imediat ideea că "Soloviev la sfârșitul vieții a negat nemurirea ființei noastre metafizice" (p) N-am spus nimic de acest gen, pentru că, așa cum se va arăta mai târziu, a nega substanțialitatea sufletului și a-i nega nemurirea nu este același lucru pentru mine *) Scrisori, vol ¡ , Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN a negat tocmai pluralitatea substanțelor: am folosit poemul său pe acest subiect nu ca sursă independentă, ci doar ca o ilustrare suplimentară Acum întrebarea este, ce l-a determinat pe Solovyov să prezinte această teză împotriva lui L M Lopatin? De ce, tocmai în disputa cu acesta din urmă, subliniază caracterul antifilozofic al dogmatismului spiritualist, care ia drept real substanțialitatea imaginară? *) În cartea mea, am răspuns categoric la această întrebare: "tot scopul disputei dintre cei doi prieteni se rezumă la faptul că pentru L M Lopatin, substanța individuală a sufletului este o ființă supratemporală, deci, neapărată în timp ; între timp, pentru Solovyov, "totul este aruncat în râul timpului" (p) Atacul lui Solovyov se referă numai la această poziție a lui L M Lopatin: el nu înțelege învățarea după-amiezii despre "cauzalitatea creativă" și nesemnificația substanței și a fenomenelor Ego-ul este clar: Solovyov a negat categoric cea mai mare existență a substanței finale , nu i-a fost posibil să se angajeze în chestiunea proprietăților sale Este clar că cartea mea, dedicată opiniilor lui Solovyov, și nu L M Lopatin, ar fi trebuit să se ocupe de învățăturile acestuia din urmă numai în limitele acestei dispute era interesat doar de una dintre singurele sale prevederi: există multe substanțe unice (înțelegerea Întrucât substanța este definită categoric de L M Lopatin ca ființă supratemporală, *) aveam tot dreptul să mă limitez la a lua în considerare această singură afirmație a lui, *) În expresiile de mai sus ale lui Solovyov împotriva dogmatismului spiritualist, L M Lopatin nu este numit, dar în întregul articol "Filosofia teoretică" el este înțeles ca "un apărător talentat al viziunii spiritualiste *, împotriva căruia Solovyov argumentează (vol VS, , notă)) Sarcini pozitive ale filosofiei, ; Unitatea reală a conștiinței ("Întrebare Phil ", Cartea , p Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers"' KN EVGENY TRUBETSKOY făcând abstracție de toate celelalte proprietăți pe care le

atribuie substanțelor Asta am făcut în cartea mea Părerile lui L M Lopatin nu sunt expuse acolo și nu sunt deloc caracterizate, cu excepția tezei despre substanță ca ființă supratemporală, față de care polemizez și a poziției despre inseparabilitatea substanței și a fenomenelor sale, pe care o simpatizez, văzând în ea un fel de auto-refutare a teoriei substanțelor finite tsiy Nu numai că nu identific părerile lui L M Lopatin cu vechea monadologie Solovyov a "Lecturi despre Dumnezeu-Omenirea", dar găsesc chiar în ele o respingere strălucită a acesteia din urmă (vol II, p) Afirmația că transfer toate proprietățile substanțelor-monade ale lui Solovyov la substanțele dinamice ale lui L M Lopatin mă surprinde și mai mult, pentru că pe acele pagini (-) din al doilea volum al meu, la care se referă criticul meu, mă opun opiniile ambilor prieteni unul față de celălalt Dacă, în același timp, spun că afirmarea supratemporalității unei substanțe face logic necesară recunoașterea eternității, imuabilității și completitățiii sale absolute, atunci aceasta, din nou, nu este o prezentare a opiniilor lui L M Lopatin, ci doar o indicare a concluziilor necesare care sunt obligatorii pentru toti cei care recunosc existenta supratemporala a substantelor finite Din aceasta nu rezultă deloc că aceste concluzii au fost de fapt trase de criticul meu În cartea despre Solovyov, desigur, nu era nevoie să mă ocup de problema consistenței lui L M Lopatin Abia acum că el) Doar unul de-al meu, am o slefuire care este obosită, care nu promite obiceiului unei neînțelegeri, și anume textul de la pagina op: "Fiind respins" Mail, substanțialul dinamic(r) L M M Lopatin, el (Soloviev) complet neinițiat și a reținut una și a reținut o substanță(r) (vorbim despre o singură umanitate) Numele L M Lopatin trebuie tăiat din acest text; dacă cartea mea supraviețuiește până la a doua ediție, această omisiune de corectare va fi corectată și întregul loc va fi editat astfel: "După ce a aruncat o pungă întreagă de substanțe dinamice, Solovyov este complet inconsecvent(r) etc " Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN m-a obligat să o supun nu numai pe a lui Soloviev, ci și pe propria sa doctrină a substanței unei evaluări critice - trebuie să arăt că aceasta din urmă se bazează pe o contradicție destul de evidentă Când L M Lopatin afirmă, pe de o parte, că substanța este o "ființă supertemporală" și, pe de altă parte, că nu este imuabilă (p), că supratemporalul nu posedă completitatea și completitudinea neschimbătoare (p) Adevăratele substanțiale din sfârșitul creaturilor finale sunt substanțele din interior (p) și că voința lui Dumnezeu, aceste substanțe ultra-făcătoare pot fi chiar distruse (Prinț , p), apoi în acestea aprobate suntem simpli, nimic care nu este acoperit de Coníraadical în -AD JECTO ! "Supratemporal schimbător intern", prin ce diferă această combinație de concepte de expresii precum "pătrat rotund" sau "fier de lemn"? Cum poate ceva în interior să se schimbe, să crească și chiar să fie distrus în afara timpului? "Supertemporal" este fie etern, fie doar un sunet fără vreo semnificație interioară! L M Lopatin să se gândească până la capăt la semnificația poziției pe care a exprimat-o că susținătorii substanțialității spiritului individual "nu resping posibilitatea ca Dumnezeu să ia departe de sufletul creat de el; ei cred doar că o astfel de distrugere necesită din partea lui Dumnezeu o revelare extraordinară a puterii Lui, care perturbă cursul firesc al lucrurilor" (cartea i o, p) Într-adevăr, cu alte cuvinte, aceasta înseamnă că Dumnezeu poate pur și simplu să-și răzgândească părerea în timpul deciziei sale eterne și să schimbe brusc principala trăsătură a substanței - să transforme în temporar ceea ce a fost stabilit de El din timpuri imemoriale ca etern Se pare că nu se

poate merge mai departe în sensul transferului ideilor temporale pe tărâmul eternului și al Divinului! Dar tocmai pe un astfel de transfer, pe un amestec atât de absolut al diferitelor planuri ale ființei se bazează în general întreaga teorie a "substanțelor dinamice" a lui L M Lopatin Și de aici și contradicția strigătoare din ea! h*   Pe de o parte, întrucât substanța este o ființă supratemporală, "atunci indestructibilitatea substanței este o consecință analitică a conceptului însuși al ei: deoarece este o substanță, este deasupra timpului, prin urmare, pentru ea nu există tranziție la trecut, pentru că realizează în sine în mod evident temporalul, pe de altă parte, o astfel de tranziție în trecut este destul de imaginabilă pentru L M Lopatin, atunci de ce nu ar trebui L M Lopatin să meargă mai departe; de ce să nu permită, de exemplu, că un act divin atotputernicia, "încălcarea cursului natural al lucrurilor" poate face de două ori doi să devină cinci, să facă linii paralele să se intersecteze sau să creeze un cerc cu trei unghiuri și patru laturi? Până la urmă, abolirea consecințelor necesare analitic ale unui concept este aceeași cu abolirea legii identității! Dar refuz să înțeleg cum L M Lopatin poate împaca cu această presupunere posibilitatea oricăror judecăți a priori, nu numai despre Divinitate, ci despre orice altceva! - Teza "o substanță indestructibilă care posedă ființă supratemporală" este distrusă nu numai de această înțelegere a atotputerniciei divine, ci și de o altă teză nu mai puțin importantă pentru L M Lopatin, doctrina sa despre "cauzalitatea creatoare", care poate schimba interiorul unic creat substanță *) După felul său, puterea acestei cauzalități creatoare "ar trebui să intre într-o luptă aspră cu legea inegalității substanțiale și a inerției care se află în principalul naturii" *); din acest punct L M Lopatin, protestează împotriva inciziei crede că aceasta !) "Poziția, sarcinile filozofiei", partea I, p -) "Poziția, sarcinile filozofiei"*, vol II, p) Ibid , p   G acesta din urmă poate fi schimbat de omul însuşi) Este doar păcat că toate aceste încercări de schimbare a supratemporalului întâlnesc un obstacol la fel de puternic precum încercarea condamnată de un anume înţelept - "de a cuprinde imensitatea" - cu legea identităţii Pentru a ocoli acest obstacol într-un fel sau altul, L M Lopatin este nevoit să afirme că supratemporalul nu este imuabilul Dar atunci se întreabă, de ce indestructibilitatea unei substanțe decurge analitic din conceptul de ființă supratemporală? De ce nu poate fi distrus ceea ce se poate schimba? Posibilitatea de a schimba orice ființă nu este aceeași cu posibilitatea anihilării sale parțiale? Și dacă anihilarea parțială este posibilă, atunci de ce este imposibilă anihilarea? complet? Supratemporalitatea ființei substanței trebuie fie în întregime acceptată, fie în totalitate respinsă; nu poate exista nimic intermediar între recunoașterea imuabilității sale complete sau a variabilității totale până la anihilarea completă Toate încercările lui L M Lopatin de "a se alătura bătăliei" cu această concluzie necesară din punct de vedere analitic îl implică doar în noi greşeli şi noi contradicţii împăcare ■ Astfel, la p Ç din "Problemele pozitive ale filozofiilor" indestructibilitatea unei substanţe cu necesitate analitică este derivată din conceptul de fiinţă supratemporală, iar la p θ a aceleiaşi lucrări întâlnim afirmaţia că timpul necesar analitic *) Ibid , p -   esența unei ființe finite (substanță) întâmpină un obstacol constant atunci când stările sale nu depind numai de ea, adică când aparține lumii limitate, fiind în interacțiune continuă a creaturilor Atunci autodeterminarea la acțiune nu mai este, așadar, împlinirea ei;

apoi între efort și act se află o barieră care nu poate fi înlăturată deodată Pentru a o depăși este nevoie de o serie succesivă de momente în acțiune care se exclud reciproc și este clar că fiecare dintre momentele anterioare ale seriei trebuie inevitabil să-și piardă realitatea de îndată ce vine următorul Astfel, "seria luată în considerare constă în momente care dispar continuu*, iar în aceasta L M Lopatin vede "cea mai profundă caracteristică a timpului" (op cit , pp -) Privind îndeaproape această deducere, observăm următoarele cu o oarecare surpriză Nu numai că timpul nu decurge din conceptul de "substanță finală, dar nu poate urma" "Necesitatea analitică" are loc aici doar în măsura în care "substanţa finală" este presupusă în prealabil ca având loc, dezvoltându-se, crescând, cu alte cuvinte, ca acţionând în timp Dar în acest caz, această "necesitate analitică" se reduce la o simplă identitate, care poate fi exprimată aproximativ astfel: timpul este o formă necesară din punct de vedere analitic de relații reciproce ale substanțelor finite în timp Conceptul de substanță finită, precum și relația unor astfel de substanțe între ele, nu numai că nu presupune timp, ci, dimpotrivă, pot fi perfect concepute în afara timpului De ce pare logic de neconceput, de exemplu, o astfel de relație de substanțe, în care acestea nu se opun, ci, dimpotrivă, se completează reciproc organic? De ce este imposibil a priori să presupunem că conflictele și rezistența lor reciprocă sunt învinse pentru totdeauna și că activitatea lor este Biblioteca "Runivers" V S SOLOVIEV ŞI L M LOPATIN un act etern în care se atinge perfecțiunea și, prin urmare, nu mai există schimbări? Doar pentru că știm din experiență că între ființele empirice predomină alte relații? Dar într-un astfel de caz activitatea substanţelor finite în timp este doar un Fapt empiric, care poate fi sau nu: nu avem dreptul să vorbim despre necesitatea ei analitică Atunci odihna veșnică poate fi la fel de mult o formă de coexistență a substanțelor finite ca și interacțiunea în timp Recunoașterea timpului ca o determinare necesară din punct de vedere analitic a substanțelor finite este rezultatul evident al introducerii ilegale a reprezentărilor temporale în supratemporal Când L M Lopatin susține că spațiul și timpul sunt formele necesare ale relației centrelor supratemporale ale ființei care are rugăciune neîncetată ("auto-mișcată"), "rugăciunea lui Isus" sau "fapta inteligentă",') ca scop cel mai înalt al acesteia, adică căutarea neîncetată a Divinității transcendente de către conștiința imanentă Ucenicii săi (precum Ioan *) Lucrările ascezei bisericești sunt pline de învățătură despre rugăciune, de exemplu, · * lucrările Sf Macarie cel Mare, Simeon Noul Teolog, Ioan Lest ¡ vychnik, Isaac Sirul, Tihon din Zadonsk, scriitori bisericești: ep Ignaty Brianchaninov, Theophan the Recluse și mulți alții Vezi culegeri: Filocalia în volume, "Învățămintele Sfântului Părinte despre rugăciune și sobrietate" întocmite de Episcop Teofan; colecții similare există în Biserica Catolică Literatura bisericească despre rugăciune, s-ar putea spune, este direct inepuizabilă, iar bogățiile liturgice ale Răsăritului și Apusului pot fi incluse și aici Chiar și pentru un studiu "psihologic" superficial al religiei, toate acestea oferă cel mai prețios material, totuși aproape neatins Analiza fenomenologică a rugăciunii (pentru care se oferă material abundent în literatura religioasă) este complet absentă Cu toate acestea, printre oamenii care trăiesc religios, există puțin gust și interes pentru o astfel de analiză; persoanele nereligioase nu au suficientă înțelegere și, de asemenea, puțin interes Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI a predat pe a lui) Faptul tunător al rugăciunii, atât în creștin, cât și în toate

religiile, trebuie în sfârșit înțeles în termenii semnificației sale filozofice În capacitatea de a se ruga, o persoană are, parcă, o spe- organul central al percepției religioase, tentaculele sale Ea corespunde simțului frumosului sau facultății de judecată estetică în estetică și voinței morale în etică Totuși, ea nu poate fi limitată la niciun aspect particular al psihicului, deoarece este legată de însăși baza personalității umane în întregul său indivizibil Acolo unde nu există rugăciune, nu există religie Mai mult, nu este necesar să amestecăm cu rugăciunea surogații ei teosofici: "concentrații, meditații, intuiții", care totuși nu au de-a face cu Dumnezeu, ci cu lumea, scufundă o persoană nu în Transcendent, ci în imanent , ei vor să-L înlocuiască pe Dumnezeu cu divinul, - înșelăciune sau înșelăciune de sine Mai mult, pe calea ocultă, scopul ascensiunii este întotdeauna următorul pas ierarhic, în ordinea "evoluției" Îndrăzneala rugăciunii - și aceasta este o minune Și harul rugăciunii - merge direct la tronul Celui Prea Înalt , ocolind toate "ierarhiile" Apelul către sfinți în ajutor nu se face ca ierarhii intermediare care umple golul dintre om și Dumnezeu (căci acest abis nu poate fi umplut de niciun proces "evoluționar" și de vreo ascensiune ierarhică), ci doar în ceea ce privește forțele apropiate nouă și , împreună cu noi, venind la tronul Domnului Creatura lui Dumnezeu atingând cu îndrăzneală în păcate și în întuneric) Nu degeaba religiile făcute de sine, chiar "ateiste" se străduiesc să aibă măcar un fel de cult, și, în consecință, practica rugăciunii În special, de exemplu, O Comte a fost ghidat de un religios complet corect instinct / când a stabilit un cult pentru zeitatea sa "grandêtre"; S-a întâmplat să fiu prezent la Londra la slujba divină a "Churchiului umano-nitar" - cred că este numită uneori și "biserica atee", unde se citeau rugăciunile omenirii și riturile de botez, căsătorie etc Biblioteca "Runivers" e BULGAKOV vorbește vehement în rugăciune direct cu Domnul, iar Domnul dă această îndrăzneală Iar tot "Irarchi", în ceea ce privește sensul rugăciunii, va fi reflectat doar de Soare Soare Aceasta este o rugăciune O astfel de rugăciune Cel care vrea să fie de neînțeles și cu adevărat critic este realitatea religiei de caracteristici "transcendentale", este necesar să vă întrebați: ce este același lucru? Și, dacă nu cedează tentației viclene a ratio ignava et obscura și nu declară toate acestea ca fiind psihologism sau psihopatism și nu le îndepărtează cu un gest disprețuitor, atunci se va întreba: "cum este posibilă rugăciunea "? Kant, care a anunțat rugăciunea "Abgotterei", "Afterdienst", etc Fichte l-a urmat, văzând în rugăciune doar o umilire a demnității umane "Filosofia Religiei" dă o înaltă apreciere a sensului "cult" și , desigur, a rugăciunii în componența ei, deși punctul său de vedere general al imanentismului radical, desigur, nu era propice înțelegerii semnificației constitutive a rugăciunii pentru religie Originalitatea religiei se bazează pe faptul că religia are propriul mod de a recunoaște Divinitatea, un organ al transcendentului, propria certificare sau, dacă conceptul de experiență este extins la sfera vieții religioase, așa cum a făcut James, propria experiență specială "Inima are propriile ei legi, pe care mintea nu le cunoaște", spunea Pascal, referindu-se la această natură specială a dovezilor și certitudinii religioase De obicei, această identificare religioasă se numește credință, care, prin urmare, primește o importanță atât de centrală în epistemologie a religiei: o analiză a naturii credinței este un fel de "critică a rațiunii religioase" Pentru a aprecia semnificația credinței, trebuie în primul rând să acceptăm că credința, deși nu este supusă categoriilor logicii Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI șah,

cunoaștere discursivă, dar nu se reduce astfel la nivelul credinței subiective, al gustului sau al capriciului, căci o asemenea interpretare contrazice însăși esența credinței: ar fi o credință necredincioasă Este în felul său la fel de obiectiv ca și cunoașterea "Există un Dumnezeu?" "Dumnezeu trăiește în sufletul meu" "Nu, există Băiete" "El este în sufletul meu" Citez acest dialog (care a avut loc de fapt anul trecut la Stuttgart între mine și H B Struve) ca caracteristic pentru a pune problema credinței Credința asupra căreia se afirmă religia nu poate fi limitată la o dispoziție subiectivă, "Dumnezeu în suflet", ea afirmă că Dumnezeu există ca transcendent, există în afara mea și doar de aceea există în mine*) În credință, nu omul este cel care creează pe Dumnezeu, așa cum spune el necredința (Feuerbach), dar Dumnezeu este revelat omului și, prin urmare, omul Îl găsește pe Dumnezeu în sine sau pe sine în Dumnezeu Credința din partea obiectivă este o revelație, în conținutul ei la fel de puțin dependentă de starea subiectivă precum asupra construcției științei și este doar distorsionat de subiectivism U Dar nu este, se aude vocea scepticismului, că această obiectivitate a credinței este o iluzie, o halucinație, un psihologism? Dar într-un astfel de caz, nu-i așa, punem o întrebare transversală, aceeași iluzie este această mare pe care o văd, acest zgomot pe care îl aud, acest albastru al cerului, care *) Conceptul de "este" aplicat lui Dumnezeu este folosit aici doar într-un sens preliminar și condiționat, în opoziție cu subiectivismul În cele ce urmează vom vedea că categoria de ființă nu este aplicabilă Divinului în sine) "Credința este întotdeauna rezultatul revelației recunoscute ca revelație; este contemplarea unui fapt invizibil într-un fapt vizibil; credința nu este doar o credință sau o convingere logică bazată pe concluzii, ci mult mai mult Nu este un act al unei singure facultăți cognitive, desprinsă de altele, ci un act al tuturor puterilor minții, captate și captivate până la ultima sa profunzime de adevărul viu al unui fapt revelat Credința nu este doar gândită sau simțită, ci, ca să spunem așa, gândită și simțită împreună; într-un cuvânt, nu este numai cunoaștere, ci cunoaștere și viață " (L S Ao il-kov Opere, II,) Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV pyjo I contempla^ Desigur, este posibil să admit că s-ar putea să mă înșel în experiența mea senzorială, este posibil ca aceasta să nu fie marea și nu zgomotul ei, ci doar mi s-a părut și că într-adevăr nu există frumusețe , și m-am înșelat, dar în acest eu mă pot convinge doar mizând pe percepția senzuală sau estetică, corectând-o și aprofundând-o, dar nimeni nu poate slăbi puterea imediată și persuasivitatea impresiei mele cu argumente logice În același mod, argumentele rațiunii nu pot distruge evidența directă a credinței ca sursă independentă a percepției religioase, ea poate fi stinsă, slăbită, dar nu descurajată Acest lucru s-a reflectat și în utilizarea cuvintelor din limba rusă, care numește credință religioasă Nu poți alunga credința din credință Rațiunea acceptă ca adevăr numai ceea ce poate fi dovedit, descoperit ca o legătură necesară într-o legătură cauzală Necesitatea logică stă la baza cunoașterii Credința este calea cunoașterii fără dovezi, în afara cunoașterii logice, în afara legii cauzalității și în afara persuasivității acesteia Credința este o pauză în logică, o capotaie nebunească: "fii nebun ca să fii înțelept" (I Cor h, i), îi spune ea unui bărbat Credința este liberă de jugul raționalității (nu vreau să spun rațiunea, căci este o expresie a raționalității celei mai înalte), rațiunea disprețuiește, în cel mai bun caz ignoră și nu înțelege credința O astfel de situație ar fi insuportabilă și ne-ar scinda și ne-ar slăbi complet conștiința dacă credința și rațiunea ar avea una și

aceeași sarcină, unul și același obiect Dar, în realitate, nu este cazul: ceea ce se poate crede nu poate fi cunoscut, atunci depășește limitele cunoașterii, iar ceea ce poate fi cunoscut nu poate și nu trebuie crezut Cine crede în tabla înmulțirii sau în teorema lui Pitagora? ei o cunosc Și cine îl cunoaște pe Dumnezeu, incluzându-L printre obiectele cunoașterii științifice? Ei cred în El și Îl cunosc prin credință Credința, conform definiției apostolului Pavel, este "asigurarea invizibilului așa cum este văzut, așteptat și de încredere ca real" Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI shchem* Ceea ce nu există și nu poate fi dat pentru cunoașterea intelectuală, credința poate cunoaște sau îi este accesibil De aici urmează o maximă practică: tot ceea ce poate deveni obiect al cunoașterii trebuie să fie cognoscibil Credința nu este în dușmănie cu cunoașterea, dimpotrivă, de foarte multe ori se contopește cu ea, trece în ea: deși este "un avertisment pentru cei în care se încrede, despre lucruri care nu se văd" (Evr II I), dar ceea ce este de încredere devine în cele din urmă realitate, invizibilul este vizibil Credința în acest sens este anticiparea cunoașterii: a credo ut intelligam, deși acum nu se bazează pe o bază suficientă: a credo quia absurdum Credința sare întotdeauna peste legea rațiunii suficiente, a auto-raportarii logice: fundamentele ei sunt insuficiente, sau absente cu totul, sau clar depășite de concluzii Și totuși aceasta nu înseamnă deloc că credința este cu totul indiferentă față de această nefondare proprie: ea este animată de speranța de a deveni cunoaștere, de a găsi temeiuri suficiente pentru ea însăși*) Anticiparea unei posibile experiențe și excesul de temeiuri nu înseamnă deloc neglijarea acestora În credință există libertate, dar nu există deloc arbitrar, credința are propria "regularitate"* Și, mai presus de toate, credința nu se naște niciodată fără unele, deși pentru aprobarea conținutului ei și insuficientă, ci pentru generarea ei suficientă experiență sau cunoștințe în subiectele credinței Credința în Dumnezeu se naște din simțul inerent al lui Dumnezeu, cunoașterea lui Dumnezeu și, așa cum o mașină electrică nu poate fi încărcată cu o singură prelegere despre electricitate, dar cel puțin este nevoie de cea mai slabă sarcină, așa credința se naște nu din Formulele de catehismul, ci dintr-o întâlnire cu Dumnezeu în religios !) Deci, venirea pe pământ a Mântuitorului lumii a fost un obiect de credință pentru omenirea Vechiului Testament, dar așa vorbește despre el slujitorul Noului Testament al Cuvântului: "despre ce a fost de la început, ceea ce noi am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și ce s-au atins mâinile noastre cu ale noastre, o, Cuvânt al vieții (căci viața s-a arătat, și am văzut și am mărturisit și îți vestim această viață veșnică care a fost cu Tatăl și ne-a apărut); despre ceea ce am văzut și auzit, vă vestim "(I Jusl Sf Ioan, I, i-) Întrebări de filosofie, carte b Biblioteca "Runivers" S S BULGAKOV nom experiență, pe calea vieții Iar credința crede și speră tocmai în extinderea și aprofundarea acestei experiențe, care este obiectul credinței, ca invizibilă și demnă de încredere Dar o persoană însuși trebuie să facă acest efort, această străduință, de aceea credința este o sarcină vitală, o ispravă, căci poate deveni întotdeauna mai rece sau mai înflăcărată, mai săracă sau mai profundă Și, prin urmare, obiectul credinței - conținutul său dogmatic - depășește întotdeauna experiența religioasă disponibilă Este o mare greșeală să credem (împreună cu Doukhobors, Quakers și curentele antidogmatice și anarhiste înrudite în misticism) că numai conținutul real al experienței religioase disponibile sau al revelației personale constituie obiectul credinței și orice tradiție, scrisă sau oral,

liturgic sau rit nou, ca atare contrazice deja credința vie Cei care raționează în acest fel, sub pretextul misticismului, elimină complet credința de dragul dovezilor religioase empirice; cu acest gen de pozitivism mistic (care, însă, cel mai adesea se dovedește a fi iluzionism), isprava credinței, eforturile credinței, sarcinile credinței, sunt complet eliminate, într-un cuvânt, credința însăși și, în consecință, indisolubil legate de ea, speranța și iubirea, care sunt înlocuite de îngâmfare sinceră Pe această bază se poate și ar trebui să învețe credința, iar credința dreaptă, dogmele corecte, ortodoxia" este sarcina vieții religioase, și nu doar dat ei empiric Desigur, dacă aceste dogme rămân la nivelul propozițiilor abstracte, neavând nicio convingere pentru minte, dar nici neprimind forța vitală a credinței, atunci aceasta este doar paie uscată Dar ele capătă o semnificație vitală, de vreme ce devin subiectul credinței active și vii, al speranței și al iubirii, regulator al vieții religioase Prin urmare, conținutul credinței depășește întotdeauna experiența religioasă personală, credința este îndrăzneală și speranță (Mai jos, în legătură cu doctrina dogmei, va trebui să abordăm problema semnificației tradiției pentru credință)   G Ca peste tot, înlocuirile sunt posibile aici Credința este ușor înlocuită de dogmatismul necredincios, adică raționalismul irațional, produs al lenei minții, al inerției și al lașității gândirii Lupta cu cunoașterea sub pretextul credinței provine tocmai dintr-o astfel de atitudine față de dogmă Credința nu limitează mintea, care ea însăși trebuie să-și cunoască limitele și să nu se oprească acolo unde poate încă să meargă pe propriile picioare Deși propriul tărâm al credinței este divinitatea supracognoscibilă, transcendentă, el se extinde la ceea ce nu este în mod fundamental inaccesibil cunoașterii, ci inaccesibil momentului prezent: astfel de evenimente nu au venit încă, dar care trebuie să vină, viitorul în general, sau trecutul și situat în afara minții umane evenimentele sunt trecutul În fine, prezentul este accesibil și credinței, întrucât este vorba de legi inaccesibile rațiunii Cu toate acestea, toate credințele private referitoare la "obiectele" lumii locale imanente provin din conținutul central al credinței, sunt aplicațiile și ramificațiile acesteia; dar principalul, în esență, singurul obiect al credinței rămâne un singur lucru: ESI "Dar se cuvine pentru cel care vine la Dumnezeu ca și cum ar fi, și "creatorul lui Dumnezeu se plimbă" (Evr II,) Ceea ce constituie propriul său obiect de credință nu poate, prin însăși natura sa, să devină cunoașterea nu constrânge, așa cum ne obligă legea naturii Constrângerea externă a adevărurilor de credință nu ar corespunde cerințelor de bază ale conștiinței religioase și nu ar corespunde demnității Dumnezeirii, care ne respectă libertatea , să ne forțem personalitatea, chiar dacă numai prin violență logică, violența cunoașterii i) În capitolul al doilea al Epistolei către Evreii credinței, se dă o interpretare atât în sensul acesta, cât și într-un alt sens: "știm prin credință că lumile au fost încadrate de cuvântul lui Dumnezeu, astfel încât din nevăzut a ieșit vizibilul" (p ;), conținutul ulterioară al capitolului vorbește despre credință ca bază a acțiunilor nemotivate de rațiune și justificate doar prin credință (vezi întreg acest capitol) β*   se află "în această lume", imanentă ei, religia se bazează, după cum știm, pe polarizarea conștiinței, sentimentul intens al opoziției dintre transcendent și imanent, Dumnezeu-conștiință și lume-conștiință Religia marchează nu numai legătura, dar și îndepărtarea omului de Dumnezeu Ea însăși este în acest sens, este un simptom al căderii păcătoase a lumii

de Dumnezeu, al unei conștiințe deteriorate a lui Dumnezeu Credința este o funcție nu a oricărei laturi separate a spiritului, ci a întregii personalități umane în profunzimea ei, în indivizibilitatea și totalitatea tuturor forțelor spiritului În acest sens, religia este în cel mai înalt grad o chestiune personală, este creativitate neîncetată Nu poate fi comunicat extern, aproape mecanic, ca și cunoașterea, poate fi infectat doar de misterios! și influența inexprimabilă a unei personalități asupra alteia: acesta este secretul influenței personalităților religioase - profeți, sfinți, Dumnezeu-omul însuși în viața Sa pământească Dumnezeu nu impune și nu forțează El "bate la ușa" inimii umane pentru a vedea dacă se va deschide, dar El, în toată atotputernicia Sa, nu o poate deschide cu forța, căci aceasta ar însemna distrugerea libertății, adică a omului însuși Numai în împărăție a epocii viitoare, când "Dumnezeu va fi în toate felurile posibile în toată lumea", va deveni imanentă lumii și, prin urmare, însăși posibilitatea religiei, ca conștiință defectuoasă a lui Dumnezeu, va fi abolită, abia atunci libertatea umană va fi abolită mai fi dat să-L cunoască sau să nu-L cunoască pe Dumnezeu Credința va deveni o dovadă, asemănătoare cu necesitatea naturii, singurul lucru rămas pentru libertate este să-L dorești sau nu pe Dumnezeu, să-L iubești sau să-I fii ostil De aici rezultă că credința este dată numai celor care o caută Cine este pe deplin mulțumit de această lume și nu flămânzește spiritual, nu înțelege deloc credința, este străin organic de ea Această înstrăinare de credință este una dintre trăsăturile izbitoare ale erei noastre, datorită căreia unii, mințile mai grosolane, văd în credință un fel de boală psihică, alții - "psihologismul", subiectivismul, starea de spirit, dar nu vor să socotească cu gnoseo- Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI; semnificația logică a credinței, ca sursă specială de înțelegere, și văd în experiența religioasă doar material pentru "psihologia religioasă" sau psihiatrie Această stare a umanității moderne are propriile sale motive spirituale, dar datorită ei este acum greu de înțeles și chiar auzit pur și simplu în chestiunea credinței Totuși, dacă credința se naște doar printre cei care o caută (și, mai mult, nici întotdeauna: spiritul modern se caracterizează prin pierderea capacității de a găsi credința, dar nu de a o căuta, căci epoca noastră este plină de căutări) , asta inseamna cu adevarat ca credinta este psihologism si subiectivism?? Dar aceasta dă motive pentru un asemenea scepticism? La urma urmei, nici măcar adevărul științific sau filozofic nu este dezvăluit oamenilor care sunt străini de viața mentală, iar creativitatea artistică este inaccesibilă oamenilor care sunt lipsiți de percepția estetică Credința nu se naște numai în libertatea de căutare, ci, ca să spunem așa, se hrănește din libertate Prin urmare, este dinamic, pentru că nu dă odată pentru totdeauna cunoștințe definite, ca și cunoașterea lumească, dar are o intensitate diferită, de la simpla probabilitate la dovezi complete, de la capul unei idei la realitatea copleșitoare Conform comparației repetate adesea în asceză, Dumnezeu este ca focul, iar sufletul este ca metalul, care poate rămâne rece, străin de foc, dar, încins, poate deveni, parcă, una cu el Credința are gradele și vârstele ei, fluxul și refluxul ei Toată lumea știe acest lucru din experiența personală, iar acest lucru este evidențiat și în scrisul religios *) Nu există stagnare sau imobilitate în viața religioasă) În epistola către Evrei, Hristos însuși este numit conducător și împlinitor, în credință Isprava credinței îi aparține în cel mai înalt grad: "în loc de bucuria care i-a fost pusă înaintea Lui, a îndurat crucea, disprețuind rușinea și s-a

așezat la dreapta tronului lui Dumnezeu" (Evr I ,)) Desigur, misterul întrupării lui Dumnezeu rămâne inaccesibil minții umane, cum Dumnezeul întrupat și-a putut închide atât Divinitatea cu umanitatea Sa pentru a putea îndeplini și isprava credinței în Dumnezeu și a experimenta un sentiment uman al lui Dumnezeu - părăsirea, dar aceasta arată cea mai profundă umanitate a credinței, semnificația și imaginarul ei excepțional pentru o persoană Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV· poduri, nu există realizări inalienabile și puncte moarte, totul este în mișcare aici, în sus sau în jos, înainte sau înapoi și, prin urmare, nu este loc pentru un dogmatism calm Deci, credința are două laturi: aspirația subiectivă, căutarea lui Dumnezeu, setea religioasă, întrebarea omului, eu sunt o revelație obiectivă, senzația lumii Divine , răspunsul lui Dumnezeu În credință, Dumnezeu se coboară la om, se stabilește o scară între cer și pământ, se înfăptuiește un act dublu al lui Dumnezeu Și acest conținut obiectiv al credinței are certitudine deplină pentru credincios, este cunoașterea lui religioasă, primită, însă, prin revelație Credința presupune, ca obiect, și în același timp sursă, un mister Acesta nu este tărâmul misteriosului, față de care oamenii superstițioși sunt lacomi, destul de adesea credințe străine; aceasta nu este o zonă de secrete sau secrete care sunt păzite de neinițiați, ("G I î)) Această teorie a fost analizată de prof A I Vvedensky în colecția sa "Etudii filozofice" într-un eseu sub titlul: "Teoria mistică a cunoașterii a lui Soloviev" Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV, chayah - dacă se înțelege intuiția realității empirice, iar ca credință religioasă - se înțelege unul și același lucru Între timp, strict vorbind, există la fel de puține în comun între credința religioasă și "empirismul mistic" precum există între credință și cunoaștere în general, în care intuiția este, într-adevăr, un element complet inamovibil Eu sau lumea exterioară, este stabilit nu rațional, ci intuitiv, de altfel, intuiția realității își are rădăcinile în sentimentul eficacității, nu epistemologic, ci praxeologic *) "credință", dar aceasta arată doar condiționalitatea și insuficiența înțelegerii raționale a chemării, pentru rădăcina cunoașterii este pragmatică; acest motiv praxeodogic este cel care stabilește judecata existențială Desigur, această intuiție poate fi numită atât credință, cât și empirism "mistic", dar nu trebuie uitată principala diferență care există între această intuiție și credința religioasă: o asemenea intuiție rămâne complet în limitele realității date empiric, tărâmul "acestei lumi" Ea este supusă tuturor constrângerii acestei realităţi, necesităţii ei; nu depinde deloc de voința mea, de personalitatea mea, să "cred" sau "să nu cred" în existența acestui tabel: îmi este suficient să-l simt sau să bat în el, astfel încât să apară masa înaintea mea în toată realitatea incontestabilă În egală măsură, nu depinde deloc de mine, să crezi sau nu să cred în existenţa celui care a scris pentru mine această lucrare necompletică Și această revelație a lumii exterioare (după o expresie atât de nefericită și falsă ■) mier meu "Filosofia economiei", capitolul "Natura științei") Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI Jacobi) este la fel de obligatorie pentru orice conștiință normal organizată Dimpotrivă, credința religioasă confirmă existența unei alte realități transcendente și legătura noastră cu aceasta În consecință, obiectul său este diferit calitativ Ea este recunoscută nu prin constrângerea sentimentelor exterioare, nu prin forță, ci prin efortul liber, creator al spiritului, căutarea lui Dumnezeu, actualitatea intensă a sufletului în această direcție Cu alte cuvinte, elementul de libertate și personalitate, adică creativitatea, nu poate fi îndepărtată din

credința religioasă: nu apar aici ca un reprezentant abstract, mediu, impersonal, "normal " al genului, ci ca o persoană concretă, irepetabilă, individuală Credința necesită iubire, concentrare volitivă, efortul întregii personalități Credința mea nu este o percepție pasivă, ci o ieșire activă din sine, o retragere de la sine a poverii acestei lumi Dacă ne uităm la modul în care oamenii care au mers pe calea credinței își descriu lupta spirituală, de exemplu, binecuvântați Augustin (Mărturisire), Thomas Carlyle (S Resartus), Pascal (Gânduri), L Tolstoi (Mărturisire), Dostoievski (Pro și contra în "Frații Karamazov și alții", dacă ne uităm în propriul suflet, tânjind după Dumnezeu în mijlocul întunericului îndoielii, al slăbiciunii mintale și al greutății, vom înțelege ce relevanță cere credința, de altfel, nu numai în primele momente ale înființării ei, ci în fiecare clipă a existenței sale arde cu o lumină uniformă, tremurătoare De aceea, în general vorbind, este atât de greu de determinat momentul crederii sau pierderii credinței, căci, strict vorbind, credința are loc mereu și neîncetat, este un act unic întins în timp și așteaptă mereu neîncrederea , ca o mlaștină întunecată, fiecare mișcare greșită, fiecare ezitare pe calea credinței')) Rezultă, de altfel, că anumite secte protestante (baptiști, metodiști) sunt sub o oarecare iluzie Biblioteca "Runivers" SIS b BULGAKOV Cele de mai sus oferă, de asemenea, o bază pentru a judeca limitele gnozei religioase sau, în general, despre direcția gnostică în religie, care a existat întotdeauna, dar în prezent se manifestă cu cea mai mare forță, pe de o parte, în raționalismul metafizic și pe de altă parte în așa-numitul mișcarea teosofică, mai precis în ocultismul modern Gnosticismul metafizic și-a primit cea mai extremă expresie în filosofia lui Hegel Panlogismul hegelian este, împreună cu acesta, cel mai radical imanentism pe care îl cunoaște istoria gândirii, căci în ea gândirea umană, trecând pe calea purificatoare "fenomenologică", nu mai devine umană, divină, nici chiar divinitatea însăși Dacă logica, în cunoscuta expresie "Wissenscha ft der Logic", este "die Wahrheit wie sie ohne Hüllen, an und für sich selbst ist" și în acest sens "die Darstellung Gottes ist, wie er in seinem ewigen Wesen vor der Erschaffung der Natur und eines" endlichen Geistes ist" '), dacă dialectica este o punte destul de sigură care duce o persoană către o ființă supraomenească, către un spirit absolut, atunci este evident că lumea este chiar acest spirit, doar în diferite etape ale auto-dezvoltării sale dialectice Prin urmare, religia, cu Formele sale imperfecte de "reprezentare" și credință, este doar o etapă în dezvoltarea conștiinței sale de sine, care trebuie depășită, de altfel, tocmai în filosofie De aici și binecunoscuta concepție a lui Hegel, exprimată de el deja în Fenomenologia Spiritului, că filosofia este mai presus decât religia, deoarece pentru ea, într-o formă perfectă și adecvată de gândire logică, sunt cunoscute tainele lui Dumnezeu și ale lumii , mai exact, este conștiința de sine a lui Dumnezeu Aici, însă, nu este încă afirmat că omul este Dumnezeu (cum vițeilor asigurarea mântuirii lor deja împlinite; și cât de mult mai înțeleaptă se dovedește și aici a Ortodoxiei, care păzește de această certitudine ca o iluzie dezastruoasă ("farmec*") și subliniază necesitatea unei lupte constante cu lumea "mântuirii*, dar nu a "mântuirii* Wissenschaft" der Logik* Erster Theil, -te Aufl Berlin , p Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI fi Feuerbach, un student al lui Hegel, a exclamat), dimpotrivă, o persoană trebuie să-și depășească umanitatea empirică, să se dezbrace, devenind ochiul rațiunii mondiale, spiritul absolut, contopindu-se cu gândirea sa de sine Dar, în același timp,

procesul acestei purificari fenomenologice și ascensiune panlogică se remarcă prin continuitate și coeziune pe toate treptele, poate fi parcurs în toate direcțiile, la fel cum din orice punct al cercului putem parcurge toată circumferința și revenim până la punctul de plecare sau din centru trageți o rază către toate punctele cercului Aici nu există polaritate a transcendentului și imanentului, nu există loc pentru revelația super-logică, supercunoașterea sau ignoranța credinței, "docta ignorantia" ei (în cuvintele lui Nicolae din Cusa), nici aici nu există nici un mister în cer sau pe pământ, ca omul să țină în mâini începutul închiderii lanțul absolutului, sau mai bine zis, el însuși este veriga lui Panlogismul lui Hegel trebuie înțeles doar în sensul că pentru el cunoașterea, cunoașterea lumii și a sinelui, este și cunoașterea lui Dumnezeu Religia, legătura omului cu divinitatea, nu înseamnă pentru el legătura a două lumi, ci exprimă doar o anumită etapă în dezvoltarea spiritului *) Filosofia religioasă a ocultismului este, fără îndoială, legată de imanentismul hegelian în relația luată în considerare Ideea principală a ocultismului, și anume, că zona de experiență posibilă și accesibilă pentru o persoană poate fi aprofundată atât cantitativ, cât și calitativ) Fichte a fost infectat și cu un fel de intelectualism și, în plus, nu numai în perioada timpurie ("dispută despre ateism"), ci și în cea de mai târziu, epoca "Anweisung zum seligen Leben" din În această lucrare întâlnim ideea complet hegeliană că religia este o etapă pregătitoare pentru filosofie, încununând dezvoltarea spirituală a omului: "fur sie (Wissenschaft) wird genetisch, was fur die Religion nur ein absolûtes Factum ist Die Religion oline Wissenschaft ist irgendwo ein blosser, demohnge-achtet jedoch unerschütterlicher Glaube: die Wissenschaft hcbt allen Glauhen ant imd verwandelt ilm in Sehauen* (V,) Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV, Cu toate acestea, ocultismul este doar un domeniu special de cunoaștere, diferit calitativ de credință *), dar toată cunoașterea este autocunoaștere, adică Omul este considerat aici ca fiind o colecție de mai multe) De exemplu, iată una dintre numeroasele judecăți de acest fel: "Cunoașterea secretă" este supusă acelorași legi ca toată cunoașterea umană Este un mister pentru omul obișnuit în același sens în care scrisul este un mister pentru unul care nu a învățat să scrie Și la fel cum oricine poate învăța să scrie alegând calea potrivită pentru aceasta, la fel oricine poate deveni un elev secret și chiar un profesor, dacă alege?, pentru aceasta, calea potrivită" (Steiner , Calea către Inițiere!, p Cursivele mele Cf e io sau Die Geheimnissenschaft, passim) Caracterul imanent al cunoașterii oculte se exprimă și mai distinct în următoarele cuvinte ale lui Steiner: tolm family și cu aceea dar pe acestea mari legi spirituale dezvoltarea omenirii depinde nimic contrar legilor spirituale Și cine le cunoaște pe acestea din urmă, poate, în acest fel, să vadă în regularitatea viitorului Pentru cel care înțelege acest punct de vedere real al ocultismului, dispare și obiecția, că prin faptul că starea lucrurilor este predeterminată în sensul cunoscut, orice libertate a omului devine imposibilă Numai ceea ce este supus unei legi poate fi determinat dinainte Dar nu este deloc determinată de săpătură, stabilirea condițiilor în care poate funcționa această săpătură poate depinde de voința unei persoane Așa va fi cu evenimentele mondiale viitoare și destinele omului Ca explorator secret, îi vezi în avans, deși trebuie mai întâi să fie cauzate de arbitrariul uman Cercetătorul ocult prevede, de asemenea, exact ce va fi realizat prin libertatea omului O singură diferență esențială trebuie clarificată în predestinare prin știința fizică sau prin cunoașterea spirituală

Știința fizică este șocată de înțelegerea rațională și, prin urmare, profeția ei este de asemenea zilnică, bazată pe judecăți, concluzii, considerații etc Profeția cercetării spirituale, dimpotrivă, pornește din viziunea sau percepția superioară reală Exploratorul secret trebuie, chiar și în cel mai strict mod, să evite toate ideile bazate pe • bazat pe un singur gând, considerație, speculație etc "(Steiner Din cronica lumii Moscova "Clădirea spirituală" P -) - Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI C H unele scoici sau "corpuri" și aparținând în această calitate mai multor lumi sau "planuri" Totuși, în legătură cu aceasta, alunecă și un alt gând că, trecând dintr-o lume inferioară într-una superioară, o persoană ajunge la sfârșitul lumii divine gnosticismul oficial, pentru "Ceistesvcissenschaft", în principiu totul este cunoscut, Dumnezeu și lume, la fel ca pentru hegelianism Aici nu este loc de credință și revelație, iar dacă se poate vorbi despre revelațiile Sferelor superioare în sensul de "inițiere", atunci această inițiere, extinzând câmpul experienței, nu îl traversează calitativ, pentru că și aceste ierarhii aparțin "lumii", tărâmului imanentului Este necesar să distingem între expansiunea experienței noastre, care ne deschide noi lumi (nu contează dacă este o lume descoperită cu un telescop sau prin clarviziunea astrală) și descoperirea ei, care este contactul cu un început transcendent față de lumea, adică cu Dumnezeu Intrarea în noi planuri ale lumii* rupe, desigur, vechile limitări, dă în mod distructiv materialism brut (deși, poate, pune la locul său, materialismul este doar mai rafinat), dar se pare că uneori poate fi (și ocultismul, de fapt, este) ateu pentru că, extinzând lumea, o închide și mai mult în sine În general, calea înțelegerii oculte și chiar mistice a lumii nu este în niciun caz o cale religioasă, deși poate fi conectată cu aceasta Teozofia pretinde (în confesiunile sale mai deschise) a fi un surogat gnostic al religiei și, făcând astfel, se transformă într-o mitologie pseudo-științifică vulgară Ea exploatează curiozitatea mistică, curiozitatea luciferică a unei minți reci și lipsite de iubire Comunicarea cu ființe din alte lumi, dacă este cu adevărat posibilă și are loc, în sine nu numai că nu aduce pe cineva mai aproape de Dumnezeu, ci, dimpotrivă, poate stinge credința religioasă în suflet Principiul ierarhiei, pe care îl insistent Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV " se mută aici, ar avea teren doar dacă Dumnezeu ar fi intrat și el în aceeași ierarhie, ar fi în vârful ei, astfel încât să reprezinte o scară reală și firească de urcare către Dumnezeu Dar o astfel de doctrină este imanentismul panteist, evoluționismul, care este păcatul originar al ocultismului Lumea (sau lumile) reprezintă pentru el evoluția reală a divinității însuși; zeitatea este inclusă aici în mecanismul lumii și este accesibilă dezvăluirii și înțelegerii într-un mod metodic, regulat, deși acest lucru necesită alte metode decât pentru studiul, de exemplu, a lumii microscopice În această stare de lucruri, ocultismul cu ierarhiile sale de lumi duce constant la politeism, iar Olimpul ocult are o serie de trepte și gradații, cărora le corespund policosmismul și poliantropismul: lumile se schimbă, se schimbă și omul Prezentul corespunde numai stadiului prezent în dezvoltarea pământului; etapele anterioare ale existenței sale sunt diferite spiritual și fizic de prezent, cu atât mai necesar este să spunem asta despre epocile lumii ulterioare: o persoană este doar o verigă, nu a existat și trebuie depășită; evoluția nu duce la un supraom, ci din om și pentru om Această evoluție nu are sfârșit sau limită; absolutul există pentru acest evoluționism radical doar ca posibilitate de mișcare fără limite,

adică "infinitul rău", în timp ce religia se ocupă de infinitul pozitiv, de un Dumnezeu transcendent și absolut, care ne dă viața veșnică, se odihnește și ne salvează de această roată inflamată a "infinitului rău", această "evoluție" frenetică, nesățioasă Gnosticismul consecvent, cu toată predilecția lui pentru misterios, este un imanentism radical, coincizând în aceasta cu hegelianismul Aici se șterge diferența caracteristică dintre credință și cunoaștere: ispita ocultului este tocmai în depășirea completă a credinței Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI cunoasterea (eritis siciit dei scientes bonum et malura, de unde si cultul lui Lucifer, mai mult sau mai putin comun tuturor nuantelor ocultismului) "Fericiți cei ce n-au văzut și n-au crezut" (Ioan :), aceste cuvinte ale Domnului nu ajung la urechile gnosticilor, pentru ei aceasta nu este fericire, ci, în cel mai bun caz, o stare copilărească, o rang spiritual inferior, "credința unui miner de cărbune" Dar credința nu diferă prin natura sa între minăr și Filosof Eroii credinței, asceții religioși și sfinții, posedau diverse abilități cognitive și uneori nu erau deloc înzestrați în acest sens, și totuși acest lucru nu împiedică inima lor curată să-L vadă pe Dumnezeu, căci calea credinței, înțelegerea religioasă, se află deasupra calea cunoașterii'), cel puțin și ocultul, "catârul decăderii veacului acesta " Copilăria este caracteristică credinței, nu ca o lipsă de maturitate, ci ca un fel de calitate pozitivă: împărăția lui Dumnezeu aparține copiilor) *) Acestea sunt trăsăturile care descriu viziunea religioasă a uneia dintre "lămpile credinței" "O persoană are într-un singur suflet atât minte, cât și cuvânt, și un singur sentiment, deși este împărțit în cinci simțuri în funcție de cele cinci nevoi naturale ale corpului În raport cu corpul, este inseparabil împărțit prin intermediul a cinci simțuri particulare: văzul, auzul, mirosul, gustul și atingerea și, fiind schimbat, își manifestă invariabil eficacitatea În raport cu spiritualul, nu este nevoie de acest simț general să fie împărțit în cinci simțuri, parcă pe cinci ferestre dar rămânând în întregime un sentiment, are cu el și în sine cinci sentimente S s Bulgakov Divinitatea sa, el a acceptat simultan toate dogmele creștine de bază - și despre nașterea Fecioarei și despre întrupare și despre venirea în slavă și despre venirea Mângâietorului și despre Sfânta Treime Prin urmare, nu este absolut nevoie ca fiecare din experiența sa personală de credință să aibă întregul conținut al acestei învățături religioase, așa cum nu este nevoie să înțeleagă natura științei, să parcurgă întreaga cale științifică a omenirii în personalul său experiență, este suficient să o cunoaștem în orice caz anume Ceea ce s-a spus ne aduce la înțelegerea istoricului în religie Natura duală a credinței religioase, caracterul ei intim-individual, în virtutea căruia nu poate fi experimentată decât în cele mai profunde profunzimi ale experienței personale, și străduința ei arzătoare pentru catolicitatea supra-personală, stabilesc o relație dublă cu empirismul religios, cu concrete -nym Forme de religiozitate Ele pot dobândi o semnificație vitală numai după ce o experiență intimă, personal-religioasă, le dezvăluie sensul viu, iar natura catolică a religiei induce o reverență deosebită pentru tradiția istorică Orice religie este caracterizată de niște Vechi Credincioși, atașament față de antichitate; în mod arbitrar, după capriciu sau gust personal, fără îndrăzneala profetului, "aceasta este din lege" nu ar trebui schimbat, care, parcă, se concentrează din când în când pe obiecte individuale Prin urmare, religia este istorică în natura ei, sau mai bine zis, ea ridică istoricul la catolic, iar cel care nu știe acest lucru, care

dispreţuieşte empirismul istoric sub pretextul libertăţii de inspirație, este minor în religie De altfel, "iluminații" erau astfel de imbecili, care au inventat şi au continuat Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI ei încă mai vor să inventeze o "religie naturală, antiistorică În același timp, ei nu observă că "religia naturală" de astăzi de mâine va deveni deja istorică şi, cu atât mai mult, într-o anumită măsură o devine deja în momentul în care se simte obiectivă și catolică La fel, toți persecutorii ritul tradițional nu observă că în realitate introduc doar un nou rit, aşa că quakerii, care respingeau orice aparență exterioară a rugăciunii, au introdus de fapt ritualul pereților goi ai capelei și "întâlnirile tăcute"; așa că protestantismul, ridicând o mână îndrăzneață împotriva ritului catolic vechi și estetic frumos, nu l-a înlocuit decât cu un altul, sărac și sec, rit prozaic, în cadrul căruia, totuși, nu se poate fi mai puțin Vechi credincios decât cu cel mai magnific ritual ; aşa se face că sectanii noştri înlocuiesc frumusețea divină a liturghiei ortodoxe cu "psalmi" plictisitori și incompetenți, un rit protestant sec Religia "naturală", abstractă, aistorică este Unding, ceva care nu există, un concept negativ care nu are un conținut pozitiv, dar îl trage doar din conceptul pe care îl neagă Aceasta este invenţia principală a epocilor mediocre din punct de vedere religios, deja familiară antichității cu "euhemerisium" și sincretismul său "Religia în general" nu există, există doar religii concrete, concrete O varietate specială de religie naturală sau "religie în general" este aşa-numita doctrină teosofică, conform căreia toate religiile au un conținut comun, vorbesc acelaşi lucru, doar într-o limbă diferită și este necesar să se facă distincția între cele ezoterice învăţătura, cunoscută doar de iniţiaţi, şi învăţătura exoterică, existentă pentru profanum vulgus;diferenţe de simbolism şi ritual, din motive istorice, există doar în a doua, dar nu şi în prima Această doctrină se bazează pe analogii îndrăzneţe şi identificări, şi mai ales asupra convergenţei doctrinelor morale, în care, în general, Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV mai uşor de găsit această apropiere Astfel, culorile proprii ale religiilor istorice sunt decolorate; totul concret pleacă în exoterism, iar ca conținut ezoteric se substituie doctrina societăţii teosofice, atât de preocupată de răspândirea volapukului religios universal (de fapt, sub masca Esperanto religios, care propagă budismul şi hinduismul în general pe pământul christian european, dar preferând în schimb vorbirea deschisă și lupta directă împotriva creştinismului, tactici giratorii de asimilare și neutralizare a acestuia) Concretitatea unei religii se stabileşte prin conținutul ei pozitiv, sau mai degrabă prin revelația pe care o conține (sau măcar crede că o conține) Religia se bazează nu pe un sens vag şi nedefinit al Divinului în general, sau al lumii transcendente în general, la care, pe de o parte, misticismul adogmatic și Gefühlstheologia îl reduc, iar pe de altă parte, iluminarea raționalistă, ci pe unele , cunoaştere destul de clară a acestei păci, auto-revelare a Divinului Fiecare religie este dogmatică; stabileşte o relaţie nu cu Divinitatea în general, ci cu un anumit Dumnezeu care are propriul său "nume" În acest sens, dogma este o parte integrantă a religiei Ce este dogma! Este posibil să distingem acest concept într-un sens mai restrâns și mai extins În primul sens, dogma este o formulă care cristalizează judecata religioasă în imagini sau concepte Granițele logice stabilite printr-o astfel de Formulă au de obicei o origine practică Proclamarea lor este cauzată cel mai adesea de nevoia de a lupta împotriva unor erezii Aşadar, nu este doar o definiție doctrinară a Bisericii, ci și acțiunea acesteia,

condamnarea și tăierea ereziei (de exemplu, Formula de la Niceea a avut un caracter antiarian, Sinodul IV împotriva Macedoniei, cel VII anti-iconoclastic) caracter etc) Dar formula dogmatică este doar aproximativă și un lucru este inevitabil Biblioteca "Runivers" PROBLEMA TRANSCENDENTALA A RELIGIEI terță parte datorită originii sale indicate, o încercare de a exprima conținut religios în concepte Nu Formula dogmatică dă naștere dogmei, ci conținutul religios, dogma vie, naște Formula (sau Formulele) dogmatice Dacă lumea divină sau transcendentă se deschide într-adevăr către conștiința religioasă și transcendentul devine imanent conștiinței umane *) într-o anumită certitudine dogmatică, atunci, evident, trebuie să existe o punte care să leagă ambele lumi; trebuie să existe un script în care sunt urmărite revelațiile divine și o limbă în care să poată fi vorbite Dar dacă cuvintele noastre servesc de obicei pentru conceptele acestei lumi, obiectele și relațiile ei, atunci cum pot fi potrivite pentru conținutul unei alte lumi, transcendentă? Nu presupune această transcendență atât inexprimabilitate, cât și neconceput pentru o persoană? Am spus deja destule despre faptul că lumea divină nu poate fi obiect al cunoașterii discursive și este cuprinsă doar prin credință Dogmele, dacă este posibil, nu sunt în sensul unor concluzii logice și dialectice, ci ca o perspectivă religioasă Pentru a ajunge la o înțelegere a naturii acestei viziuni, ar trebui să ne amintim de nașterea imaginilor artistice în artă Artistul este un profet al unei realități de altă lume, care i se dezvăluie în imagini artistice Purtătorul revelației religioase (poate fi atât individual, cât și colectiv ^, cuprinde cea mai înaltă realitate prin imagini religioase, care sunt asemănătoare cu cele artistice prin imediata lor, dar se deosebesc de acestea prin caracterul lor religios Sunt conectate prin imagini, simbolism, dar distingeți conținutul acestui simbolism și sursa ei *) Sr Шеллингъ: Dumnezeu nu este, așa cum își imaginează mulți, transcendentul, el este imanentul, adică transcendentul făcut conținutul rațiunii (Schelling Philosophie, der Revelation, I, , WW , III) Biblioteca "Runivers" С БУЛГАКОВЪ Imaginile religioase, realizând și exprimând conținut religios, reprezintă ceea ce se numește de obicei mit Mitul în religie are un rol similar celui care este caracteristic unui concept sau judecată în filosofia teoretică: evaluarea conștiinței dogmatice religioase depinde de înțelegerea acesteia Deci, ce este un mit, ca o categorie transcendentală? S Bulgakov (Urmează sfârșitul) Biblioteca "Runivers" "Problema liberului arbitru în filosofia lui Descartes" *) (Raport citit la Societatea Filosofică de la Universitatea din Sankt Petersburg) Argumentul ontologic al existenței lui Dumnezeu, așa cum îl construiește Descartes, relevând o contradicție ireconciliabilă între inerentul în ideea lui Dumnezeu și natura omului, a lăsat deschisă întrebarea cardinală a oricărei posibile justificari pentru Dumnezeu Această întrebare este: cum să reconciliăm atotputernicia și atotștiința lui Dumnezeu cu imperfecțiunea naturii intelectuale și morale a omului? Dacă Dumnezeu este într-adevăr omnipotent și omniscient, cum putem explica de ce El ne-a creat pentru a fi atât de imperfecte din punct de vedere intelectual? Dacă Dumnezeu, prin însăși natura Sa, nu este capabil să ne înșele, atunci cum putem explica că suntem supuși înșelăciunii, cădem în iluzii și iluzii tot timpul? Oare imperfecțiunea naturii noastre nu contrazice atotputernicia și atotștiința lui Dumnezeu? Unul dintre două lucruri: fie Dumnezeu este într-adevăr atotputernic și omniscient, caz în care rămâne neclar de ce, având ocazia să ne creeze ființe absolut perfecte, El ne-a creat, totuși, asemenea ființe

imperfecte; fie Dumnezeu a fost neputincios să ne creeze ca alte ființe; dar în acest caz El, evident, nu ar fi perfect, *) Articolul propus, strâns legat de raportul aceluiași autor, "Înțelegerea lui Dumnezeu de Descartes, tipărit în și cărți "Întrebări de filosofie și psihologie" (mai-iunie), prezintă o experiență de analiză critică a doctrinei liberului arbitru a lui Descartes în legătură cu înțelegerea lui despre Dumnezeu și critica raționalismului Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" SEMEN GRUZENBERG nici atotputernic Tertium non datur Până nu rezolvăm și eliminăm această contradicție evidentă, nu numai că avem dreptul, dar suntem obligați să ne îndoim de atotputernicia și atotștiința lui Dumnezeu Mai mult, această contradicție zguduie in nuce credința în însăși existența lui Dumnezeu, pentru că de îndată ce ne gândim din conceptul lui Dumnezeu atotputernicia și omnisciența Sa, acest concept însuși își pierde orice rațiune de a fi pentru noi Un Dumnezeu lipsit de omnipotență și atotștiință ar înceta să mai fie Dumnezeu Nu numai că această contradicție nu este eliminată de argumentul ontologic al existenței lui Dumnezeu, ci mai degrabă, dimpotrivă, mărturisește inconsecvența ei completă: acest ultim argument este neputincios să justifice existența lui Dumnezeu, chiar dacă doar pentru a dovedi logica necesitatea existenței Sale nu înseamnă a justifica prin aceasta necesitatea ei morală: nu pot să mă îndoiesc de existența lui Dumnezeu și, în același timp, am dreptul, totuși, să protestez împotriva ordinii mondiale create de El, deoarece ea contrazice moralul meu idei Un lucru este să admitem că o anumită ordine mondială există așa cum este cu adevărat; altceva este să recunoști că nu este în măsură să fie ceea ce este cu adevărat Când spun "această imagine înfățișează așa și așa", afirm pur și simplu faptul obiectiv al existenței imaginii - cu totul în afară de întrebarea dacă corespunde ideii mele despre ideea imaginii; Altfel este când spun: "această poză înfățișează prost asta și asta", în acest ultim caz afirm nu numai faptul obiectiv al existenței tabloului, ci și inconsecvența acesteia cu ideile mele despre ideea artistului În primul caz, exprim doar o judecată despre ceea ce înfățișează tabloul, în al doilea, o judecată despre modul în care este înfățișată tabloul; o judecată de primul tip are ca subiect ceea ce este - indiferent de ideile mele despre ceea ce ar trebui să fie (fapt obiectiv), subiectul unei judecăți de al doilea tip este ceea ce nu există, dar care ar trebui să fie conform meu și numai ideile mele despre imagine (aprecierea faptului) Orice luptă și justificare a lumii, prin însăși structura ei logică, nu este altceva decât o judecată de al doilea tip sau o așa-zisă judecată normativă despre ceea ce ar trebui să fie conform ideilor mele și numai ale mele despre criteriul adevărului Tema cunoașterii lui Dumnezeu este lumea, indiferent de ceea ce este ea Biblioteca "Runivers" " PROBLEMA LIBERTĂȚII DE VOINȚĂ ÎN FILOZOFIA LUI DECARTE^ din ideea mea despre el; tema îndreptățirii lui Dumnezeu este lumea, ceea ce ar trebui să fie după ideile mele și numai ale mele despre ea Când spun: "tabloul lumii înfățișează asta și asta", exprim adevărul cunoașterii luptei, întrucât afirm doar faptul obiectiv al existenței lumii, complet indiferent dacă imaginea universului corespunde la ideile mele despre ordinea mondială; dar când spun: "imaginea lumii este bună, adică rațional sau oportun, înfățișează aceasta și aceea - exprim adevărul justificării lui Dumnezeu, întrucât afirm nu numai faptul obiectiv al existenței unei imagini a lumii, ci și corespondența lumii cu ideile mele despre creatorul lumii lume - Dumnezeu Tema cunoașterii lui Dumnezeu este cunoașterea lumii reale așa cum există ea în realitate; tema justificării lui Dumnezeu este o

apologie pentru o lume ideală, așa cum ar trebui să existe conform ideilor mele și numai ale mele despre realitate Sarcina argumentului ontologic al existenței lui Dumnezeu este de a fundamenta adevărul cunoașterii lui Dumnezeu; sarcina teodicei este de a fundamenta adevărul justificării lui Dumnezeu Argumentul ontologic al existenței lui Dumnezeu își pune sarcina de a dovedi existența lui Dumnezeu, ceea ce este El sau ceea ce este El în sine, indiferent de ideile mele despre El; teodicea își propune să dovedească existența lui Dumnezeu, ceea ce trebuie să fie El conform ideilor mele despre El; tema primului argument (ontologic) este natura reală a lui Dumnezeu, așa cum El există în afara mea; tema celui de-al doilea argument (teodicee) este natura ideală a lui Dumnezeu, așa cum El există în imaginația mea sau trăiește în mine (mihi inest) A armoniza ambele argumente pentru existența lui Dumnezeu, eliminând toate contradicțiile dintre ele, înseamnă a construi justificarea lui Dumnezeu în sensul unei apologii morale pentru existența Ei (teodicee) Aceasta este formularea chestiunii îndreptățirii lui Dumnezeu: se cere să se dovedească că imperfecțiunea naturii intelectuale și morale nu contrazice câtuși de puțin atotputernicia și atotștiința lui Dumnezeu și că natura lui Dumnezeu corespunde pe deplin ideii noastre de El Înainte de a clarifica modul în care ideea de justificare a lui Dumnezeu a fost refractată în interpretarea lui Descartes, să încercăm să relevăm legătura succesivă dintre teodicee și argumentul ontologic al existenței lui Dumnezeu: o analiză a conexiunii genetice dintre aceste două tipuri de cunoaștere a lui Dumnezeu Dumnezeu nu ne va arăta doar cum a rezolvat Descartes problema îndreptățirii lui Dumnezeu- * Biblioteca "Runivers" SEMEN GRUZENBERG ci să ne explice, împreună cu faptul, de ce a trebuit inevitabil să o rezolve în sens pozitiv: este foarte caracteristic ca în însăși concluzia care decurge din argumentul ontologic, așa cum îl construiește Descartes, să se răspundă pozitiv la întrebare este deja pregătit în avans; în acest sens, argumentul ontologic predetermina soarta teodicei și se raportează la ea ca un fundament logic la o consecință: din acest punct de vedere, teodicea lui Descartes este instructivă ca un fel de încercare de a consolida concluziile argumentelor ontologice și antropologice și pentru a aprofunda în mod explicit teza conținută în forma implicită oarecare în însăși premisa ambelor argumente pentru existența lui Dumnezeu Această premisă spune: ideea lui Dumnezeu, spre deosebire de toate celelalte idei, este implantată în mine de Dumnezeu însuși și mărturisește toto genere a prezenței Sale în mine; întrucât această idee, fiind prin însăși natura sa ideea originară a omului, anticipează această ultimă idee, atunci, în consecință, existența lui Dumnezeu precede existența mea și, întrucât propria mea existență este un fapt incontestabil, atunci existența lui Dumnezeu exclude , prin urmare, toate îndoielile Aceasta este corecția introdusă de Descartes în construcția sa a argumentelor ontologice și antropologice pentru existența lui Dumnezeu Să reflectăm la această teză și să ne întrebăm cum ar trebui să înțelegem formula cunoașterii lui Dumnezeu: "Dumnezeu există în mine" (Deus mihi inest) După cum am arătat deja în articolul meu "Înțelegerea lui Dumnezeu de către Descartes" (publicat în volumul al cărții "Probleme de filosofie și psihologie", mai-iunie), conform sensului înțelegerii carteziene a lui Dumnezeu, " existența lui Dumnezeu în mine" nu înseamnă altceva decât o emanație sau o radiație a lui Dumnezeu, adică un asemenea act mistic de revelație, prin care Dumnezeu îmi declară direct despre ființa Sa Pentru a clarifica această teză, este necesar să separăm ființa obiectivă sau reală a lui Dumnezeu de

ființa imaginabilă sau ideală a lui Dumnezeu Să fim de acord prin "Dumnezeu transcendent" să înțelegem Dumnezeul adevărat așa cum El există în afara mea, adică, complet indiferent de ideile mele despre El, (in re), dar sub "Dumnezeul imanent" - Dumnezeu imaginabil, ce ar trebui să fie El conform ideilor mele despre El sau - ceea ce este același - cum El există nu în afara mea, ci exclusiv " numai in imaginatia mea (in intellectu) Dacă Dumnezeul care există în mine ar fi un Dumnezeu transcendent, atunci El, prin însăși natura abilităților mele cognitive limitate, ar scăpa de conștiința mea, rămânând prin aceasta inaccesibil cunoașterii mele: la urma urmei, întrucât Dumnezeul transcendent se află de cealaltă parte a ideile mele, nu am dreptate să-I atribui categorii de ființă în timp și spațiu; este clar, așadar, că existența în mine (adică în timp și spațiu) a unui astfel de Dumnezeu atemporal și fără spațiu ar fi o absurditate logică Dacă Dumnezeul care există în mine ar fi un Dumnezeu imanent, atunci ideea unui astfel de Dumnezeu imanent încorporat în mine nu ar diferi în nimic (și prin însăși natura sa nu ar putea diferi în nimic) de toate, în general, celelalte idei; și în astfel de condiții, ideea unui astfel de Dumnezeu imanent, ca ideea oricărui obiect, în general, imanent, ar mărturisi nu necesitatea, ci doar admisibilitatea logică a existenței lui Dumnezeu și, în consecință, existența lui Dumnezeu în mine în acest sens nu ar putea fi și vorbește: Dumnezeul imanent este doar un Dumnezeu imaginabil; Existența lui nu este necesară, ci doar permisă fără contradicție cu legile logicii și cu faptele naturii; prin urmare, în simpla idee a lui Dumnezeu imanent, ca atare, nu se poate încă trage asigurarea ființei Sale în mine Pentru ca ideea lui Dumnezeu implantată în mine să fie cu adevărat o idee dată de Dumnezeu, mărturisind roto genere despre ființa Lui în mine, este necesar să admit că actul mistic al revelației (prin care Dumnezeu îmi declară direct despre Ființa lui) nu este altceva decât transformarea lui Dumnezeu transcendent în imanent Doar o asemenea fuziune a Dumnezeului transcendent cu cel imanent face pentru prima dată de înțeles existența lui Dumnezeu în mine în sensul emanării sau radiației Sale în mine: întrucât ideea lui Dumnezeu încorporată în mine nu este altceva decât întruparea lui Dumnezeu Însuși în mine (Dumnezeu Însuși, de vreme ce El a fost întruchipat în mine) - devine clar de ce existența lui Dumnezeu în mine mărturisește eo ipso a conformității naturii Sale cu ideile mele despre El Într-adevăr: Dumnezeu nu ar putea exista în mine dacă nu ar exista în sine (în afara mea); mai mult, nu l-aș putea niciodată cunoaște pe Dumnezeu în mine însumi, dacă ideea Lui   nu era adecvat naturii Lui sau - ceea ce este același - dacă Dumnezeu, prin însăși natura Sa, nu ar fi ceea ce ar trebui să fie - conform ideilor mele despre El Admitând că natura lui Dumnezeu nu corespunde ideii mele despre El, aș recunoaște astfel că ideea mea despre Dumnezeu nu este adecvată naturii Lui; este ușor de observat, totuși, că o astfel de presupunere (de inadecvare a naturii lui Dumnezeu față de ideea mea despre El) este logic incompatibilă cu noțiunea de idee dată de Dumnezeu a unei ființe absolut perfecte, implantată în mine de către Dumnezeu însuși: negarea adecvării naturii lui Dumnezeu față de ideea mea despre El este, prin urmare, echivalentă cu negarea naturii acestei idei date de Dumnezeu Această asumare tacită a adecvării ideii de Dumnezeu la natura sa face clară contopirea în mine a Dumnezeului transcendent cu imanentul existența lui Dumnezeu, precum și pentru a elimina contradicția dintre aceste două argumente și pentru a concilia antiteză între ele - și asta înseamnă a rezolva

problema justificării de către Dumnezeu, atunci rezultă că postulatul ideii date de Dumnezeu a unei ființe absolut perfecte (deoarece presupune adecvarea ideii mele despre Dumnezeu la natura) predetermina logic și inevitabil în sens pozitiv problema justificării lui Dumnezeu : întrucât caracterul dat de Dumnezeu al ideii mele despre Dumnezeu servește ca garanție a adecvării acestei idei la natura lui Dumnezeu, deoarece ideea a lui Dumnezeu inerentă în mine nu este doar ideea mea despre El, ci și revelația sau prezența Lui în mine, antiteza dintre Dumnezeul transcendent și imanent (și la urma urmei, ea servește ca temă pentru orice posibil, în general , justificarea lui Dumnezeu) se rezolvă într-o sinteză superioară - postulatul existenței lui Dumnezeu în mine: cunoscându-L pe Dumnezeu în mine însumi, știam deja în același timp nu numai ce este El în realitate, ci și ceea ce este El într-adevăr ceea ce ar trebui să fie - după ideile mele despre el Dacă argumentul ontologic garantează faptul că Dumnezeu trebuie să fie omnipotent și omniscient, atunci în argumentul moral (adică în adecvarea naturii lui Dumnezeu la ideea mea despre El) trag deja o certitudine de neclintit că Dumnezeu este într-adevăr astfel, ce ar trebui să fie El, ce El și Biblioteca "Runivers" "PROBLEMA LIBERTĂȚII VOINȚEI ÎN FILOZOFIA LUI DECARTE" $ este cu adevărat atotputernic și omniscient] și dacă da, dacă argumentul moral al existenței lui Dumnezeu garantează corespondența naturii lui Dumnezeu cu ideile mele despre El, atunci încrederea în atotputernicia și atotștiința lui Dumnezeu nu poate fi de acum încolo zguduită de nicio referire la imperfecțiunea naturii intelectuale și morale a omului Acum devine clar care ar trebui să fie răspunsul lui Descartes la întrebarea cardinală a îndreptățirii lui Dumnezeu: cum să reconciliază contradicția dintre atotputernicia și atotștiința lui Dumnezeu și neconvergența naturii intelectuale a omului!Din punctul de vedere al lui Descartes, doar una dintre vѢt, decurgând logic inevitabil din Condițiile prealabile pentru înțelegerea lui despre Dumnezeu Acest răspuns este : contradicția dintre atotputernicia lui Dumnezeu și imperfecțiunea naturii umane se naște din faptul că, greșit, Îl facem responsabil pe Dumnezeu pentru imperfecțiunea naturii umane, atribuind lui Dumnezeu atotputernic incapacitatea de a ne crea ființe mai desăvârșite; în realitate însă, această contradicţie este imaginară sau aparentă, întrucât vinovat de imperfecţiunea naturii intelectuale a omului nu este Dumnezeu, ci omul însuşi Să luăm punctul de vedere al lui Descartes și să presupunem pentru o clipă că suntem într-adevăr responsabili pentru toate defectele naturii noastre intelectuale și morale; nu este greu de înțeles, totuși, că pentru ca eu să mă pot învinovăți cu adevărat pentru imperfecțiunea naturii mele, este necesar să recunosc dinainte că am capacitatea de a face sau nu anumite acțiuni la nivelul meu discreție Dacă suntem de acord să numim această capacitate a liberului arbitru, atunci permițând o astfel de libertate a voinței umane, am eliminat deja toate contradicțiile dintre atotputernicia lui Dumnezeu și imperfecțiunea naturii intelectuale a omului De fapt, de îndată ce o persoană este liberă să-și aleagă acțiunile, de îndată ce este liberă să le îndeplinească numai la propria discreție (fără nicio forță coercitivă străină), este clar că vina pentru imperfecțiunea unei persoane va de acum înainte nu cădem asupra lui Dumnezeu, ci în întregime asupra noastră noi și numai noi înșine suntem de vină pentru neajunsurile naturii noastre intelectuale, întrucât depinde de noi și numai de noi înșine dacă să contribuim sau nu la îmbunătățirea ei Aceasta este problema libertății Biblioteca "Runivers" SEMEN GRUZENBERG voinţă în filosofia lui Descartes, în măsura în care întăreşte şi

completează premisa îndreptăţirii lui lui Dumnezeu; Această premisă nu numai că condiţionează şi prevesteşte calea către soluţionarea întrebării, dar ea însăşi deja predetermina întrebarea: în acest sens, postulatul liberului arbitru decurge logic şi inevitabil, ca concluzie, din însăşi construcţia conceptului de Dumnezeu ca ființă absolut atotputernică și bună De fapt, ca ființă absolut perfectă și atotputernică, Dumnezeu nu poate fi responsabil pentru imperfecțiunile naturii intelectuale și morale a omului, iar pentru a îndepărta această responsabilitate de la El este necesar să o transferăm omului; și întrucât responsabilitatea omului pentru imperfecțiunile naturii sale este de neconceput fără a recunoaște libertatea voinței sale, pentru a-l face pe om responsabil pentru aceste imperfecțiuni, este necesar să-l înzestrăm cu liberul arbitru; astfel postulatul liberului arbitru joacă un rol pur auxiliar în filosofia lui Descartes, ca o conditio sine qua non a răspunderii omului pentru imperfecțiunile naturii sale sau - ceea ce este același - ca mijloc de a crea un fel de imunitate morală a Dumnezeu, ferindu-L de responsabilitatea pentru imperfecțiunile naturii umane; și dacă orice alt concept (de exemplu, nemurirea sufletului) i-ar putea face lui Descartes același serviciu, el ar opera fără îndoială asupra lui exact în același mod ca și asupra conceptului de liber arbitru Aceasta este legătura genetică succesivă dintre înțelegerea lui Descartes despre Dumnezeu și formularea lui a problemei liberului arbitru După ce am înțeles cum trebuia Descartes să rezolve problema liberului arbitru, să ne gândim acum cum a rezolvat această problemă "Dacă tot ce este în mine vine de la Dumnezeu", spune Descartes în Meditații, "și El nu a pus în mine nicio capacitate de a greși, atunci se pare că nu ar trebui să greșesc niciodată * ', între timp, ar trebui să mă întorc la dovezile experiență, să văd că sunt, prin însăși natura mea, supus unui număr infinit de iluzii și iluzii Întrebarea este: ce explică această aparentă contradicție? Răspunsul la această întrebare îl vom găsi în învăţătura lui Descartes despre natura duală a omului: dacă omul ar fi doar chipul lui Dumnezeu (imago Dei), numai Biblioteca "Runivers" "PROBLEMA LIBERTĂȚII VOINȚEI ÎN FILOZOFIA DECARTS" Fiinţă purtătoare de Dumnezeu şi nimic altceva, atunci el, desigur, prin însăşi natura sa, ar fi liber de orice, în general, iluzii şi iluzii; dar întrucât omul nu este doar o ființă purtător de Dumnezeu, ci în același timp imperfect, însăși imperfecțiunea naturii sale intelectuale și morale îl condamnă la erori inevitabile Deși erorile mele mărturisesc doar limitele sau neajunsurile cunoștințelor mele, totuși Dumnezeu, ca ființă atotștiutoare și omnipotentă, m-ar putea crea în așa fel încât să nu greșesc niciodată; și din moment ce Dumnezeu dorește întotdeauna ce e mai bun, rămâne de neînțeles de ce a ales să mă condamne la iluzii și iluzii neîncetate Dacă responsabilitatea pentru deficiențele imaginii cade în întregime asupra artistului, atunci nu avem dreptul să-l învinovățim pe Creatorul universului pentru imperfecțiunea imaginii universului? "Fără îndoială", spune Descartes, "Dumnezeu m-ar fi putut crea în așa fel încât să nu greșesc niciodată; este, de asemenea, sigur că El dorește întotdeauna ce este mai bun și posibilitatea erorii mele este mai bună decât imposibilitatea acesteia din urmă? {"Reflecții") Apropo de imperfecțiunea firii noastre, riscăm însă să cădem într-o eroare logică ireparabilă, dând în secret un dublu sens termenului "imperfecțiune", de fapt: unul și același lucru poate fi considerat atât perfect, cât și imperfect la în același timp, în funcție de scara folosită de noi pentru a evalua un anumit lucru Una este să spui "un lucru dat este imperfect din punctul meu de vedere", alta este să spui că este imperfect în sine, adică, din punctul de

vedere al ideii sau al naturii lucrului dat,' o imagine imperfectă din punct de vedere al criticii poate fi perfectă în ochii artistului - și invers Ce am spune despre un critic care s-ar lua în cap să-l certa pe artist pentru o singură mișcare sau semn al pensulei, smuls accidental din imagine - fără nicio legătură cu ideea sa principală? Fără îndoială, am numi o astfel de critică o nebunie De asemenea, cădem în aceeași necugetare, smulgând cu forța o persoană dintr-o imagine completă a lumii - fără nicio legătură cu ideea de univers - și condamnând imperfecțiunile naturii sale: "unul și același lucru care ar putea, cu un motiv oarecare, par imperfect dacă Biblioteca "Runivers" SEMEN GRUZENBERG este singurul din întreg universul, se dovedește - în cuvintele lui Descartes - "foarte perfect, dacă îl considerăm parte integrantă a acestui univers" ("Reflecții" cap IV) Natura omului ni se pare imperfectă doar pentru că o considerăm dintr-un punct de vedere antropologic unilateral - indiferent de legătura ei cu ideea întregului univers, este o altă chestiune dacă începem să considerăm omul ca un " parte constitutivă a universului", considerând natura sa cu ideea de cosmos, ca un întreg autosuficient: din acest ultim punct de vedere, cosmologic, natura umană se va dovedi a fi pe deplin consecventă cu ideea de universul și în acest sens perfect - o teză în care pâlpâie prima privire a spinozismului și a teodicei lui Leibniz Lucrurile în sine nu sunt nici bune, nici rele: mai întâi devin astfel pentru mine, în funcție de faptul dacă sunt de acord cu criteriul meu de bine absolut (summum bonum); după ce este acest criteriu - specie sau generic - lucrurile devin pentru prima dată valoroase pentru mine fie din punct de vedere antropologic, fie din punct de vedere cosmologic Confuzia ambelor puncte de vedere are loc pentru că noi, fără să observăm noi înșine, confundăm conceptul de specie cu conceptul de gen: un lucru care este imperfect, ca un gen, poate fi perfect, ca o specie, și invers: o persoană, imperfectă, ca o specie, poate fi perfectă, genul kak (ca "parte integrantă a universului"); "întrucât mă consider ca și cum aș fi singur pe lume, observ că aș fi mult mai perfect decât acum dacă Dumnezeu m-ar fi creat în așa fel încât să nu greșesc niciodată; dar pe baza acestui lucru", spune Descartes, "tot nu pot nega că, în raport cu întregul univers, va fi mai perfect dacă unele dintre părțile sale, în comparație cu altele, nu sunt lipsite de neajunsuri, decât dacă ar fi toate la fel" (ibid) Defectele naturii umane sunt necesare pentru armonia lumii în aceeași măsură în care disonanțele sunt necesare pentru armonia muzicii, teză în care pâlpâie prima privire a teodicei lui Leibniz Am examinat întrebarea cine este vinovat de erorile noastre - și ne-am convins că noi și numai noi înșine suntem vinovați de ele Concluzia noastră este: a greși înseamnă a cădea în Biblioteca "Runivers" "PROBLEMA LIBERTĂȚII VOINȚEI ÎN FILOSOFIA DECARTS " autoînșelăciune Acum să ne întrebăm: care este sursa amăgirii noastre și care este natura lor? Reprezentările senzuale, luate de la sine, nu ascund și nu pot ascunde nimic fals: în ideea simplă a oricărui lucru, indiferent de conținutul său, există și nu poate fi nicio amăgire: în ideea de sirenă, ca și în ideea mea de ea , (indiferent de întrebarea existenței sale), încă nu există nimic fals, pentru că toate ideile mele sunt de încredere în măsura în care îmi exprimă experiențele emoționale - indiferent de întrebarea relevanței lor pentru realitate: cât timp îmi imaginez stelele ca puncte strălucitoare nemișcate de mărime c a bob de mazăre, fiabilitatea percepției mele, ca atare, exclude orice îndoială Reprezentările în sine nu sunt nici adevărate, nici false: pentru ca ele să devină pentru prima dată sigure sau false, este necesar să le

conectez mai întâi între ele, ca elemente ale judecăților mele despre idei Erorile sunt înrădăcinate nu în idei, ci în legătura dintre idei, de exemplu în judecăţi*, numai în judecăţi riscăm pentru prima dată să cădem în auto-amăgire, confundând ideile cu proprietăţile obiective ale lucrurilor înseşi Oricare ar fi judecata în conținutul ei, ea nu va fi falsă până când nu va deveni afirmația mea sau negația mea: doar acceptarea sau respingerea mea a unei anumite judecăți îi conferă mai întâi caracterul de certitudine sau de eroare; de la sine, adică indiferent de mine, judecățile nu sunt nici adevărate, nici false; ele devin astfel abia atunci când le-am acceptat sau respins validitatea, după ce le-am făcut în afirmațiile mele Mă înșel de fiecare dată când iau o judecată falsă sau dubioasă drept adevărată, sau una de încredere pentru fals Sursa erorii constă, așadar, nu în natura judecăților, ci în) miercuri introducere în tratatul lui Spinoza "Despre dezvoltarea raţiunii" Tradus din latină G Polinkovsky Odesa : ce punct de vedere vom considera acest lucru Cf locuri corespunzătoare şi în "Etica" lui Spinoza (passim) q Biblioteca "Runivers" SEMEN GRUZENBERG natura mea, sau mai bine zis, capacitatea mea de a sancționa judecățile, de a le respinge sau de a le accepta pe credință Să ne întrebăm acum: aș putea să cad în eroare dacă, prin natura mea, aș fi obligat să recunosc doar judecățile adevărate și să le resping pe toate cele false? Desigur, nu, pentru că în astfel de condiții nu ar exista și nu ar putea exista, în general, declarații false și nu m-aș înșela în toate judecățile mele Este clar, așadar, că capacitatea mea de a sancționa hotărâri este liberă de orice constrângere străină: sunt liber să accept sau să resping orice hotărâre în întregime la propria mea discreție Dacă suntem de acord să numim capacitatea mea de a sancționa judecăți prin termenul "voință", atunci trebuie să recunoaștem, după Descartes, că, deoarece voința noastră, liberă de orice constrângere străină, este ghidată în deciziile sale în întregime de propria noastră discreție, ea reprezintă, în esență, nimic altceva decât arbitrar sau libertate de alegere A construi o judecată este o funcție a minții; a sancționa este o funcție a voinței: mintea judecă, voința hotărăște; dacă judecățile minții ar coincide în orice cu hotărârile voinței, atunci toate judecățile noastre ar fi, în general, în mod ideal infailibile; dar tocmai de aceea vin greșelile noastre, că, dând preferință judecăților false față de cele adevărate, cădem în auto-amăgire, sacrificând adevărul de dragul minciunii Această autoînșelăciune are loc pentru că abuzăm de arbitrar sau de libertatea de alegere, fără a face față cât de sănătoase sunt judecățile noastre: "în folosirea greșită a liberei decizii se află" - în cuvintele lui Descartes - "defectul care constituie forma erorii" De fapt: luând o judecată falsă pentru una adevărată, sau una dubioasă pentru una de încredere, suntem într-o eroare conștiincioasă cu privire la temeinicia judecăților noastre și amestecăm sancțiunea rațiunii cu sancțiunea voinței: în această confuzie de criteriul adevărului stă sursa iluziilor noastre convingeri Nu este suficient să vă opriți alegerea cu privire la cutare sau cutare judecată: trebuie mai întâi să justificați o astfel de alegere verificând temeinicia judecăților noastre Atrăgând sancțiunea judecăților noastre în argumentele rațiunii, ne ghidăm după legea rațiunii suficiente Biblioteca "Runivers" " PROBLEMA LIBERTĂȚII VOINȚEI ÎN FILOZOFIA LUI DECARTE niya; decurgând pentru ei o sancțiune din impulsurile voinței, ne ghidăm de un arbitrar gol În primul caz, dorim în mod conștient să testăm temeinicia judecăților noastre supunându-le controlului minții; în al doilea caz, vrem orbește să luăm această judecată asupra credinței și să ne sugerăm că este într-adevăr de

încredere, eliberând-o astfel de sub controlul minții În această orbire a voinței se află cariera erorilor noastre; vointa oarba nu decide, ci predetermina - in acest sens, fiecare eroare, in esenta, nu este altceva decat prejudecata si autohipnoza Cedând în fața hipnozei prejudecăților, păcătuim împotriva dictaturilor rațiunii; cedând în fața autosugestiei voinței, păcătuim împotriva dictaturilor dreptății; iată de ce vina pentru erorile noastre cade nu numai voinței, ci și minții: erorile noastre, spune Descartes, "depind de interacțiunea a două cauze, și anume, facultatea cognitivă care există în mine și capacitatea de a alege sau din hotărârea mea liberă,- acelea mintea mea și împreună cu cea din valurile mele (ibid) Dacă judecățile rațiunii ar coincide în orice cu hotărârile voinței, atunci limitele rațiunii ar coincide cu limitele voinței; dar iluziile noastre provin din faptul că facultățile noastre cognitive sunt sever limitate, în timp ce facultatea de alegere nu cunoaște limite: "când îmi consider facultatea de înțelegere", spune Descartes, "găsesc că este foarte nesemnificativă ca sferă și sever limitată " (ibid), între timp, nu există și nu poate exista un lucru la care voința noastră nu s-ar extinde și pe care nu l-aș putea, mi-aș dori sau nu mi-aș dori Limitele rațiunii sunt epuizate de un cerc strict limitat de fenomene cognoscibile; dimpotrivă, sfera de acţiune a voinţei se extinde la infinit şi îmbrăţişează tărâmul nemărginit al incognoscibilului; în acest sens, rațiunea, exprimată în limbajul matematic, este legată de voință, așa cum o variabilă finită este de limita ei infinită: "numai voința sau capacitatea de decizie liberă, pe care o simt în mine", spune Descartes, "este așa mare că nu înțeleg ideea unei facultăți mai mari sau mai extinse: aceasta este cea care îmi arată în principal că port în mine chipul și asemănarea lui Dumnezeu Nu este nevoie ca liberul arbitru să fie inerent lui Dumnezeu într-o măsură nemăsurat mai mare decât în om: "este Biblioteca "Runivers" SEMEN GRUZENBERG cu toate acestea, nu mi se pare mai mare dacă o considerăm formal, și anume luată de la sine Care este liberul meu arbitru? În capacitatea inerentă mie de a face sau nu aceleași acțiuni sau, așa cum formulează Descartes această teză, "mai degrabă, constă doar în faptul că, afirmând sau negând, evitând sau urmărind orice lucru pe care ni-l oferă rațiunea, noi acționați în așa fel încât să nu simțim nicio forță coercitivă externă" (idid) Sunt liber - atâta timp cât acțiunile mele nu depind de o forță coercitivă străină; Mi-am pierdut libertatea de îndată ce acțiunile mele au devenit dependente de constrângerea unei forțe externe; astfel, în cele din urmă, liberul arbitru nu înseamnă altceva decât independența acțiunilor mele față de puterea coercitivă străină Aceasta este construcția conceptului de liber arbitru în sens negativ Descompunând această formulă în elementele ei constitutive, nu este greu să deducem din ea definiția libertății în sens pozitiv Dacă liberul arbitru ar însemna independența acțiunilor noastre față de orice forță coercitivă în general, inclusiv forța coercitivă a minții, atunci o astfel de libertate față de legile gândirii general obligatorii (general valabile) s-ar transforma în pură iraționalitate și am ajunge la absurd concluzie ca și cum acțiunile nerezonabile și numai ele singure pot fi considerate cu adevărat libere Este clar, așadar, că nu numai că liberul arbitru nu exclude puterea coercitivă a rațiunii, dar este de-a dreptul de neconceput fără ea, deoarece se reduce în cele din urmă la o fundamentare rațională a acțiunilor noastre sau, ceea ce este același lucru, la supunerea ei la controlul rațiunii În acest sens, acțiunile noastre sunt libere în măsura în care sunt justificate de motive rezonabile sau - ceea ce este același - în

măsura în care suntem conștienți de raționalitatea lor Conștiința caracterului rezonabil sau solidității acțiunilor mele este singurul criteriu al liberului arbitru Sunt liber, ceea ce înseamnă, prin urmare, sunt conștient de raționalitatea acțiunilor mele și doresc în mod conștient implementarea lor Aceasta este definiția liberului arbitru în sensul pozitiv al cuvântului Am găsit acum un criteriu al libertăţii: acest criteriu coincide cu criteriul adevărului, şi Biblioteca "Runivers" "PROBLEMA LIBERULUI ARBIT ÎN FILOZOFIA LUI DECARTE" dacă "adevărat" - în limbajul lui Descartes - "toate conceptele mele sunt venerate, în măsura în care sunt clar și distinct conștient de ele" ("illud opte verum esse, quod clare et distincte percipio"), atunci liber - de din punctul de vedere al lui Descartes - sunt venerate toate acțiunile mele , pentru că le recunosc clar și distinct raționalitatea Greșesc atâta timp cât accept ca adevărate concepte vagi și neclare; Nu sunt liber atâta timp cât sunt în eroare, acceptând judecăți vagi și distincte ca adevărate; Am dobândit adevărul din momentul în care conceptele vagi mi s-au lămurit în minte, adică a devenit clar și distinct pentru mine; Am câștigat libertate din momentul în care judecățile vagi mi s-au lămurit în minte, adică a devenit clar și distinct pentru mine Greșesc atâta timp cât operez pe concepte vagi și neclare, ghidat de ele în judecățile mele; Nu sunt liber atâta timp cât operez pe judecăți vagi și neclare, ghidat de ele în acțiunile mele Acțiunile mele vor fi libere sau nu, în funcție de ce judecăți sunt ghidat în acțiunile mele - adevărate sau false: dacă sunt ghidat în comportamentul meu de judecăți adevărate, atunci acțiunile mele, ca realizarea unor astfel de judecăți, vor fi libere, și invers: întrucât eu sunt ghidat în comportamentul meu de judecăți false, în măsura în care acțiunile mele, ca realizarea unor astfel de judecăți, nu vor fi libere Cu alte cuvinte, acțiunile mele sunt libere în măsura în care în ele se fac judecăți adevărate și nu libere în măsura în care în ele se fac judecăți false Astfel, libertatea nu este altceva decât realizarea adevărului în comportament sau, ceea ce este la fel, armonia dintre minte și voință Întrucât criteriul adevărului coincide cu criteriul libertății, gradul de claritate al conștiinței în evaluarea judecăților (sau, ceea ce este la fel, gradul de temeinicie al judecăților) coincide cu măsura libertății: cu cât argumentele sunt mai clare și mai convingătoare a rațiunii în favoarea temeiniciei judecăților mele, cu atât mai multă libertate în acțiunea mea kah -și invers Cel mai de jos nivel de libertate este, în cuvintele lui Descartes, "indiferența pe care o simt într-un moment în care niciun argument bun nu mă înclină mai mult de o parte decât de cealaltă" O asemenea stare indiferentă mărturisește nu desăvârșirea voinței, ci Biblioteca "Runivers" SEMEN GRUZENBERG mai degrabă, doar despre o lipsă de cunoaștere: la urma urmei, dacă aș fi clar conștient de ce sunt adevărul și binele, nu aș fi niciodată pierdut nici în sancționarea judecăților mele, nici în alegerea acțiunilor mele și nu aș experimenta un stare de indiferență a voinței Această indiferență se datorează faptului că lipsa de cunoaștere exclude încrederea fermă în adevărul judecăților noastre, deschizând un câmp larg pentru presupuneri diametral opuse: "oricât de probabil sunt presupunerile care îmi înclină judecata într-o anumită direcție, totuși, Simpla mea cunoaștere că aceasta este - simple presupuneri, și nu motive sigure, incontestabile, spune Descartes, sunt suficiente pentru a da naștere la o judecată contrară "(ibid) Mă avertizez împotriva erorilor, deoarece orice afirmație sau negare neîntemeiată nu este, în esență, altceva decât auto-înșelare În plus, chiar și o judecată care este corectă în

sine, cu excepția cazului în care suntem conștienți de baza ei rezonabilă, nu va fi o judecată de încredere, ci doar o coincidență întâmplătoare cu adevărul, deci că "lumina naturală a rațiunii ne învață că activitatea cognitivă a minții trebuie să precedă întotdeauna hotărârea voinței" (ibid) Întrucât orice înșelăciune de sine are rădăcini în voință, pentru a se avertiza împotriva erorii, este necesar să-și educă voința în supunerea rațiunii, ghidată în acțiunile sale de veridicitatea în raport cu sine și cu ceilalți: "în acest fel, " spune Descartes, "dobândim obiceiul de a nu greși, ca un fel de obicei, și în aceasta constă cea mai mare și mai importantă perfecțiune a omului" (idid)w Lupta pentru libertate se reduce astfel la cunoașterea adevărului: ea singură ne eliberează de prejudecăți, ea singură eliberează spiritul de jugul patimilor oarbe În această armonie între rațiune și voință se află patosul moral al libertății, deoarece libertatea se găsește în adevăr și ni se dezvăluie în cunoașterea de sine; În acest sens, formula libertății, așa cum o înțelege Descartes, coincide cu testamentul Evanghelistului: vei cunoaște adevărul, iar adevărul te va face liberi Așa este construcția teoriei carteziene a libertății Pentru constructie Biblioteca "Runivers" " PROBLEMA LIBERULUI ARBIT ÎN FILOZOFIA LUI DECARTE* se cere, în primul rând, să se dovedească primatul voinţei asupra raţiunii Pentru a rezolva această problemă, Descartes împarte problema relației dintre rațiune și voință în două puncte: i) dovada prezenței lui Dumnezeu în mine sau purtarea de Dumnezeu a existenței mele și) dovada primatului voinței asupra rațiunii Prima teză servește ca subiect al argumentului ontologic pentru existența lui Dumnezeu; al doilea este subiectul teoriei libertăţii Prima teză o precede pe a doua și se referă la aceasta - ca bază pentru o consecință De fapt, întrucât primatul voinței asupra rațiunii urmează, ca concluzie logic inevitabil, din recunoașterea dăruirii de Dumnezeu a voinței mele, atunci, după ce am recunoscut originea divină a voinței mele, am dovedit deja primatul vointa asupra mintii În această teză își trage justificarea postulatul dăruirii de Dumnezeu a voinței: "voința", spune Descartes, "în principal îmi arată că port în mine chipul și asemănarea lui Dumnezeu" (ibid) În sens, ideea infinitității voinței, ca dovadă a purtătorului de Dumnezeu a existenței mele, se opune imperfecțiunii naturii umane și limitărilor minții sale: "când mă gândesc la mine însumi", spune Descartes în Meditații, "atunci înțeleg că sunt un lucru imperfect, incomplet, dependent de ceva altul, urmărind și străduindu-mă constant pentru ceva mai bun și mai mare decât mine Întrucât omul, prin însăși natura sa, este o ființă iremediabil de imperfectă, nu poate fi vorba despre posibilitatea unei cunoașteri adecvate și sigure a lumii: "când îmi iau în considerare capacitatea de a înțelege", spune Descartes, constat că este foarte nesemnificativ ca volum și puternic limitat" (ibd) Tocmai în această idee a imperfecțiunii intelectuale și morale a naturii își atrage justificarea tendința pesimistă latentă a teoriei libertății și înțelegerii lui Dumnezeu a lui Descartes, o tendință care încă eluda atenția criticilor săi Mărturisind, ca un raționalist tipic, credința în descompunerea tuturor conexiunilor și relațiilor reale în pur logice) Cititorul va găsi fundamentarea acestei teze în articolul meu "Bo/o/ on" Descartes' adan e", tipărit în "Întrebări de filosofie şi psihologie") g· ^n· (mai-iunie) mier Gândurile lui B Yakovenko despre acest articol al meu din I vol "Logos" ("Review of Journals" p) S G Întrebări de filosofie, carte - Biblioteca "Runivers" SEMEN GRUZENBERG Ceh, Descartes, imperceptibil pentru sine, renunță la această convingere, dezvăluind în învățătura sa despre primatul voinței asupra

rațiunii o înclinație ascuțită către misticismul ascuns În această ultimă tendință se află cheia explicării acelei antinomii interne în care se rezolvă în cele din urmă teoria carteziană a libertății Această antinomie, care a ocolit până acum atenția criticilor lui Descartes, se bazează pe premisele epistemologice ale raționalismului, în măsura în care își trage justificarea din credința dogmatică în descompunerea tuturor legăturilor și relațiilor reale în unele pur logice Teza acestei antinomii spune: întrucât toate, în general, fenomenele, toate conexiunile și relațiile reale sunt complet descompuse în unele pur logice, atunci, în consecință, toate actele volitive, toate manifestările voinței sunt exact aceleași complet descompuse în logice legături și relații, iar în asemenea condiții nu există și nu poate exista o singură manifestare a voinței, nici un singur act volițional care să nu fie accesibil raționalizării*, de unde rezultă că din punctul de vedere al raționalismului, voința, întrucât "capacitatea de decizie liberă" trebuie pe deplin raţionalizată şi în acest sens, conceptul de voinţă trebuie să fie adecvat conceptului de raţiune Așa spune teza; antiteza, dimpotrivă, ajunge la concluzia diametral opusă: toate erorile noastre se datorează faptului că granițele rațiunii nu coincid cu granițele voinței; abilitățile noastre cognitive sunt foarte nesemnificative și extrem de limitate, în timp ce "voința sau capacitatea de decizie liberă este atât de mare încât nici măcar nu putem înțelege" ideea vreunei abilități mai mari sau mai extinse"; sfera abilităților noastre cognitive este epuizată de un cerc strict limitat de fenomene cognoscibile; dimpotrivă, sfera voinței nu cunoaște limite și se extinde nu numai la cercul fenomenelor cognoscibile, ci și la tărâmul nemărginit al incognoscibilului Deoarece mintea, prin însăși natura sa, este strict limitată, iar voința este nelimitată, sfera conceptului de rațiune nu coincide cu sfera conceptului de voință și ambele concepte, prin însăși natura lor, nu sunt adecvate unul față de celălalt: o minte limitată se referă la o voință nelimitată, ca mărime variabilă, la limita ei infinită; din punctul de vedere al tezei, conceptul de voință în jumătate Biblioteca "Runivers" " PROBLEMA LIBERULUI ARBIT ÎN FILOZOFIA LUI DECARTE într-o anumită măsură se pretează la raționalizare și, ca atare, este adecvată conceptului de rațiune: dimpotrivă, din punct de vedere al antitezei, conceptul de voință, prin însăși natura sa (sau mai precis, prin natura a abilităților noastre cognitive limitate) este irațională și necompunebilă, prin urmare, în conexiuni și relații logice; din punctul de vedere al antitezei, "voința singură sau facultatea liberei hotărâri" - ca să folosim limbajul lui Descartes - "este atât de mare încât nici măcar nu putem înțelege ideea vreunei facultăți mai mari sau mai extinse"; din punctul de vedere al tezei, dimpotrivă, nu numai voința, ci și mintea, întrucât este adecvată voinței, la fel de nelimitată ca și voința În antinomia pe care am indicat-o se află călcâiul lui Ahile al raționalismului, ca o construcție speculativă insuportabilă, prin însăși natura sa, neputincioasă să realizeze o explicație raționalistă a legilor naturii; Din acest punct de vedere, antinomia indicată pare foarte instructivă, ca testimoniuni paupertatis nu numai a cartezienei, ci a oricărei înțelegeri raționaliste a lumii în general, întrucât pretinde o explicație pur imanentă a legilor naturii; în acest sens, nu numai cartezianul, ci și orice, în general, raționalism, întrucât se sprijină pe o credință pur dogmatică în deductibilitatea tuturor legăturilor și relațiilor reale din simple judecăți analitice, se rezolvă inevitabil în antinomia pe care am indicat-o Teza acestei antinomii spune: întrucât toate conexiunile și

relațiile reale sunt complet descompuse în unele pur logice, atunci, în consecință, toate conexiunile și relațiile reale, realizate în experiență sub forma legilor naturii, sunt și ele descompuse în conexiuni pur logice; An- tythesis, pe de altă parte, neagă in nuce însăși posibilitatea de a deriva din simple judecăți analitice judecăți sintetice generale realizate în experiență sub forma unor legi ale naturii De fapt, întrucât legătura logică dintre subiect și predicat se realizează exclusiv în judecățile analitice (și nu se realizează niciodată în judecățile sintetice), și toate legile naturii, întrucât conexiunile și relațiile reale se realizează în ele în experiență, nu sunt nimic mai mult decât judecăţile sintetice generale, atunci, în consecinţă, nici o lege a naturii nu poate Biblioteca "Runivers" S SEMEN GRUZENBERG să fie raționalizate sau, ceea ce este același lucru, deduse numai din judecățile analitice *) Această antinomie nu numai că mărturisește defectele logice ascunse în arhitectura teoriei carteziene a libertății, ci dezvăluie în același timp inconsecvența internă a oricărui raționalism, în general, (și nu numai cartezian) Să reflectăm la această teză și să încercăm să deducem din ea concluziile implicite ascunse în ea: întrucât judecățile sintetice generale, efectuate în experiență sub forma unor legi ale naturii, nu sunt deductibile din judecățile analitice, atunci, în consecință, nici o singură lege al naturii, realizabil prin experiență, poate fi complet descompune în conexiuni și relații pur logice, de aici rezultă că raționalismul, în măsura în care se bazează pe o credință pur dogmatică în descompunerea fenomenelor și relațiilor reale în conexiuni și relații pur logice, prin însăși natura, este neputincioasă să efectueze o explicație adjvatică a legilor naturii; de aici urmează următoarea concluzie importantă, care încă scapă de atenția criticilor lui Descartes Această concluzie este: întrucât nicio judecată sintetică generală, prin însăși natura sa, nu poate fi derivată numai din judecățile analitice și toate judecățile existențiale sunt întotdeauna sintetice, atunci, în consecință, nici o judecată existențială, prin însăși natura sa logică, nu poate fi derivată din judecățile analitice numai judecățile și așa În literatura rusă, această indicație a fost făcută de prof N O Lossky și A I Vvedensky, în "Logica ca parte a teoriei cunoașterii" (ediția a doua, Sankt Petersburg, , p) "Raționalism" - așa se face Prof A I Vvedensky - "convins de descompunerea tuturor conexiunilor și relațiilor reale în unele pur logice; și aceasta înseamnă că el este convins de deductibilitatea tuturor legăturilor și relațiilor reale dintr-o singură judecată analitică Până la urmă, numai în judecățile analitice sunt concepute conexiuni logice; legătura subiectului cu predicatul într-o judecată sintetică nu este niciodată logică Dar conexiunile și relațiile reale în experiență se realizează sub forma unor legi ale naturii, dintre care fiecare servește ca o judecată sintetică generală Și nicio propoziție sintetică generală nu poate fi dedusă numai din cele analitice Astfel, minciuna raționalismului constă în contrazicerea regulilor loshka, în convingerea că, contrar regulilor sale, acele judecăți sintetice generale care se realizează în experiență, sub forma legilor naturii, sunt deduse numai din cele analitice mier opiniile prof N O Lossky pe această temă în Introducere în filosofie*, Partea I Introducere în teoria cunoașterii SPB II, STR - S G Biblioteca "Runivers" "PROBLEMA LIBERTĂȚII VOINȚEI ÎN FILOZOFIA LUI DECARTES ca toate judecățile despre existența lui Dumnezeu, nemurirea sufletului și libertatea voinței ("Dumnezeu există", "există nemurirea sufletului", "există liberul" voință") nu este altceva decât judecăți pur existențiale, atunci, prin urmare, raționalismul, prin însăși

natura sa, este neputincios să dovedească vreodată existența lui Dumnezeu, nemurirea sufletului și liberul arbitru *) De aici rezultă că orice încercare (și nu numai carteziană) de a construi o dovadă pur raționalistă a existenței lui Dumnezeu și a liberului arbitru este iremediabil insuportabilă și reprezintă, dacă expresia figurativă a juriștilor romani își permite, o încercare cu mijloace vădit nepotrivite În această teză constă, după părerea mea, προ'τερον ψεύδος acelei antinomii interne ireconciliabile, în care, așa cum am încercat să arăt, înțelegerea lui Descartes despre Dumnezeu și teoria sa a liberului arbitru sunt rezolvate în mod logic și inevitabil: incompusabilitatea judecăților existențiale în conexiuni și relații pur logice sau - la fel - incapacitatea lor de a fi deduse din judecățile analitice - face în mod evident imposibilă o dovadă raționalistă a existenței lui Dumnezeu, a nemuririi sufletului și a liberului arbitru În această antinomie se află cheia explicării prăbușirii raționalismului: trasând rațiunea de a fi în credința dogmatică în descompunerea relațiilor și conexiunilor reale în relații pur logice, raționalismul este neputincios, totuși, să se raționalizeze, neputincios să-și justifice propriile sale validitate logică În iraționalitatea raționalismului am indicat călcâiul lui Ahile al pretențiilor sale mândre de cunoaștere adecvată a lumii și de dovada pur raționalistă a existenței lui Dumnezeu, a realității lumii exterioare și a liberului arbitru: neputincios să explice și să justifice propria sa iraționalitate, raționalismul , ca un Phoenix, conform lui ƀgives, expunând întunericul prin propria inconsistență internă Semyon Gruzenberg) Aceasta explică și incapacitatea raționalismului de a dovedi sufletul altcuiva și de a depăși solipsismul S G Biblioteca Runivers La întrebarea filozofiei lui Gustav Teichmüller Sinapteonul este ființa față de neființă, nici eternul față de timp, nici temporalul față de etern, nici incomensurabilul față de nemăsurat, dar tot ceea ce este primit, nu este niciodată) Plotin, Enead I, , n (Pentru majoritatea cititorilor acestui jurnal, probabil că le va părea un paradox ciudat dacă spun că cartea lui Teichmüller, The Real and Appearing World, publicată recent în traducere rusă, este una dintre cele mai semnificative și profunde lucrări ale gândirii filozofice germane din a doua jumătate a secolului al XIX-lea^ Gustav Teichmüller? Unii, poate, îl cunosc și îl apreciază ca cercetător al filozofiei antice, dar Teichmüller, ca gânditor filozofic cu totul original, unul dintre puținii care au reușit să-și creeze propriul sistem, în toate legături imprimate cu un stil individual finisat estetic, acest Teichmüller aproape necunoscut și cu orice șansă nu exercită nicio influență notabilă nici aici, nici în propria sa țară, și tocmai acolo mai puțin decât toate Hermann Nohl din Jena a arătat recent cu deplină convingere în pagini din Zeitschrift ftir Philosophie und philosophische Kritik (Band), Nietzsche, în perioada scrierii Dincolo de bine și de rău, a studiat cu sârguință cartea lui Teichmüller și în părțile epistemologice ale "filozofiei viitorului", fără a numi niciodată autorul pe nume, tot timpul folosește" "im ca țintă Biblioteca "Runivers" LA ÎNTREBAREA DESPRE FILOZOFIA LUI GUSTAV TEICHMULLER pentru ironia sa și ca sursă pentru ideile sale și chiar monedă verbală Extrem de eficientă și instructivă este această dependență neașteptată a militantului imoralist și anti-creștin față de unul dintre cei mai înțelepți dintre contemporanii săi, care a crezut întotdeauna cea mai mare mândrie a sa de a fi purtătorul de cuvânt al filozofic al creștinismului - În țara noastră, Kozlov a dezvoltat talentat ideile lui Teichmüller ; dar nu a reușit să obțină nicio

influență tangibilă Să sperăm că acum, când în traducerea rusă a răsunat discursul filosofului însuși, sclipitor de spirit și putere de convingere, el va putea atrage atenția tuturor prietenilor adevăratei iluminări filozofice Teichmüller a ieșit din școala Trendelenburg, ca unii dintre contemporanii săi mai celebri, precum Brentano, Dilthey și Aiken Particularitatea acestei școli a fost, după cum se știe, în faptul că a considerat cel mai amănunțit studiu filologic și filozofic al lui Aristotel ca bază a educației filozofice În timp ce lucra la Aristotel, Teichmüller a aprofundat în același timp cu un aspect foarte special, Aș vrea să spun personal, simpatie și dragoste în lucrările lui Platon, care a rămas pentru totdeauna în ochii săi "cel mai mare geniu al filosofiei" Rezultatul acestor lucrări a fost o serie lungă de studii strălucite despre istoria filosofiei antice; dar mai importante au fost rezultatele generale la care a dus studiul lui Teichmüller asupra ambilor mari gânditori ai antichității b condițiile obiective care fac posibilă formarea ideii de timp; dar nu poate explica de unde vine schimbarea continuă a caracteristicilor temporale Căci pentru ca prezentul prezent să devină trecut, este necesar ca acesta să treacă de la o bandă de intensitate mai mare la o bandă de intensitate mai mică; iar o astfel de mişcare semnifică o schimbare în q real însuşi, deoarece unul şi acelaşi moment al conţinutului său real este conceput în acest caz ca fiind conştient cu grade diferite de intensitate Deducția lui Teichmüller ne conduce astfel înapoi la fluxul real cu infinitul său și alte contradicții Care este motivul pentru care Teichmüller nu reușește să împace cerința gândirii, care nu se împacă cu schimbarea realului, cu faptul imediat dat al schimbării continue ? Acest motiv constă în faptul că în filosofia sa lipsește o concepție corectă a fenomenului Teichmüller respinge conceptul de apariție în sensul idealismului subiectiv și învață că în conștiința imediată mi se oferă adevărata realitate a ființei mele; și este necesar să fim de acord cu aceasta; dar acest adevăr se va transforma imediat într-o eroare dacă nu-l completăm în felul următor: dar în conștiința sa imediată de sine, o ființă reală este dată ei înșiși sau nu își apare în forma în care există, ca membru al realităţii absolute Realitatea și aspectul ei, subiect și obiect, inteligibil și empiric, coincid doar în Conștiința de Sine Absolută (în Dumnezeu); dar inevitabil se dezintegrează în experienţa finală a omului Această dezintegrare este necesară a priori: pentru o ființă finită, fiind doar un moment în unitatea întregului, poate avea în conștiința sa de sine doar un aspect parțial al propriei realități, și nu forma în care există ca real membru al ordinii mondiale absolute; Și este confirmat și de Posteriori: căci dacă luăm psihologii moderni că în "datele directe ale conștiinței" avem o chestiune de formă absolută, atunci vom deveni prada anti-resursei, care se află în înțelegere a realității actuale și a cărei conștiință se naște toată conștiința speculația metafizică Numai prin introducerea conceptului de fenomen ca aspect parțial al realității în sine, putem reconcilia cerința de bază Biblioteca "Runivers" LA ÎNTREBAREA DESPRE FILOZOFIA LUI GUSTAV TEICHMULLER de gânduri cu proprietatea de bază de a fi date imediat și fără contradicție de a crede că una și aceeași ființă apare veșnic în sinea ei ca o serie de momente care se deplasează unele pe altele și, în același timp, ca membru al unei ordini absolute, există întotdeauna o unitate concretă a tuturor acestor momente, complet liberă de orice schimbări Pentru a rezuma acum critica noastră, trebuie să spunem că filosofia lui Teichmüller este, ca să spunem așa, inferioară ei înșiși Ea își pune sarcina de a depăși panteismul și afirmă împotriva lui

existența ființelor individuale și completitatea atemporală a întregii lumi; dar ambele aceste propoziţii, profund adevărate în sine, nu pot fi gândite până la capăt fără contradicţie în contextul logic în care apar în sistem M-am limitat aici în mod deliberat la expunerea și critica doar a liniilor principale ale structurii logice a sistemului și nu am atins probleme legate de filosofia lui Teichmüller care au o semnificație semnificativă pentru contemplarea lumii, cum ar fi întrebări despre nemurirea personală, despre liberul arbitru, despre posibilitatea și sensul experienței mistice Căci filosofia este o știință, adică sistem logic de concepte; iar cele mai sublime și frumoase viziuni asupra lumii, cu orice ardoare de convingere și sub orice formă artistică sunt expuse, nu au valoare filosofică atâta timp cât nu există substructură solidă sub forma unui sistem metafizic de categorii I Rumer Biblioteca "Runivers" Idei pedagogice ale lui Platon) eu Cu ideea unui filozof și chiar a unui idealist atât de profund precum Platon, de obicei asociem ideea detașării sale de viață și de interesele sale practice pământești Pedagogia, prin însăși esența sa, este strâns împletită cu miezul principal al vieții și servește practicii, iar faptul că Platon s-a îndreptat către ea și i-a acordat atât de multă atenție necesită explicații Pornind de la viziunea sa idealistă asupra lumii, Platon a ajuns în mod constant la propria sa doctrină specifică a statului Teoria lui Platon despre stat este absolut de neconceput fără învățăturile sale filozofice Această stare ar trebui creată printr-o pedagogie la fel de particulară, pe care Platon o aprecia neobișnuit de mult Pentru a înțelege acest apel al lui Platon la probleme practice precum doctrina statului și educația și aprecierea sa asupra pedagogiei, vom arunca o privire rapidă asupra caracterului său și caracterului timpului său Platon, prin însăși natura sa, era saturat de un spirit reformator activ Cunoașterea, ca și știința, a fost întotdeauna pentru el nu numai un mijloc de satisfacere a nevoilor teoretice, ele nu au fost doar putere, ci și o forță morală profund vindecătoare În fața lui Platon, ne confruntăm nu numai cu un reformator etic, ci și cu un gânditor profund religios și, ca atare, desigur, nu a putut să nu se apuce de pedagogie Spiritul de predare se dovedește a fi în el deja prin însăși natura sa și conform viziunii sale asupra lumii atât de puternic încât nu va fi nimic paradoxal dacă punem profesorul în prim plan în personalitatea sa; suficient !) Acest articol face parte din lucrarea mea "Platon Profesorul", care ar trebui să apară printre monografiile "Marii Pedagogi", publicate sub redacția mea de K I Tikhomirov la Moscova Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON să ne amintim exact că ideea de îmbunătățire și de iluminare și îmbunătățire spirituală și morală ocupă o poziție dominantă în toate lucrările sale Deci profesorul prin excelență și în cel mai bun sens al cuvântului a fost Socrate, iar Platon a vrut să creeze nu doar o filozofie, ci o filosofie educatoare, reformatoare, o filosofie-regina vieții; Cererea lui ca filozofii să fie conducători, sau cel puțin conducători ai filozofilor, nu este o cerere întâmplătoare sau întâmplătoare, ci vine din adâncurile reale ale spiritului său În timp ce sofiștii trăiau după principiul "puterii cunoașterii" într-un sens relativ și lumesc, Socrate și Platon au ridicat această gândire la o înălțime de neatins, înlocuind cuvântul cunoaștere cu conceptul de cunoaștere obiectivă, general valabilă, filozofică și cuvântul puterea sa transformat în mod natural în conceptul de forță divină , vindecătoare morală, înălțătoare, educatoare În conformitate cu aceasta, s-a schimbat și conținutul conceptului de virtute (αρετή'): sofistii vorbesc în acest caz de capacitate, în timp ce Socrate și

Platon au înțeles prin creșterea ei creșterea unui caracter moral activ De aceea putem spune fără exagerare că este greu de hotărât cine a definit pe cine la Platon, filozoful profesorului, sau profesorul filosofului]) Pe lângă natura însăși a lui Platon, ca principal factor care i-a îndreptat privirea către pedagogie, mai pot fi subliniați doi factori care au contribuit la această părtinire față de gândirea pedagogică: predecesorii săi și timpul său Am vorbit deja despre Socrate, care a avut o influență decisivă asupra gânditorului nostru Platon cunoștea, fără îndoială, școlile filozofice existente, iar acestea, aparent, erau departe de a fi străine de interesele pedagogice binecunoscute Toți filozofii, sau cei mai mulți dintre ei, în antichitate au acționat ca reformatori și au fost adevărați profesori de viață, adică, educatori morali A face mai bine - χρείττω ^οεΐν - acesta a fost motto-ul general pentru majoritatea gânditorilor antici, adică motto-ul profesorului Deja în vremuri străvechi) Svn Natorp în Reins "Encyklopädisches Handwürterbucli der Piidagogik\ VI (AufL) s Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN În același timp, s-a discutat despre ce este important și ce joacă un rol decisiv, talentul natural sau educația Deci poetul Pindar vorbește în favoarea primului, precum și a lui Democrit, dar filosoful lui Abdera a considerat că educația timpurie este necesară Oricât de puține știm despre vechii pioagoreeni, cu a căror școală Platon a fost în relații foarte strânse, după ce au experimentat marea influență a viziunii lor asupra lumii, dar avem toate motivele să presupunem că Pitagora, care și-a creat școala-frație de o filozofie și de natură religioasă, avea multe promisiuni pedagogice Știm că Uniunea Pitagoreică a transferat centrul de greutate în scopul său la iluminarea vieții spirituale, morale și religioase Le dădea membrilor anumite instrucțiuni privind comportamentul, indica ocupațiile care contribuiau la îmbunătățirea morală; așa că au fost desemnați să studieze muzica și matematica, ocupații cărora Platon le acordă o valoare educațională neobișnuit de importantă Deși în această școală s-a născut expresia "αυτός έφα - a spus el însuși" - o referire peremptorie la autoritatea profesorului -, totuși, predarea acolo era voluntară și lipsită de constrângere În legătură cu numele lui Pitagora, sunt indicate multe tot felul de prescripții pedagogice, dar nu sunt complet de încredere Să reamintim, de asemenea, că pitagoreicii nu s-au limitat la influența educațională asupra individului, ci s-au străduit prin dominație politică să determine caracterul unei vieți sociale largi și au recurs în acest scop la războaie, fapt care aruncă și o oarecare lumină asupra lui Platon încercări utopice de reformare Pedagogia a fost apropiată de sofişti, cu care Socrate a luptat şi cărora Platon le-a acordat multă atenţie Ele au fost în esență întrebarea la care Platon a fost răspunsul Sofiştii au subliniat importanţa instruirii corecte încă din copilărie *) Judecând după dialogul lui Platon, Protagoras, cea mai mare figură dintre sofişti, considera educaţia ca o funcţie socială, idee care i-a dat roade strălucitoare lui Platon) Vezi Max IVundt, "Die grìechische Ethik,* I, s) Ibid , p , Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON În direcția planurilor reformiste de stat și pedagogice ale lui Platon, s-au direcționat și condițiile de mediu Sofiştii au dezvăluit şi au afirmat în mod viu în filosofia greacă opoziţia dintre dreptul natural şi cel pozitiv, νομω şi ψυ'σει, ceea ce este dat de legalizarea umană, şi ceea ce este dat în esenţă, "de natură" "A însemnat", spune Novgorodtsev]), "a pregăti terenul pentru analiză și critică în chestiuni publice și a pune bazele construcțiilor ideale care decurg din minte Numai această opoziție a legii naturii a fost de mare

importanță: ea a trezit gândul la fundamentele ordinii existente, a afirmat critici în raport cu legile statului și cerințele sociale Și Platon, în esență, a stat în întregime pe această bază, iar mediul a furnizat material bogat în acest scop Un exemplu interesant de decalaj în tradiție poate fi poziția unei femei în acel moment Democrația înfloritoare a adus cu ea o anumită măsură a emancipării femeii, deși ea era în general departe de a fi împinsă "Nu a lipsit", spune Belokh,) "și în aspirațiile îndreptate către emanciparea femeii; acest subiect pare să fi fost foarte viu discutat la Atena, judecând după comedia lui Aristofan "Eccleasus" În acest moment, hetaerismul înflorește, apar femei cu o viață "liberă" și iau un rol important în aspirațiile educaționale ale bărbaților, merg la școli de sofiști Să ne amintim de prietena lui Pericle, Aspasia Getters s-au bucurat de o anumită influență "Ei au fost primii care le-au arătat grecilor idealul unei femei educate și este meritul lor că femeia greacă din timpurile elenistice a devenit din nou prietena egală a unui bărbat") Astfel, a fost pregătit terenul pentru viziunea radicală a lui Platon asupra drepturilor, rolului și educației femeilor Condițiile economice care predominau atunci au condus și la idei reformiste radicale Atena a fost o putere maritimă tipică care a dezvoltat rapid un comerț și o industrie largă) Întrebări filozofice şi Psihologie, I, p şi urm) Beloch "Die griecliische Geschichte", I, p Ibid , p Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN viata nenorocita La momentul creșterii și vieții lui Platon, atenienii trăiau deja în stadiul unei politici imperialiste foarte dezvoltate, o viață comercială foarte vie, într-o atmosferă de rut capitalist Pe vremea lui Platon, multe dintre aspectele negative tipice ale acestei vieți erau deja dezvăluite Capitalul mergea deja atunci la o scară mai modestă pe drumul pe care îl întâlnim în vremea noastră; capitalul își ia locul definitiv nu numai în propria sa sferă, în viața industrială, ci își afirmă tot mai decisiv pretențiile de o poziție dominantă în viața politică și socială a țării Deci, deja în războiul Peloponezian, apar oameni de stat, în alegerea cărora averea lor a jucat un rol decisiv: așa a fost și cu Nisa, așa că bogatul tăbăcar Cleon a ajuns în prim-planul vieții istorice a Greciei într-un rol neașteptat pentru el ca om de stat și comandant în războiul Peloponesian; chiar și în cariera strălucitului Alcibiade averea sa a fost un factor important Plutocrația și-a luat deja puterea Odată cu aceasta a mers, desigur, și creșterea unui alt pol, a maselor sărace proletare și s-au conturat consecințele triste ale acestei delimitări economice Cunoscutul istoric german Beloh caracterizează astfel situația creată de atunci: Sunt fără bogăție De atunci, la Atena a existat doar o antiteză între clasele bogate și cele sărace și același lucru trebuie spus despre lumea greacă în general, în măsura în care a fost democratică sau a trecut prin democrație Fiecare persoană educată și bogată pretinde, după uzul din acest timp, numele de "domn" (ζάλος ζαγαίος) sau nobil (γνώριμος) Astfel, problema adevăratei aristocrații a fost pusă ascuțit de viața însăși Toate acestea le-a văzut și experimentat Platan Cu cât era mai mult purtat de tărâmul ideal al ideilor, cu atât mai mult *) Vezi Belaci] "Griechische Geschichte", I, cap) Ibid , I p și urm Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON El a fost capabil să simtă starea reală a lucrurilor În ochii lui Platon, sofiştii erau angajaţi într-o adevărată meserie cu filozofie, cunoaştere însă, imaginară, în timp ce Socrate şi Platon însuşi, conform vechii tradiţii înalte, predau gratuit Pe baza discordiei economice, oamenii și-au pierdut unitatea și s-au împărțit în jumătăți ostile unul altuia Platon, evident, și-a formulat amarul

experiență și observarea vieții reale, când a scris în "Statul" (VIII A): "când bogăția și bogația sunt respectate în stat, atunci virtutea și oamenii virtuoși sunt în umilință" Dar nu numai condițiile economice erau departe de a fi idilice, Atena trecea printr-o criză politică severă Platon, un patriot înfocat atenian, a trebuit să îndure prăbușirea statului său natal Războiul Peloponezian s-a încheiat în cele din urmă cu înfrângerea Atenei Platon a putut observa încă din copilărie, în această epocă nefericită, ce consecințe fatale a avut ca urmare lupta acerbă de partid care a sfâșiat statul În fața ochilor săi, Atena își pierdea puterea pas cu pas, orașele aliate au căzut, dușmanii originari, perșii, s-au ridicat, a venit dominația oligarhilor; etica de stat a scăzut atât de jos încât oamenii de stat proeminenți nu se temeau să comită trădare în propriile lor scopuri egoiste, intrând în relații cu dușmanii Atenei Un exemplu izbitor este Alcibiade Toate acestea și-au găsit concluzia pentru Platon în moartea lui Socrate Aceasta a fost, după cum putem presupune în mod rezonabil, adevărata tragedie a vieții private a lui Platon Vl Solovyov notează corect x)-o, văzând-o în faptul că "cel mai bun mediu social din întreaga umanitate de atunci - în Atena - nu putea suporta principiul simplu, gol al adevărului; că viața publică s-a dovedit incompatibilă cu conștiința personală; că abisul răului curat, nealterat s-a deschis și i-a înghițit pe cei drepți; că, pentru adevăr, moartea s-a dovedit a fi singurul destin, "Socrate a pierit în această atmosferă Unde era să cauți mântuirea? Platon se adresează noului Sabr cit , VSh, p Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN stat, la educație Ca un alt geniu al pedagogiei, Pestallozzi, el caută mântuirea în ea O nouă umanitate trebuie să fie asigurată de o nouă pedagogie; asa a gandit intr-un timp apropiat de noi, un profesor elvetian, asa a gandit cu cateva secole inainte ca R Chr înțeleptul atenian Platon Într-o perioadă dificilă a vieții sociale, cei mai buni oameni își îndreaptă privirea către pedagogie, iar dacă lumina poate veni, atunci trebuie să vină din această direcție II Cel puțin Platon nu s-a îndoit de asta Datele pur externe ne obligă să ajungem la această concluzie Cea mai favorită întrebare a eroilor din dialogurile lui Platon este gândul dacă este posibil să dobândești virtutea prin știință și educație sau dacă aceasta este dată unei persoane numai de natură Această întrebare era, aparent, în general foarte apropiată de acest timp, dar la Socrate și Platon ea capătă un sens aproape universal, sau cel puțin pentru o persoană un anumit sens metafizic De exemplu, dialogurile "Protagoras", "Euthydemus* "Menon" și "Lakhet*" sunt dedicate acestui subiect și, de asemenea, "Stat*" și "Legi*" sunt strâns legate de acesta Virtutea este cunoaștere, prin urmare, poate fi învățată - această concluzie, în esență, s-a dovedit a fi apropiată de Platon, precum și de Socrate În același timp, ei ar putea afirma totuși că virtutea este un dar de la zei; asta nu ne-a împiedicat să presupunem că ar putea fi crescută, dezvoltată În "Protagora" (B) ne întâlnim cu următoarea frază: "Deoarece, conform afirmației tale, Socrate, virtutea este cunoaștere, este ciudat de ce nu ar trebui să fie subiectul științei" Platon era foarte departe de acea viziune, care a căpătat apoi o anumită dominație Aceasta este o privire caracterizată de zicala pe care o spuneau despre o persoană degradată sau moartă: ori a murit, ori a devenit profesor În activitățile profesorului, Platon vede cea mai înaltă și mai valoroasă activitate a statului În "Legi" (VI) atenianul comandă alegătorilor conducătorului * al sistemului de învăţământ, şi el însuşi, să-şi amintească că din cele mai înalte funcţii ale statului, această poziţie este cea mai importantă Din faptul că această idee se repetă peste tot

în Plattern, putem concluziona Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON cu tot dreptul că acesta este gândul lui principal și neîndoielnic În conformitate cu importanța de bază a muncii pedagogice, Platon recomandă (Legile VI C) să se aleagă pe cei mai buni dintre cetățeni pentru o astfel de funcție pentru cinci ani Vocația pedagogică este consacrată în ochii filosofului nostru de către zeii înșiși: prima influență educativă vine de la Muze și Apollo ("Legile" II l), ei au fost primii profesori Semnificația acestei indicații crește și mai mult dacă ne amintim că Apollo din Platon este deja transformat în sfârșit într-o forță morală Pedagogia se dovedește astfel a fi de origine direct moral-divină Sarcina pedagogică trebuie pusă pe primul loc Deja într-unul dintre dialogurile sale timpurii, Laches, Platon îi face pe eroii săi să pună problema educației Lysimachus își exprimă pentru sine și Milesia regretă că pot spune copiilor lor multe despre isprăvile și vitejia părinților lor, dar nu despre ei înșiși, iar acum Lisimachus spune: "(S/D) Prin urmare, acum ne este rușine de copiii noștri și dau vina pe părinți pentru faptul că în timpul copilăriei noastre au neglijat educația noastră (εϊων τρυφαν), și au săvârșit cu sârguință faptele altora Acest lucru îi determină pe doi strategi celebri, Laches și Nikiya, să caute modalități de educație corectă În aceasta găsesc sprijin înflăcărat de la Socrate, căruia Platon, ca întotdeauna, îi pune în gură cuvântul decisiv: (A) "Spun, și cuvintele mele nu sunt luate din pătrat (εχφορος), că să ne uităm cu toții pentru cel mai bun profesor pentru noi înșine, pentru că avem nevoie de el, și apoi de copii, fără a cruța nici banii, nici nimic altceva pentru asta În Republica, Platon îl obligă pe Socrate, care conduce conversația, să rostească următoarea frază: (A/B) "Nu știi că începutul oricărei afaceri este foarte important, mai ales pentru un tânăr, și în general pentru o vârstă fragedă (χαι νέω χα' ί άπαλώ έτφουν) Într-adevăr, aici se formează și se stabilește predominant personajul, pe care este de dorit să îl insufle copiilor Platon are, de asemenea, indicii directe că pedagogia este pentru el cea mai înaltă sarcină socială În "Lakhet" spune: (A) este clar "că în discuția chestiunii educației, vorbim despre dobândirea, care este mai scumpă decât tot ceea ce deține cineva Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN om" În "Apologia" (C/D) pune în gura lui Socrate cuvinte semnificative adresate acuzatorului său: "Vino aici, Melit, și spune-mi dacă nu este mai presus de toate} după părerea ta, ca tinerețea să fie cel mai bun " Misiunea educației este divină pentru el, deoarece ("Legile" I) "dintre cele mai frumoase lucruri care sunt date în soarta celor mai buni bărbați, ea ocupă primul loc" Acolo unde nu există educație, dar există posibilitatea de a o crea, fiecare ar trebui să-i dea toată viața Alături de aceasta, există și o convingere în puterea educației Tocmai aceasta îi servește lui Platon modul în care consideră că este posibilă crearea unui nou stat La sfârşitul cărţii a VII-a "Stat" spune că întemeierea unui nou stat și societate poate fi realizată în felul următor: filosofii vor conduce copiii care au trecut de vârsta adolescenței din orașe în sate, îi vor elibera în acest fel de influența părinților şi să le ridice după planul lui Platon) Apoi, după părerea lui, va apărea acea imagine a statului, pe care o dezvăluie înaintea noastră în "Statul" său) Acest lucru ne indică deja pedagogia ca factor în crearea nu numai a unei noi societăți, ci, în consecință, a unor noi oameni Starea platoniciană se păstrează aproape exclusiv printr-o educație adecvată, deoarece (A) "o bună educație și instruire îi vor da bune proprietăți naturale" Educația lui Platon, ca constructor și paznic al societății, este deja recunoscută în mod clar ca un adevăr, din păcate, cu greu să-și facă

loc în mintea oamenilor moderni Deosebit de caracteristic este următorul pasaj din Republică (DE): "Deci, firesc, cred că cea mai bună natură, crescută din mâncarea prea străină de ea, iese mai rău decât rea Fireşte - Să mai spunem, Adimant, am continuat, că până şi cele mai înzestrate suflete, după ce au primit o educaţie proastă, se slăbesc mai ales? Crezi că acea natură slabă va fi într-o zi cauza unor mari binecuvântări sau a unor mari rele?" Aici este deosebit de interesant) Cine este familiarizat cu punctul de vedere al lui Rousseau, desigur, nu poate să nu-și amintească că gândirea platoniciană a fost repetată mai mult de două milenii mai târziu de acest gânditor francez în timpul educației lui Emile) Vezi "State" E-Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON Ideea lui Platon că doar naturi mai valoroase pot bea pe baza unei educații proaste sau incorecte foarte, departe într-o direcție proastă În "Legi" (I A), el afirmă că "cei care sunt crescuți corect, în cea mai mare parte, devin buni" Este destul de clar acum că Platon subliniază energic datoria educației În "Apologia lui Socrate" el spune (D/E): "Prea venerabilă! Fiind cetățean al orașului Atenei, în înțelepciunea și puterea ta de spirit, mare și glorios, nu ți-e rușine să te deranjezi - despre faimă, onoare și bani ci despre prudență, despre adevăr, despre suflet, în ordine ca să fie cât mai bun posibil, nu te deranjezi și nu-ți pasă?" În dialogul "Evti-dem", interlocutorul lui Socrate spune: (D/E) să-i aibă de la o mamă nobilă, despre bani, pentru a le lăsa avere, și a le neglija creșterea ^ La aceasta, nu putem decât să adăugăm că conceptul de pedagogie, educația la Platon este saturată de conținut sublim El trasează o linie clară între simpla cultivare sau hrănire (τροφή') și educație în adevăratul său sens (παιδεία) Prima este posibilă fără a doua Astfel, el numește creșterea unei anumite activități spirituale care vizează anumite scopuri - doar un astfel de efect pozitiv asupra copiilor poate fi numit creștere Platon ne amintește aici de ceea ce timpul nostru a trecut cu vederea cu atâta naivitate și anume: adevărata pedagogie are nevoie de scopuri clar conștiente III Scopurile pedagogiei la Platon sunt deja determinate într-o măsură suficientă de învățătura sa despre scopurile pe care le servește statul, deoarece teoria sa pedagogică este complet inseparabilă de învățătura sa despre stat Ne rămâne doar să adăugăm aici câteva tușe explicative Sarcina generală a pedagogiei este determinată de o dorință oarecum vagă de a crea un om modern, capabil să exercite dreptatea și să-și îndrepte privirea către Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN tărâmul ideilor Aici, în primul rând, este necesar să excludem utilitarismul și senzualitatea din înțelegerea de către Platon a scopurilor pedagogiei După ce a pus virtutea în dependență directă de cunoaștere, Platon își propune să înțelegem prin cunoaștere, prin știință, doar ceea ce ne întoarce sufletul în sus Ca un adevărat grec, Platon stabilește foarte mult sarcina dezvoltării fizice; este un scop pe care nu-l pierde deloc din vedere; dar peste tot vorbim nu despre dezvoltarea autosuficientă a corpului, ci despre armonia lui cu sufletul; un corp frumos și un suflet nobil - acesta este idealul lui Platon, idealul "χαλών σωμάτων καί γενναίων feusov" ("Legile" VII, ι D), și aceasta înseamnă subordonarea completă a dezvoltării corporale față de dezvoltarea spirituală Gimnastica ar trebui să pregătească doar un teren sănătos pentru dezvoltarea spirituală Pentru Platon, vremea a trecut deja când un grec, ca Diagoras, putea muri din cauza entuziasmului entuziasmat că fiii săi, învingători la luptă și alergare, s-au dovedit a avea cei mai sănătoși pumni și cele mai rapide picioare "O persoană inteligentă", spune el ("Statul" IX C/D), "lasă sănătatea deoparte, nu respectă nici

măcar a fi puternic, sănătos și frumos, dacă acest lucru nu-l face prudent; dimpotrivă, el va aranja întotdeauna armonie în trup pentru "armonie (ενεχα ζυμφονίας) în suflet Platon legitimează pe deplin nevoia de fericire, dar aceasta se explică prin faptul că, așa cum vom vedea mai târziu, el vede în fericire un moment însoțitor de virtute În orice caz, nici această fericire pentru el nu are nimic în comun nici cu utilitarismul crud, nici cu senzualitatea Despre oamenii care sunt în strânsoarea senzualității și a groaznicului pământesc, el spune: ("Statul" IX, A/B) și pură plăcere, dar ca vitele se uită mereu în jos și, aplecați spre pământ, pasc la mesele, se îngrașă și, lovind din grăsime și lovind cu coarne de fier și cu arme, din lăcomie se ucid între ei, căci butoiul lor plin de găuri (cap?) nu este umplut nici în esențial, nici în esențial Numai sub dominația celei mai înalte părți a sufletului fiecare parte își îndeplinește scopul și dreptatea devine posibilă Adevărat Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON plăcerea la Platon este colorată de culoarea generală a sublimului De aici, linia pe care Platon o trasează între educație și alimentația simplă devine și mai de înțeles Sub conceptul înalt al educației este potrivită doar acea influență asupra copiilor, care îi conduce din copilărie la virtute, trezește în ei o sete, o dorință arzătoare de a deveni cetățean, capabil, atunci când dreptatea o cere, să se supună și să poruncească "Numai acest tip de educație", spune Legile I A, "este de dorit să se numească educație (μο'νην παιδείαν), și acele feluri care își propun țelul bogăției, sau al forței trupești sau al oricărei cunoștințe, fără să-i pese de mentalitatea rațională și dreptatea (άνευ νού χαί δίχης ^άναυσον τε είναι), vulgară și ignobilă și, în general, nu merită să fie numită educație Nu este greu să vedem deja aici că înțelegerea platoniciană a scopurilor pedagogiei unește scopurile individuale și sociale în idealul unui cetățean Vom reveni la această problemă mai târziu Mai presus de orice este scopul de a conduce de la sensibil prin frumusețe și desăvârșire completă la lumea divină suprasensibilă a ideilor "Crezi," spune el în "Statul" (A/B), "că ne va fi de mare folos dacă înțelegem totul, dar nu suntem conștienți de ce sunt frumusețea și bunătatea" Preferința pentru spiritual și ideologic este realizată de Platon cu atâta claritate și directitate încât nu poate exista nicio îndoială Grija pentru suflet îi subordonează totul Subliniind în "Protagora" (A) atitudinea foarte atentă a oamenilor față de trup, Platon îl face pe Socrate să sublinieze cât de important este să țină cont de dezvoltarea sufletului și de alegerea unui profesor potrivit "La urma urmei, pui sufletul mai presus de corp", spune el, "conține toată fericirea și nefericirea ta, în funcție de faptul că va fi bine sau rău " În același loc (B) se spune că atunci când cumpărați produse alimentare, nu este o problemă să cumpărați rău, dar "cunoștințele nu pot fi mutate într-un alt depozit: după ce ați plătit lecția, o iei direct în suflet și , după ce am învățat, ieși fără greșeală sau cu rău, sau profitabil " În "Gorgia", Socrate, în discursul final, îi spune lui Calicles cum Zeus, încercând să distrugă nedreptatea Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN în viața de apoi a oamenilor, el a ordonat să fie judecat doar sufletul și doar în funcție de el să decidă soarta unei persoane, dacă să-l trimită în insulele beatitudinii sau în tartru În special, Platon vede scopul educației în frumusețea fizică, forță, rezistență Întrucât în pedagogia sa este vorba în principal despre gardieni, el propune firesc idealul curajului Dar, în timp ce urmărește idealul unui stat militar, Platon este pretutindeni în același timp un înflăcărat apărător al libertății, pe care trebuie să o

distingem mai ales cu strictețe de arbitrar Este necesar, spune el ("Statul" III B), să-i înveți să iubească libertatea și "să se teamă de sclavie mai mult decât de moarte" "Gardienii", spune el în altă parte (ibid , C), "ar trebui, cu noi să fie cei mai meticuloși artiști ai libertății" Mai departe, Platon indică educația, volumul ei, educația religioasă și morală etc , ne vom familiariza cu toate acestea într-o prezentare ulterioară IV Cu înțelegerea sa pedagogică caracteristică, Platon subliniază importanța educației în sens larg încă din copilărie Mai mult, așa cum vom vedea mai târziu, cu o perspectivă profundă, el anticipează întrebarea care mai devreme sau mai târziu se va confrunta în continuare cu omenirea ca pe o problemă vitală practică: aceasta este că copiii trebuie îngrijiți înainte de a se naște Ca în orice afacere, și în educație, începutul, începutul corect, în timp util este pasul principal, aproape jumătate din muncă Platon înțelege perfect importanța decisivă a timpului de creștere și posibilitatea și necesitatea de a profita de flexibilitatea și plasticitatea naturii copiilor în acest moment În acest moment, profesorii ar trebui să acorde o atenție deosebită "Nu știți", spune el *), "că ceea ce este asimilat în tinerețe, trece în carne și sânge, se întipărește în trup, și în glas și în minte? Acest gând, exprimat mai devreme de pe alţii, de exemplu, sofişti, îi ridică la înălţimea conştiinţei clare "Eu afirm ", spune el în "Legi" (I B), "că cine vrea să facă) "Stat*, D Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON pentru a fi dat în ceva de o persoană informată și capabilă, ar trebui să practice acest lucru încă din copilărie, făcând atât în glumă cât și în serios lucruri separate legate de această industrie De exemplu, dacă cineva vrea să devină arhitect, atunci trebuie să construiască deja case pentru copii în joc Susținându-și cererea de educație încă din copilărie și subliniind semnificația acestui timp, Platon folosește o observație empirică care este foarte apropiată de adevăr și indică rară sa intuiție; el spune (Legile VU g E) că în primii cinci ani copiii trec comparativ printr-o etapă de dezvoltare mai mare decât în următorii douăzeci) În Legi (VII S/D) întărește această cerință cu un argument psihologic și anume: spune că copiii trec printr-o anumită perioadă de fermentație continuă, în care nu pot fi lăsați singuri *) Dar Platon este departe de a se gândi să epuizeze toată pedagogia cu teoria creșterii vârstei mai tinere Deși nu și-a dezvoltat învățământul pedagogic în toate părțile ei cu deplinătatea dorită, totuși dă un decret clar și incontestabil; niya pe un sistem larg și neobișnuit de armonios conceput de peg dagogy După cum notează în mod potrivit W Windelband, δ), în Sărbătoare și Philebus, Platon a indicat diferite tipuri de frumusețe și bunătate în ordine crescătoare Toate acestea sunt binecuvântări capabile să evoce anumite aspirații ale unei persoane în diferite stadii ale dezvoltării sale Aceste etape si beneficii nu numai ca nu sunt separate unele de altele, dar constituie un sistem strict, care determina in termeni esentiali sistemul de plati) Din aceeași afirmație, de altfel, rezultă cu o mare probabilitate ca corpul uman să crească până la de ani ') Astfel, în prezentarea tradițională a istoriei pedagogiei, care atribuie ideea de educație din copilăria timpurie profesorilor noului timp, există o greșeală fără îndoială: această idee este urmărită radical de Platon O altă întrebare, desigur, este dacă această idee sa dovedit a fi fructuoasă din punct de vedere istoric, adică L-a luat cineva de la el?) "Platon AufL, s * Biblioteca "Runivers" M M, RUBINSTEIN Pedagogia tonului în starea sa ideală: gimnastica este rezultatul străduirii pentru binele perfecțiunii trupești, pentru frumusețea corpului, o dezvoltare

"muzicală" estetică și spirituală cuprinzătoare duce la binele frumuseții unei ordini spirituale; acest drum duce prin citire, scris, numărare, poezie și muzică până la educația științifică, la matematică, astronomie, aici se îmbină încă ceresc cu pământesc și totul se termină cu dialectica, care dă cel mai înalt bine de contemplare a tărâmului etern al ideilor divine Compoziția acestui sistem în special este determinată în multe privințe de tradiție, iar Platon în acest caz a adus doar multe în sistem și a conectat aceste elemente cu învățătura sa filozofică Așa că știm că deja în educația tradițională grecească a tineretului s-a stabilit ferm o distincție între două căi: gimnastică - pentru trup și "muzical" - pentru suflet "măsura în toate"; această educație tradițională se baza pe gimnastică și muzică cu cântarea textului adecvat și dans Eroii homerici încă nu știu nici să citească, nici să scrie, dar deja odată cu ei muzica și operele poetice sunt luate ca bază a întregii lor educații Conținutul cântecelor era compus în principal din imnurile zeilor și faptele inspiratoare ale eroilor, părinților sau strămoșilor În acest conținut, ca în orice educație, se exprimă clar dragostea și dorința grecilor de "libertate și independență", se subliniază idealul curajului, stăpânirii de sine; în plus, vechile tradiții filosofice cereau la o luptă cu patimile omenești, asemănând urechea cu o furtună spirituală care distruge fără discernământ în calea ei Aceste tradiții au fost moștenite de Platon nu numai din viața Atenei, care a dezvăluit un tip de educație impregnat de un interes multilateral viu, vital, dar Sparta antică a avut și o mare influență asupra lui prin educația ei aspră, unilaterală, militar-gimnastică , cu disciplina ei de fier, particulară în vechiul comunism etc Platon, ca un adevărat grec, a procesat toate acestea în propriul său sistem, fertilizând tradițiile pedagogice cu geniul său filosofic Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON Ordinea internă a sistemului său a fost determinată nu numai de sistemul de beneficii stabilit de învăţătura sa filosofică, ci în pedagogia sa stabileşte anumite perioade de învăţământ, care prezintă un mare interes pedagogic Întregul sistem de educație este construit de Platon în așa fel încât, împreună cu acesta, face posibilă o selecție continuă, treptată, în continuă creștere a celor mai bune forțe spirituale, a celor mai talentați oameni, în mâinile cărora puterea decisivă în ar trebui pusă viața statului platonic În întregul sistem al pedagogiei lui Platon, un rol foarte important îl joacă, oricât de ciudat ar suna, ideea că în epoca noastră este privită ca un factor care a făcut o revoluție în pedagogia modernă: aceasta este ideea de psihologie pedagogie Adevărat, având în vedere caracterul puternic religios-metafizic al psihologiei lui Platon, această idee nu l-a putut duce cu mult peste limitele tradiției, dar el a formulat-o destul de clar și hotărât, iar de atunci nu a dispărut niciodată din pedagogie, până în secolul al XIX-lea o întorsătură radicală a psihologiei către experiență și experiment nu i-a oferit ocazia să se desfășoare în forma sa actuală Această legătură a pedagogiei lui Platon cu psihologia sa devine destul de incontestabilă dacă ne amintim că doctrina sufletului formează baza construirii doctrinei statului, care este indisolubil legată de teoria sa pedagogică Toate temeiurile vorbesc pentru faptul că pentru Platon referirea la părțile sufletului și corelarea lor nu era doar o analogie, ci avea un sens destul de real, așa cum am observat deja în expunerea doctrinei sale despre stare "Sau crezi că*", spune el în State (VSH, D/E); "că guvernele nu provin din obiceiurile orașului, care trage pe toți acolo unde merg ei înșiși Prin urmare, dacă ar exista cinci guverne în orașe, atunci ar exista cinci moduri pentru

indivizi " În această legătură dintre pedagogie și psihologie, ne convinge acest gânditor la fiecare pas Stabilind perioade separate de educație și determinându-i drumul, Platon își motivează adesea prescripțiile cu o caracteristică psihologică a unei anumite vârste Mai mult, în ciuda înțelegerii metafizice a naturii sufletului, care tinde să o recunoască ca un factor neschimbător, el nu este străin de o altă idee radicală modernă că sufletul în mod empiric Biblioteca "Runivers" M M, RUBINSTEIN, nu apare imediat, ci trece printr-o anumită creștere, adică că psihicul copiilor nu este același cu cel al adulților Desigur, aici apar o serie întreagă de dificultăți legate de psihologia sa, care par să excludă dezvoltarea, dar să nu uităm că multe din această învățătură rămân încă neexplicate Că ideea dezvoltării sufletului sau dezvoltarea abilităților sale superioare nu este străină lui Platon, el arată clar acest lucru în dialogul "Fedrus" într-un loc poetic binecunoscut, unde ne pictează o imagine a creșterea penelor și a aripilor în suflet, permițându-i să se ridice la culmile contemplației filosofice a ideilor Astfel, tabloul psihologic al diferitelor vârste în Platon este departe de a fi același Caracteristic, de exemplu, este argumentul cu care ne întâlnim în "Legile" sale (II A/B) cu privire la chestiunea permisiunii de a bea vin: până la vârsta de ani îi este impusă o interdicție, întrucât "focul a foc" nu se preteaza, pana la de ani se admite in doza foarte moderata, la de ani se admite ca contrabalansare la batranete si severitatea acesteia, ca remediu de intinerire În stabilirea unei anumite limită de vârstă pentru căsătorie, ocuparea posturilor etc , Platon se ghidează nu numai după considerente de igienă, forță, ci și de motive de natură psihologică Conturând cu relativ mare certitudine perioadele individuale ale creșterii unei persoane, Platon, chiar și aici, a dezvăluit o perspectivă și cunoștințe pedagogice surprinzător de profunde, care au rămas neobservate, probabil doar pentru că au rămas în umbra laturii filozofice a geniului său *) Prima perioadă, pe care Platon o alocă, durează de la naștere până la trei ani (Legile VII, A) Oricât de arbitrară este această linie în realitate, dar numai copiii de aproximativ ani în masă sunt stabiliți în conștiința și pronunția lui "Eu" și dobândesc o anumită capacitate de a comunica cu alți copii ca membru egal al unei mici comunități A doua perioadă a copilăriei durează de la trei până la șase ani, când copiii încă trăiesc într-o atmosferă de joc pur Și această definiție din punct de vedere modern nu poate decât să fie recunoscută ca apropiată de) Și aici istoria pedagogiei trebuie corectată: nu Aristotel, cum se spune, ci Platon conturează perioadele de creștere Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON subiectul timpului, dacă acceptăm indicarea limitei exacte de vârstă cu aceeași convenție cu care o acceptăm în pedagogie în general: până în acest moment creierul copiilor termină aproximativ prima perioadă lungă de dezvoltare, de obicei începe schimbarea dinților , iar în Occident vârsta de șase ani este considerată un timp normal pentru admiterea la școala elementară Astfel, și această limită este indicată corect De la vârsta de șase ani, Platon începe o nouă perioadă a copilăriei și este împărțit în două jumătăți, una la nouă, cealaltă la treisprezece; diferența dintre ele este în natura și conținutul educației; abia de la zece ani în statul Platon începe alfabetizarea ("Legile" VII - A) Debutul vârstei de treisprezece ani Platon consideră, astfel, și un punct de cotitură important și este aici un adevărat văzător pedagogic, remarcând timpul căruia noi acum, ca vreme a pubertății, acordăm o importanță din ce în ce mai decisivă pe baza criteriilor medicale și date psihologice-pedagogice perioada

lui Platon, în care introduce elemente spirituale şi estetice pentru elevi Cât de profund a înțeles acest înțelept atenian starea de spirit a acestui timp, acest lucru este evident din faptul că el compară un tânăr de până la ani cu focul Din același loc din Legi (II A/B) unde Platon recurge la această comparație, este clar că această perioadă continuă până la vârsta de ani Apoi conturează o perioadă de până la de ani, introducând pentru cei care sunt mai capabili din acest moment studiul sistemului; aici "științele care le-au fost predate separat în copilărie, pentru acești tineri (mai capabili), ar trebui aduse sub o singură trecere în revistă, arătând afinitatea reciprocă a disciplinelor educaționale și relația lor cu natura lucrurilor" ("Stat" V / C) *) De la vârsta de douăzeci și până la treizeci de ani există o perioadă de testare a capacității de a înțelege și asimila sistemul Cei care trec acest test merg la studiul dialecticii până la vârsta de de ani De la vârsta de până la de ani există un timp pentru cele mai înalte etape ale activității statului și, ca urmare a ceea ce se întâmplă în această etapă Comp apropierea acestei împărțiri în perioade cu cea modernă, de exemplu, în cartea lui M M Rubintegsch "Eseu despre psihologia pedagogică în legătură cu pedagogia generală", Moscova, Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN selecția, cei mai buni cetățeni intră în ultima perioadă, când pot "direcționa ochiul sufletului către ceea ce face posibil ca toată lumea să vadă lumina" și să cunoască idei și, în fruntea tuturor, ideea de bun ("Stat" A) Astfel, viața unui cetățean de stat ideal este o creștere continuă spre cunoașterea ideilor, aceasta este o cale neîntreruptă de educație și autoeducație v De unde începe acest drum al educației? Pentru a determina originile și direcția drumului pedagogiei, este extrem de important să răspundem la întrebarea care este natura copiilor, este bine sau rău, sau, poate, nici una, nici alta Deși Platon nu a dat un răspuns sistematic direct la această întrebare, totuși, așa cum ar fi de așteptat de la o minte atât de mare, el nu a trecut peste această întrebare în tăcere În imaginea poetică a sufletelor care aleg o nouă cale de viață definită pentru un mileniu întreg, Platon pare să ne conducă la ideea că natura sufletului în acest act nepământesc primește o amprentă fermă, neschimbătoare, dar toate temeiurile ne fac să presupunem că era foarte departe de fatalism; cu aceeași strălucire poetică, ne înfățișează dorul sufletului omenesc de tărâmul divin al ideilor, trezit de frumos, și renașterea ei, răscumpărată de durere și suferință, când aripile cresc în el Un astfel de fatalism este în general complet nepotrivit unui sistem filosofic teleologic, unui sistem care determină toate eforturile către ideea de bine Acolo unde sufletul individual, prin alegerea sa fatidică a unui anumit lot pământesc, și-a închis accesul la tărâmul ideilor, el poate găsi mântuirea prin comuniunea cu colectivul ideal, cu societatea ideală pe care Platon ne-o înfățișează în starea sa În orice caz, deja în chiar alegerea loturilor din liberă inițiativă, avem dreptul să vedem posibilitatea de a afirma că sufletul se pretează la educație și că vine pe lume cu anumite înclinații, bune și rele Adevărat, într-un loc din Zakonov (D/E), Platon spune că "copilul este viclean, iritabil, este cel mai crud dintre animale încă, nu își controlează încă mintea" sau că alți oameni Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON temperament iute și ușor de excitat (D), dar cu aceasta Platon caută să-și întărească afirmația că "dintre toate ființele vii, este cel mai greu să conduci un copil", cu aceste cuvinte el începe caracterizarea anterioară ascuțită a copilului · În "Statul" (VII S/D) el, în deplin acord cu doctrina părților sufletești și a caracteristicilor acestora, declară categoric că la om

trăiesc din copilărie două feluri de începuturi, bune și rele, și astfel calea ulterioară a sufletului ar trebui să fie determinată de educația destinată să vină în ajutorul elementelor pozitive ale sufletului Totul din sistemul lui Platon ne spune că sufletul uman are o mare semnificație, poate cosmică, și servește celor mai înalte scopuri metafizice În "Legi" (I D) îl numește pe om το ί)αΰμα θειον, o minunată operă de artă divină, creată în scopuri necunoscute nouă Într-o concluzie generală, putem spune că natura sufletului copilului după Platon nu poate fi considerată ca o foaie de hârtie nescrisă pe care să desenăm orice desene ne plac, deoarece înzestrarea naturală a pus anumite limite pentru diverse posibilități; dar pe de altă parte, în aceste limite, pedagogia își găsește un câmp larg de activitate rodnică, concluzie care ne vorbește din nou despre adevărata perspicacitate pedagogică a lui Platon Acest gând al marelui gânditor-profesor s-a pierdut în istoria pedagogiei, neavând nicio influență și trecând prin fatalismul pedagogic și o altă extremă, afirmația că sufletul unui copil este o tablă nescrisă, de ceară, din care se poate modela orice , iar acum ne întoarcem la vechiul gând al marelui Platon, văzând în el eternul adevăr pedagogic "O persoană care a primit o natură fericită și o educație adecvată", spune el în "Legi" (VI A), "devine de obicei o ființă divină și cea mai blândă; dimpotrivă, dacă nu este suficient de educat sau deloc educat, el poate deveni cea mai sălbatică dintre toate creaturile pe care le-a născut pământul Acordarea educației un rol atât de neobișnuit de semnificativ în formarea unei persoane și aderarea consecventă la afirmația că începutul în toate joacă un uriaș, adesea Biblioteca "Runivers" ■ ' M M RUBINSTEIN rol decisiv, Platon și-a dat seama că, dacă pedagogiei trebuie să i se acorde adevăratul ei sens, atunci începutul ei trebuie văzut nu numai în studiul timpului în care copilul este deja dat ca o ființă concretă cu anumite înclinații, purtând adesea păcatele taţi și împerechere aleatorie, haotică a oamenilor cum acest lucru, în esență, continuă până în timpul nostru; cu o îndrăzneală și un radicalism uimitoare, el preia punctul către care, în mod firesc, gândul profesorului, căruia nu se teme să privească în profunzimea esenței problemei, este în mod firesc îndreptat în final: acest punct este reglementarea naşterii în sensul amenajării înseşi posibilităţii apariţiei copiilor cu o natură împovărată de diverse condiţii negative Ghidat de această idee și de interesele solidarității și unității în societatea sa ideală, Platon prescrie cu îndrăzneală comunitatea de soții și copii paznicilor și introduce o imixtiune neobișnuit de dureroasă a statului în viața intimă a cetățenilor Dacă renunțăm la implementarea concretă utopică și inacceptabilă din punct de vedere uman a ideii de îngrijire a copiilor nenăscuți ca o comunitate de soții - deși și aici Platon se opune direct comunismului sexual vulgar - atunci vom rămâne cu un extraordinar de controversat, dar și gândire extraordinar de profundă despre necesitatea de a smulge din mâinile unei șanse nepoliticoase și haosului, soarta viitorului omenirii, de a rezolva problema eredității bune în favoarea lor, într-un cuvânt, gândul la necesitatea de a lupta pentru o selecția semnificativă, oportună și rezonabilă a oamenilor va rămâne Potrivit lui Platon, este necesar să se ia toate măsurile pentru ca să se nască din ce în ce mai mulți oameni sănătoși, puternici viabili, pentru ca rasa umană să se îmbunătățească, iar pentru aceasta, după el, este necesară în primul rând selecția părinților: numai părinții sănătoși din punct de vedere fizic și spiritual au dreptul de a avea copii Lașitatea și incapacitatea noastră de a privi direct în ochii realității duc la

faptul că lumea este inundată de oameni slabi, bolnavi, nesemnificativi, dureroase în copilărie pentru părinți, dăunătoare la maturitate pentru societate și adesea blestemându-și propria viață, pentru că este insuportabil de dureros pentru ei insisi Anticipând profetic disputele grave ale timpurilor moderne pe această temă, Platon, cu o sinceritate și o persuasivitate uluitoare, spune într-un loc al "Statului" ( ) că dacă oamenii contribuie Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON oportunitatea în creșterea vitelor, câinilor, cailor, străduindu-se să obțină cele mai bune rase și "nu suportă haosul și șansa nepoliticosă, nu este ciudat că în zona cea mai dragă ei înșiși lasă spațiu pentru lucrări distructive unor impulsuri vagi și aleatorii, ca rezultat din care ei trimit în viață să chinuiască și să sufere pentru ei înșiși și pentru alții oameni mici și slabi și slabi în duh și trup Ca și cum ar anticipa obiecția conform căreia copiii aparțin părinților lor și aparțin sferei individuale, intime a vieții umane, Platon insistă că nașterea nu este o chestiune individuală, personală pentru toată lumea, ci afectează interesele vitale vitale ale întregului stat-societăți (de exemplu, "Legi" III D) Nașterea dezordonată capătă în cele din urmă caracterul de crimă împotriva societății Astfel, potrivit lui Platon, statul nu numai că are dreptul de a elimina arbitrariul părinților în a dispune de soarta copiilor, dar trebuie să reglementeze inevitabil căsătoriile cetățenilor Mergând constant pe calea dezvoltării posibilelor consecințe care decurg din această idee, el ajunge la punctul în care, în general, permite relațiile sexuale alese liber chiar și după o perioadă determinată, dar cu condiția semnificativă că în acest caz cetățenii trebuie să aibă grijă să existe nicio concepție, iar dacă aceasta eșuează și se naște un copil, atunci ar trebui, pentru a păstra interesele statului, "să-l pună în așa fel ca și când nu ar fi mâncare pentru el ("Stat" C) Pentru a înțelege această concluzie mortală, crudă din gura lui Platon, trebuie să ne amintim că și în Evul Mediu erau necesare legi stricte pentru a proteja copiii de această soartă tristă, iar în Sparta, conform legii, bătrânii examinau nou-născuții și a lăsat să trăiască doar copii sănătoși Aici Platon este un adept fidel al spartanilor În interesul statului și al poporului însuși, Platon poruncește să se nască copii la vârsta de înflorire În Statul (E), el definește această vârstă astfel: "o femeie poate naște copii pentru statul din anul până în al patrulea, iar bărbatul, când a trecut prin porul impetuos al unei vârste de înflorire , poate da naștere de la treizeci la cincizeci de ani" Sunt indicate limitele de vârstă pentru soți Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN în "Legi" diferit și anume: pentru fete de la ib până la de ani, pentru bărbați de la la de ani Pentru a realiza o selecție reală și pentru a nu încălca prea mult interesele individuale, Platon poruncește în "Statul" (D) ca "nicio femeie în acest moment nu trebuie să meargă la inițiativă privată cu niciun bărbat", iar cuplurile care se unesc sunt aleși oficial prin tragere la sorți în timp, recunoscuți de domnitori ca fiind cei mai favorabili, de altfel, el recomandă domnitorilor să tacheze cu pricepere loturile astfel încât să se constituie cele mai potrivite și oportune cupluri din punct de vedere al nașterii Câtă importanță mare a acordat-o Platon acestei ordonanțe a vieții conjugale este evidentă din faptul că într-un loc oarecum misterios VIII al "Statului" D, vorbind în numele Muzelor, el trasează începutul morții statului într-un astfel de loc un mod prin care "miresele vor începe să se unească cu mirii la momentul nepotrivit și de la ei vor veni copii netalentați și nefericiți Așa se explică de ce Platon, străduindu-se să cuprindă

întreaga viață, să o facă demnă de tărâmul ideilor, a mers atât de departe în profunzimea vieții individului Insistând asupra respectului față de părinți și amenințându-i pe cei care încalcă acest legământ cu pedepse severe, el încearcă în Legi, Cartea a IX-a, să definească mai precis relația lor, așa cum vom vedea mai târziu Obligatoriu pe copii, Platon, pe de altă parte, a făcut cereri părinților, inspirat doar de ideea de datorie, indiferent de slăbiciunile și nevoile spirituale personale ale unei persoane Platon apără cu fermitate această idee atât la momentul creării "Statului", cât și la bătrânețe, când, așa cum se presupune acum, au apărut "Legile" "Mirii", spune el în "Legi" (VI A/E), "ar trebui să se gândească să ofere statului cei mai frumoși și cei mai buni copii posibil" Bărbaților și femeilor le este strict interzis să se unească (παΐδε; ποιεΐσδαι) într-o stare de ebrietate ("Legile" II B) După ce a dat o anumită marjă vieții private în Legi și a admis o familie, Platon stabilește supravegherea tânărului cuplu, încredințat unor femei respectate selectate și care durează zece ani, dacă totul a mers așa cum trebuie Aceiași gardieni li s-a dat acces la casele particulare, iar în lipsa copiilor, trebuie Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON încercau să ajute parțial prin sugestie, parțial prin amenințări Dacă această influență rămânea ineficientă, atunci căsătoria era considerată dizolvată Dar Platon nu se oprește aici și merge constant mai departe Este perfect conștient de marea importanță a nașterii copiilor în timpul sarcinii Este necesar, spune el, să observăm femeile în acest moment, pentru ca acestea să ducă un stil de viață adecvat, astfel încât să evite toate excesele în perioada de naștere a copilului; un număr mare de plăceri le sunt dăunătoare, cu atât mai mult orice senzații accentuate din toate punctele de vedere, ar trebui să trăiască în acest moment într-o atmosferă de seninătate spirituală, pace și blândețe Ar trebui să meargă, să fie mai mult în mișcare ("Legile" VII E), deoarece acest lucru este necesar nu numai pentru mamă, ci și extrem de important pentru copilul ei Oricât de scurte ar fi indicațiile pe care le găsim la Platon în acest sens, ele caracterizează în mod viu cât de profund a înțeles condițiile pentru creșterea sănătoasă a copiilor și legătura dintre ordinea lor spirituală viitoare cu natura vieții și comportamentul mamei în aceasta perioada Și se pare că și aici știința confirmă ceea ce acest înțelept atenian a considerat corect Deja din tot ceea ce am afirmat până acum, s-ar putea concluziona că Platon ar ajunge la ideea necesității de a determina numărul dorit de copii În "Stat" unirea soților era în întregime în mâinile conducătorilor, care au primit astfel posibilitatea de a reglementa nașterile, dar deja acolo nu știm cum a rezolvat Platon chestiunea clasei de jos În "Legi" s-a văzut obligat să admită un anumit tip de familie la paznici Acest lucru l-a condus la ideea de a determina numărul dorit de copii în familie Limitarea numărului de nașteri de copii se va produce, potrivit acestuia, de la sine În Statul (B), el formulează direct ideea politico-economică modernă, fiind un predecesor direct al neomalthusienilor, că oamenii "de frica sărăcirii și războiului nu vor da naștere copiilor mai mult decât permite situația lor de proprietate" Recunoscând familia în Legi, el se declară apărătorul modernului sistem Zweikinder (sistem de doi copii), subliniind că în mod normal ar trebui să fie doi într-o familie Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN copii, o fată și un băiat, astfel încât să fie reprezentate ambele jumătăți ale umanității ("Legile" XI, D) • Eliminând familia din statul său, stabilind comunitatea soțiilor, Platon a căutat să se asigure că gardienii nu aveau motive de disensiune și dezbinare Ghidat de aceleași

motive, el cere ca copiii să fie comuni; ei nu trebuie să-și cunoască adevărații părinți, iar părinții adevărații lor copii Îngrijindu-se de hrănirea cât mai sănătoasă a copiilor și dând rețete adecvate în acest scop, Platon spune: ("Statul", V C) "Luând copiii de la părinți buni, ei (conducătorii) îi vor duce, cred, la un loc special protejat pentru asistente, care locuiesc separat într-o anumită parte a orașului Nu vor avea grijă și de mâncare, aducând mame în acel loc îngrădit când sânii lor sunt umpluți cu lapte, (la care vor folosi toată arta lor pentru ca nici unul dintre ei să nu-și recunoască copilul } " Este de la sine înțeles că numai un copil născut fără defecte și care promite că va deveni un cetățean sănătos al republicii platonice poate conta pe toate aceste griji; toți copiii cu defecte; au fost condamnați la moarte - din această teribilă moștenire a timpurilor străvechi, Platon nu a fost eliberat până la sfârșitul vieții sale NOI Așadar, toți copiii sănătoși ai cetățenilor primesc dreptul deplin la viață și îngrijire atentă de stat Este greu de rezolvat întrebarea în ce poziție se aflau muncitorii necalificați ai lui Platon, clasa muncitoare în general; întrebarea cum și-a imaginat învățământul public inferior din statul său rămâne încă nerezolvată O serie de motive ne fac să presupunem *) că educația gimnastică și artistică (așa-numita "muzicală") era obligatorie pentru toată lumea Platon era foarte departe de ideea de a crea o diviziune de caste în statul său Dimpotrivă, și-a îndreptat toată atenția în mod destul de consecvent către cei mai mari *) Pohlmann "Geschichte des antiquen Kommunîsmus und Sozialismus", I, s Z Și sl Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON sarcină a statului și a vieții publice, care este extrem de interesantă pentru lumea culturală modernă Această sarcină a constat în crearea condițiilor pentru cea mai bună selecție a umanității - cetățeni I-a fost dictat lui Platon de însăși esența problemei: oricine se străduiește să creeze un ideal sau chiar o societate perfectă, desigur, nu poate decât să preia acest aspect al vieții sociale în primul rând Aceasta explică faptul că un gânditor-învățător abstract, saturat de străduința pentru obiective metafizice îndepărtate, a condescendent să determine astfel de particularități în viața cetățenilor săi, cum ar fi nașterea, nașterea și hrănirea copiilor Deja acolo el desenează o singură diviziune între copii: în copii sănătoși și slabi sau nesănătoși Calea spre respingerea distincțiilor de castă de clasă a fost curățată temeinic de către sofiști, care au contrastat puternic "legea umană stabilită" (νομω), condiționalul, cu ceea ce este dat de natură (φύσει) ; în persoana unora dintre reprezentanții lor, cum ar fi Hippias, au ajuns deja la o negare directă a privilegiilor de moșie sau de clan Platon a urmat această cale constant mai departe Deși moșiile înființate de el se dovedesc a fi puternic separate unele de altele în viața, interesele și activitățile lor, totuși ele se află pe un teren complet democratic în educație și reînnoirea compoziției lor Se poate merge mai departe și susține că în acest caz, Platon, aparent, este foarte aproape de ideea care a fost exprimată mult mai târziu într-o formă modificată de Evul Mediu și Descartes în conceptul de "lumen naturale" (lumină naturală); este ideea egalității oamenilor în natura lor spirituală Adevărat, el nu ia această idee în forma ei strictă În orice caz, formarea moșiilor în stare ideală se realizează prin selecția cea mai riguroasă în funcție de talent El a fost primul - cu multe secole înaintea timpurilor moderne*) - care a prezentat ferm și definitiv ideea unei "scări deschise a educației și a poziției sociale" pentru cei mai talentați "Deci", spune el în "Stat" (III A), "deși toți cei din stat sunt frați, , dar) și aici istoricii ideilor pedagogice trebuie să

restabilească dreptatea și să indice pe Platon M M RUBINSTEIN Dumnezeu educatorul a adăugat aur la naștere celor dintre voi care sunteți în stare să stăpânească, ceea ce îi face cei mai valoroși (τιμιώτατοι); altora, ajutoarele lor, - argint, iar fermierilor și alți muncitori de tot felul (τοίς άλλο ις δημιουργοίζ) - fier și aramă Astfel, ca rude, toți sunteți născuți foarte asemănători unul cu celălalt, și totuși, nu mai puțin, argintul se produce uneori din aur, iar aurul din argint, ca orice altceva unul din celălalt Și așa ("Stat" B/C) "dacă urmașul este parțial cupru sau parțial fier, atunci ei (conducătorii) ar trebui să-l trateze fără nicio clemență și, plătind tributul cuvenit naturii, să-l trimită artizanilor sau fermierilor; și care, dimpotrivă, descendind din aceștia din urmă, s-a născut parțial aur, sau parțial argint, ar trebui să-l ridice cu cinste fie la gardieni, fie la asistenții lor Cu astfel de expresii lipsite de ambiguitate, Platon își definește punctul de vedere asupra compoziției moșiilor: nașterea într-o moșie dată nu dă niciun drept de a aparține acestei moșii, acest drept devine dependent doar de dotare *) Cu această înzestrare specială, Platon conectează în mod natural scopul special al fiecărei persoane Potrivit acestuia, doar acea muncă este făcută cu succes și dă roade grozave, care se potrivește talentelor celui care o realizează Deoarece Platon se străduiește pentru cel mai înalt scop, din punctul său de vedere nu este nevoie să justifice în mod special că fiecare persoană ar trebui să dea maxim din ceea ce poate "Fiecare dintre noi", spune el în Republica ( ), "nu se naște exact ca toți ceilalți, ci diferă de ceilalți prin natura sa și fiecare este desemnat să-și îndeplinească propria lucrare specială", deoarece nu se poate practica cu succes multe art "(ibid , П, A) Cu cât o profesie bine-cunoscută este mai importantă și mai valoroasă, cu atât mai important este să-i îndreptăm pe oamenii talentați cu ea în rutina acestei profesii O astfel de profesie este pentru Platon, desigur, profesia *) Cursivele mele M R ,) Cititorul familiarizat cu părerile lui P Natorp și cu pedagogia sa socială va vedea clar cât de mult îi datorează lui Platon acest filosof-educator modern IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON gardienilor și rolul conducătorilor, dar acest lucru nu restrânge câtuși de puțin semnificația gândirii sale Așa cum moșii separate împart între ele satisfacerea nevoilor statului, tot așa și indivizii separati își îndeplinesc scopul specific, fiecare la locul său, slujind interesele naționale cât mai bine Din acest punct de vedere, Platon, de exemplu, are în vedere cerințele care trebuie făcute înzestrării gărzilor Ei trebuie să posede nu numai mari virtuți fizice, ci, cel mai important, trebuie să fie înzestrați spiritual pentru a înțelege semnificația existenței și activității lor și pentru a evalua corect nesemnificația a tot ceea ce este pământesc în comparație cu ideile cartea Vb VI "State" Platon spune că numai oamenii "care posedă o vedere ascuțită (ó^ύ ορώντα - C)" sunt potrivite pentru paznici, iar din următoarele cuvinte ale autorului vedem că aici prin "viziune ascuțită" se înțelege nu numai un fizic proprietate, dar asta înseamnă că paznicul trebuie să aibă cunoștință despre adevărata esență a lucrurilor, despre adevărul în întregime O astfel de cunoaștere va întări în gardieni un interes pentru general și va revărsa în ei noi forțe de curaj "Cine are gânduri înalte", spune Platon în Republica (VI A), "și contemplă tot timpul și toate ființele, poate soarta umană să i se pară ceva grozav? - Nu, este imposibil " Pentru o astfel de persoană, chiar și moartea nu va mai părea "ceva groaznic (ibid B)" În fine, Platon fundamentează necesitatea unei dotări adecvate și prin faptul că o afacere sau

îndatoriri sunt îndeplinite cu succes doar acolo unde sunt iubite: dragostea pentru această afacere este pentru Platon o condiție necesară pentru prosperitatea ei Și aici, din nou, îl întâlnim pe acest mare profesor la apogeul înțelegerii reale, care i-a oferit ocazia deja cu câteva secole înainte ca R Chr pentru a exprima ceea ce încercăm acum să fundamentam experimental *) Lipsa talentului adecvat va duce la eforturi inutile, "și lucrul fără succes, ce părere aveți? *) Vezi, de exemplu, W Peters și O Néinecek "Massenversuche líber Erinne-rungsassoziationen" în "Fortschritte der Psychologie und ihrer Anwendungen" t Bd II, Greutatea Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN în cele din urmă, adus la ură atât pentru sine, cât și pentru slujba ta? - Cu siguranță (Stat - VI C)" - Așadar, este necesar să se stabilească în individ dotația adecvată, ca garanție a serviciului cu succes a cauzei Oricât de puține mijloace le-a oferit psihologia metafizică-religioasă pentru a determina talentul - apropo, aceasta este o problemă asupra căreia până și timpul nostru continuă fără succes să-și dezvolte mintea - cu toate acestea, Platon a făcut o încercare foarte atentă de a găsi un răspuns la întrebarea despre cum să descopere această înzestrare În ochii săi, un astfel de reactiv este cicatrice copilărească, deoarece deja în ele încep să afecteze caracterul și înclinațiile viitoarei persoane; caracterul neîngrădit își va arăta proprietățile deja într-o atmosferă copilărească; omulețul, deja în joc, se va ocupa de afacerea care este mai potrivită firii sale Platon încă mai crede în infailibilitatea efortului natural Următorul test va fi următoarele etape de educație și formare Educația prin înzestrare este, după convingerea profundă a gânditorului nostru, cu atât mai urgentă, necesară, că el crede în puterea și semnificația pedagogiei, că după el "chiar și cele mai înzestrate suflete, după ce au primit o proastă educație, devin deosebit de subțire " Arătând că pentru pregătirea vieții este necesar să începeți exercițiul încă din copilărie, "Legile" (Cartea I, B/C) recomandă ca fiecare alimentator să ofere copiilor pentru fiecare joc dispozitive sau unelte mici adecvate (όργανα έκατερω σμικρά), reprezentând copii ale reale și să le ofere posibilitatea de a dobândi informații elementare preliminare în joc, să-l învețe cumva, de exemplu, pe viitorul "arhitect să măsoare și să manevreze nivelul cu burla, războinicul să călărească" și, în general, deja în jocuri pentru a ghida copiilor la o mai bună asimilare a viitorului lor rol De fapt, desigur, dintr-o gândire profundă, ca în multe alte cazuri, ar fi trebuit să rezulte o teribilitate unilaterală, dar totuși, ideea generală este plină de o profundă semnificație pedagogică "Centrul educației", spune el în "Legi" (I, b zD) ", lăudând legea spartană, care interzice tinerilor să dea vina pe cei existenti ordin, spune: "și dacă tu Dacă un bătrân observă ceva, atunci trebuie să-și comunice observațiile arhontului sau unui cetățean de aceeași vârstă, dar nu în prezența unui tânăr (μεδενος εναντίον νέου)" În interesul creării unui mediu propice dezvoltării abnegației, solidarității și devotamentului față de interesele comune, Platon a decis să introducă instituția comunității soțiilor și copiilor în statul său Aceleași interese în crearea unui mediu și mediu favorabil explică parțial alegerea sa atentă a unui profesor Platon este clar conștient că, în esența problemei, profesorul și educatorul vor servi drept primul model și exemplu, capabil să conducă copiii la lucruri bune, dacă exemplul este bun, dar și capabil să introducă o mare decădere, dacă exemplul este o prostie Am subliniat deja că rolul educației de lider, Platon își propune să aleagă pe cel mai bun dintre toți cetățenii Toñ aceeași

înălțime diferă în cerințele sale pentru profesori în general "Ei*, spune "Statul" (B), "ar trebui să fie receptivi la științe" , plini de memorie, sârguincioși, harnici, curajoși și în general virtuoși în toate privințele Platon determină cu atenție vârsta și caracterul conducătorilor de coruri, cânt, dans și exerciții de gimnastică) și acordă o mare importanță acordului și solidarității acestora *) *) Vezi "Legi" VI /) Idem VII, iE Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN Acest înțelept atenian se apropie de punctul dureros al zilei când cere (x) ca în fruntea întregului sistem de educație să fie un cetățean în vârstă de cel puțin cincizeci de ani, care are copii legitimi și, în plus, este cel mai bine dacă are fii și fiice În vremea noastră, nu este neobișnuit ca un cercetător-educator, inspirat de aroganța experimental-laboratoare, să creeze o teorie psihologic-pedagogică într-un laborator sau, chiar mai rău, la un birou din biroul său, respingând cu dispreț observațiile vieții asupra realității copiilor ca fiind culegând anecdote dotov Și aici Platon stă în fața noastră ca un gânditor pedagogic neobișnuit de profund: el înțelege, spre deosebire de mulți psihologi moderni, că numai din viață, din practica vie a familiei, se pot cunoaște copiii, se pot înțelege interesele lor Nu este suficient ca el să fie tată, este necesar să fie și tată de băieți și fete pentru a dobândi o înțelegere a sufletului lor dintr-o viață vie cu copii, ghidată de dragostea unui tată pentru copiii săi Din punctul de vedere al unei înalte evaluări a semnificației educaționale a mediului, înțelegerea surprinzător de profundă a lui Platon a semnificației educaționale a condițiilor economice iese în evidență și în lumină puternică Platon prevede deja că proprietarii mijloacelor de producție se vor transforma în capitaliști care nu le folosesc direct și că oamenii muncitori vor lucra cu mijloace de producție străine "Când paznicii", spune el, "își vor dobândi propriile pământuri, case și bani, atunci în locul paznicilor vor deveni stăpâni și fermieri, în locul apărătorilor altor cetățeni, stăpâni ostili și de-a lungul vieții lor vor ura și vor fi în ura, înșelăciunea și să fie supuși înșelăciunii, ei se vor teme mult mai mult de dușmanii interni decât de cei externi și atât ei înșiși, cât și întregul stat se vor apropia de moarte Cu percepția sa inerentă, el spune că moartea societății vine din deuh ends: din bogăția excesivă, care dă naștere la lux și desfrânare, și din lipsa mijloacelor de viață, care duce la crime, moarte și umilire *) Ibid VI, B Biblioteca Runiverse IDEILE PEDAGOGICE LUI PLATON, ce ') Așa se explică de ce Platon a vorbit cu atâta ardoare împotriva proprietății private, considerând-o un fel de otravă publică și creatorul unui mediu nesănătos, nu numai pentru copii, ci pentru toată lumea fără excepție (E) Luând în considerare observațiile sale amare despre lumea greacă a vremii sale, el spune în Statul (Vili E): "Cu cât cetățenii pun bani mai sus, cu atât virtutea este mai mică Nu este o astfel de relație între bogăție și virtute încât, dacă ambele aceste obiecte sunt plasate pe două scări, atunci ele vor merge în direcții opuse? ( ) "Deci, când bogăția și bogații sunt respectați în stat, atunci virtutea și virtuosul sunt în umilință" Într-un efort de a smulge generația în creștere din atmosfera unui astfel de colaps, Platon îi plasează în afara familiei, în afara proprietății private, în general în afara intereselor egoiste, private IX Cu aceeași înțelegere profundă a vieții reale, pe care o vedem pretutindeni la Platon, el constată că toate aceste condiții sunt capabile să introducă cea mai profundă discordie în materie de educare a cetățenilor pentru curaj Și aceasta este una dintre cele mai de bază sarcini pentru Platon; el vorbește despre asta peste tot, de parcă ar fi un scop de la sine

înțeles În acest scop, el expune condițiile economice și sociale existente la o prăbușire radicală, întrucât acestea introduc demoralizare, depresie, slăbiciune de spirit printre unii și aroganță, nedreptate, moarte prin tot felul de excese printre altele Negarea proprietății private, înființarea comunității de femei și copii, trebuia să elimine egoismul parental și personal și să deschidă un spațiu complet pentru selecția celor mai buni oameni Aceasta este ideea pe care am dori să o subliniem în mod deosebit, pentru că omenirea civilizată se apropie, fără îndoială, în timpul nostru de această întrebare ca problemă vitală a vieții Oricât de naivă a fost în multe feluri decizia lui dată de Platon, dar chiar și aici el a formulat cu brio această sarcină istorică a omenirii - Vezi "Statul", IV iC și urm Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN este posibil să se extindă cercul de oameni dintre care s-ar face selecția celor mai buni oameni Platon credea chiar în posibilitatea de a folosi puterea maximă a tuturor cetățenilor În acest scop, a supus toate condițiile unei selecții minuțioase Din selecția condițiilor externe, socio-economice ale educației, se trece la identificarea condițiilor interne favorabile Într-un gânditor și un reformator moral atât de profund religios ca Platon, trebuie să ne gândim în primul rând la problema educației religioase și morale El apelează la izvoarele tradiționale ale vieții religioase, la Hesiod, la Homer, la viața de zi cu zi-ideile religioase, le trece prin lumina armoniei sale viziuni filosofice despre lume, supunând totul criticii nemiloase și revizuirii atente și eliminând tot ceea ce este nepotrivit din el punct de vedere ƅniya Selecția strictă începe deja cu Hesiod și Homer Platon le reproșează faptul că spun o mulțime de lucruri despre zei complet nepotrivite copiilor (Statul, A) Cronos și chinurile pe care le-a îndurat de la fiul său, chiar dacă ar fi adevărat, dar ar fi mai bine să-i ordone să tacă despre ele"; în orice caz, spune el în continuare, doar câțiva mai demni ar ști despre asta Pentru a aprecia profunzimea acestor gânduri pedagogice, este necesar să dezvălui nucleul comun stabilit în ea - principiul că departe de orice adevăr este potrivit pentru copii, deoarece viața lor spirituală se află încă la o răscruce mare poate pentru adulți, dar nu potrivit pentru copii De asemenea, Platon stă în acest punct de vedere El respinge, de exemplu, discursurile despre războiul zeilor, despre înșelăciunea lor, intrigi, despre o poruncă frivolă etc ("Stat", C) "Să," spune el în continuare (ibid , E), "să nu se repete între noi și alții ca acestea (fabule despre zei M R) de numeroase exemple de minciuni, iar mamele prejudecate de asemenea povești să nu-și sperie copiii cu fabule absurde, de parcă unii zei rătăcesc Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON noaptea, sub diferite imagini de rătăcitori, pentru a nu huli pe zei în felul acesta și în același timp să nu-și dispună copiii la timiditate Deja aici se vede clar ideea profundă și importantă pentru modernitate că religia ar trebui să fie lipsită de imagini înfricoșătoare și plină de optimism religios Prin urmare, Platon recomandă "să arunce toate numele teribile și înspăimântătoare, Cociți, Styx, spirite subterane, morți și altele asemenea, ducându-i pe ascultători într-o mare trepidare" ("Stat" B/C) El găsește necesar în interese de educare a curajului "să excludă și plângerile și plângerile bărbaților celebri În doctrina sa despre zei, Platon părăsește deja pământul integrității naive a noțiunii antice de zei înzestrați cu toată stânca virtuților și slăbiciunilor umane; el ține deja ferm de idei religioase înnobilate moral În rolul de legiuitor religios, el îl mai are pe Apollo Delphic ("Statul *", IV, B), dar acesta nu mai este Apollo al lui Homer, ci o imagine impregnată

de o idee morală Sistemul patriarhal a supraviețuit deja, iar zeii, ca forțe ale naturii, nu mai erau potriviți pentru o societate de clasă Trecând la concepția morală a zeilor, el recomandă optimismul religios, credința în adevărul și bunătatea divină, nu numai din motive pedagogice, ci și dintr-o convingere interioară profundă "Dar nu-i așa", spune el în "Statul" (B), "Dumnezeu nu este bun în adevăr? Deci, nu ar trebui să fie așa modul de a vorbi despre el? Cu siguranță" B) "Dimpotrivă, el (poetul) să afirme că cei răi sunt nefericiți pentru că merită pedeapsa și că, fiind pedepsiți, beneficiază de Dumnezeu " În alt loc (SD) el dovedește că Dumnezeu este o ființă simplă și adevărată, atât în cuvânt, cât și în faptă, și despre el, se poate spune cu deplină încredere că el este întotdeauna fidel cu sine și nu ne va duce niciodată în amăgire Potrivit lui, în general, Dumnezeu este izvorul binelui și nu poate fi niciodată izvorul răului Așa ar trebui să-l deseneze copiii *) Vezi R Barth "Gescliichte der Erziehung in soziologischer ünd geistesge-schichtlicher Beleuchtung, s Biblioteca "Runivers" m M RUBINSTEIN Caracterul corespunzător este dat de Platon chestiunii educației morale Am vorbit deja despre factorul principal: acesta este mediul, de exemplu, și situația obiectivă corespunzătoare ("Statul", C) După Platon, toate acestea sunt importante mai ales pentru că nu este înclinat să caracterizeze natura umană ca fiind exclusiv rău, sau exclusiv bine; având în vedere talentele naturale, el face ca creșterea ulterioară a unei persoane să fie dependentă de educație Și în el Platon rămâne pe baza moralității sale metafizice: există doar una, și anume morala filozofică, hrănită de înțelegerea și contemplarea filozofică , dar sunt date de arta pregătirii îndelungate Astfel, Platon intră pe calea instrucțiunilor empirice și își elucidează pedagogia educației morale Tocmai am văzut cum a folosit ideile religioase în interesul educației morale pozitive: pentru o societate morală , este nevoie de zei morali - așa era gândul lui general Printre alte măsuri, Platon cere ca primele cuvinte și povești percepute de urechile copiilor "să aibă cât mai mult de-a face cu virtutea" (Republica E), pentru că vor cădea pe pământ proaspăt, încă nefolosit Peste tot el cere veridicitate, incoruptibilitate si de aceea respinge aspru povestirile homerice despre darurile care mituiau zeii Minciuna era permisa numai conducatorilor, si apoi in cele mai inalte interese, in folosul intregii societati "(Statul" B) El cere bunatate activa, subliniind ca este nu suficient pentru a părea amabil, dar trebuie să fii de fapt (există A / B și B / C) În interesul educației unei atracții pentru partea morală, Platon și-a continuat ideea de optimism religios în domeniul optimismului etic până când a afirmat că dreptatea și virtutea sunt o garanție completă a fericirii, iar nefericirea este o consecință indispensabilă a răului Platon cere dreptate și virtute de la o persoană în general, ghidându-se de ideea că pe În același mod, nevoia de fericire este cel mai bine satisfăcută În orice caz, o astfel de iluminare a acestui A se vedea, "Stat", B Vezi și "Legi", II, și urm Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON întrebarea este, fără îndoială, dictată de el din punctul de vedere al intereselor pedagogice, deoarece legătura strânsă și tovărășia a ceea ce este plăcut celor drepți, frumos pentru bine creează un motiv puternic pentru trezirea voinței, străduindu-se pentru o viață fără pată ; din punctul de vedere al legiuitorului Platon, negarea acestei legături este un factor neobișnuit de nociv Astfel, cel puțin pentru pedagogie, virtutea trebuie să fie peste tot triumfătorul, iar viciul pedeapsa În "Legi" (II D), Platon spune direct că, chiar dacă, contrar rațiunii, combinația dintre drept și plăcut s-a dovedit a

fi o minciună, atunci legiuitorul nu ar putea exprima o minciună mai utilă decât aceasta , faceți mai mult pentru a vă asigura că totul a căutat în mod voluntar dreptatea În timp ce în Republica revendicarea virtuții era afirmată aproape categoric, în Legile Platon, ținând cont de experiența amară a vieții, caută un suport firesc pentru natura umană slabă și propune un factor foarte puternic în acest scop, dacă considerăm corectă ideea lui În "Legi" (D), el exprimă încredere directă în adevărul ei: "o viață nedreaptă", spune el, "trebuie în mod necesar să fie nu numai rușinoasă și rea, ci cu adevărat și mai neplăcută decât o viață dreaptă și fără prihană" Aceeași idee este dovedită și în dialogul "Gorgias" ( ), unde se afirmă că numai cei drepți pot fi fericiți Caracteristic lui Platon este locul pe care i-l atribuie în domeniul educației morale a științei După cum am observat mai înainte, ea în adevărata sa formă este cea mai favorabilă, aproape singura forță pentru dezvoltarea adevăratei virtuți La celebra propoziție care a inspirat activitatea sofiștilor, că sensul este putere, Platon, împreună cu Socrate, a adăugat că cunoașterea este putere morală: pentru ei, αρετή desemnează deja nu doar capacitatea, ci și capacitatea de a se angaja în activitate morală Așa se explică în Platon că el se străduiește să stabilească dominația științei în starea sa ideală, crezând cu fermitate că în acest fel ordinea ideală este cel mai bine păstrată Din aceasta a reieșit pentru el, destul de consecvent, principiul care în timpul nostru mLegile II $ B/C Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN atribuit lui Herbart, dar pe care grecii antici l-au realizat și pe care Platon îl recunoștea clar: acesta este principiul învățării educative; pentru el nu poți preda decât educand; alegând profesori, el face așadar pretenții sporite asupra caracterului și nivelului lor moral; tot materialul educațional este supus unei discuții atente, nu numai din punct de vedere al educației, ci, în primul rând, este considerat din punct de vedere al educației - toate acestea, desigur, sunt doar o concluzie consecventă din principiul că adevărata cunoaștere este baza adevăratei morale Există un pasaj din Protagora (D) care dă un mare drept de a concluziona că Platon, la fel ca grecii în general, preferă empiric educației mai degrabă decât învățării: se spune că atunci când își trimit copiii la școală, părinții "întreabă în mod convingător profesorilor le pasă mai mult de bunăstarea lor decât de alfabetizare și de a cânta la citara " Numai principiul educației educative ne explică pe deplin faptul că Platon a supus operelor de artă și produselor fanteziei religioase unei critici nemiloase X Subliniind viziunea lui Platon despre educația religioasă și morală, am atins deja problema rolului factorului estetic în teoria sa Acest rol se dovedește a fi extrem de important în el Din punctul său de vedere, artele plastice nu pot decât să aibă un anumit efect educativ asupra întregii persoane Platon consideră un om bine crescut doar unul care are cunoștințe în arte și le înțelege *), căci arta educă atât într-un mod bun cât și într-un mod rău, în funcție de ce Ce este, nu degeaba îi atribuie rolul primilor educatori lui Apollo și Muzelor, zeii artei și creativității artistice Aici, în primul rând, ne întâlnim cu o apreciere neobișnuit de mare pentru muzică În ea se află pentru Platon o hrană spirituală foarte importantă, deoarece "ritmul și armonia sunt deosebit de puternice *) Vezi "Legile" I, A:) "Legi", II B Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON afectează sufletul, atinge-l" și înclină-l într-o direcție pozitivă sau negativă, în funcție de natura operelor muzicale *) "Ea", spune Platon în "Statul" $ A, "formează moravurile gardienilor, pentru că cu ajutorul armoniei îi informează nu

numai despre cunoaștere, ci despre o anumită bunăstare, îi obișnuiește prin ritm la tact și chiar le conferă proprietăți adecvate, adecvate" El este ferm convins că mișcările dansului și natura cântării sunt în cea mai strânsă legătură cu proprietățile pozitive sau negative ale sufletului, astfel încât în dans și cânt se pot observa manifestări ale adevăratului caracter al unei persoane Pentru a înțelege viziunea lui Platon despre muzică, este necesar să ne amintim că în acest caz el vorbește nu numai despre interpretarea muzicală ca atare, ci, conform tradiției filozofice, conceptul său de muzică include teoria armoniei, doctrina numerice relaţiile ca bază a consonanţelor muzicale *) De altfel, ca și grecii în general, așa și Platon nu cunoaște muzică și cântat fără cuvinte, fără un text însoțitor cu un anumit conținut Mai mult, se pare că cuvântul și conținutul lui au ieșit în prim-plan, iar muzica a jucat rolul de acompaniament Deci, de exemplu, cântatul la liră, pe care Platon recomandă să-l învețe de la vârsta de ani în anii greci, a îmbrățișat lectura operelor poeților naționali cu acompaniamentul lirei Același lucru trebuie spus și despre dansuri: de obicei nu serveau drept arenă pentru apropierea sexelor, ca în NSF în cea mai mare parte, ci reprezentau o reprezentare plastică a anumitor experiențe și evenimente, adesea cu un conținut foarte divers Asta le explică semnificație religioasă, precum și faptul că până și Socrate a aprobat și apreciat foarte mult dansul În toate aceste aspirații ale sale, Platon a stat pe terenul ferm al tradițiilor onorate de timp Din câte putem judeca din mai multe surse, deja în epoca eroică; acestea cu câteva secole înainte de Platon, educația grecilor era, în general, natura eforturilor pentru o dezvoltare armonioasă ^Stat*, D) Vezi "Stat* p Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN dezvoltarea forțelor spirituale și corporale, chiar și atunci s-a subliniat importanța și valoarea capacității de a menține moderația în toate experiențele, chiar și atunci au căutat să dezvolte simțul frumosului și nobleței, dragostea pentru libertate și independență Nu numai studiul poeților, ci și cântul, muzica, dansul și gimnastica au fost considerate un mijloc excelent în acest scop Muzica în sensul cel mai larg și străvechi al cuvântului a fost cultivată și trăită în întregul popor și într-adevăr a fost în mare măsură mijlocul universal de educație publică Când arta greacă a intrat în stadiul ei de înflorire, grecii au decorat gimnaziile, palestrele etc , în general, "instituțiile lor de învățământ" cu opere de artă plastică artistică, statui ale zeilor, eroi, imagini ale evenimentelor istorice, au fost, acolo unde era posibil, realizate și arhitectural artistice Din câte putem judeca acum despre ei, vederea lor ar fi trebuit să afecteze oamenii în creștere într-un mod profund estetic și educativ În unele state, înainte de Platon, se ținea pregătire organizată de stat în gimnastică și canto J) Toate acestea indică marea importanță pe care grecii o acordau în general factorilor estetici ai educației A fost doar un pas consecvent înainte ca Platon să introducă și aici principiul său de selecție, pentru că o forță capabilă să exercite o influență atât de semnificativă poate merge atât de departe într-o direcție pozitivă, cât și într-o direcție negativă Așa cum mai devreme a respins tot ce se plânge, plângător, capabil să cultive relaxarea fără viață, timiditatea și lipsa de voință, așadar în sfera muzicii și cântului, Platon alungă fără milă toate melodiile și melodiile de natură similară din sfera educației După ce a supus unei analize fine diferitele tipuri și natura operelor muzicale, el elimină în starea sa, de exemplu, muzica lidiană și mixtă lidiană, crezând că ea înclină spre licențiere, langourism și efeminație; participanții la conversația din "Stat" sunt de acord să

permită doar frigiană și până la Vezi R Barth "Geschichte der Erziehung in soziologischer unh geistesge-schichtlicher Beleuchtung , s și urm Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON Muzica rusă cu caracterul ei simplu și strict masculin *) Din instrumente rămân lira, citara și flautul ciobanului Cât de departe și de serios ia Platon ideea valorii educaționale a muzicii și a cântului, acest lucru este evident din faptul că se află în el "Legile" (VII o D/E) recunoaște necesitatea de a face distincția între cântări potrivite pentru băieți și potrivite pentru fete Este de la sine înțeles că conținutul pieselor a fost supus unei examinări atente din punct de vedere estetic Am remarcat deja ce critică nemiloasă de severă i-a supus Platon lui Homer universal recunoscut, sfințit de secole de tradiție Constatând că în operele de artă verbală există două tipuri, adevărate și false, ca, de exemplu, miturile, conducând conversația în "Statul" Socrate întreabă (B): "Deci putem, cu inima ușoară, să permitem copiii să asculte și să perceapă în suflet astfel de mituri, care sunt alcătuite la întâmplare și de către cine s-a întâmplat, și care conțin opinii, în mare parte contrare conceptelor care trebuie să se dezvolte în ei când ajung la maturitate? Acest principiu este aplicat cu strictețe, nu numai de către educatorii de cel mai înalt nivel, dar mamele și asistentele, după cum am văzut mai înainte, sunt obligate să analizeze cu atenție materialul lor Astfel, ca idee, Platon formulase deja fără îndoială problema literaturii pentru copii ' Platon nu ignoră nici măcar metrul poetic, deoarece, în opinia sa, unele dintre ele sunt caracteristice pentru "jositā, insolență, furie și alte rele", în timp ce altele, dimpotrivă, ajută la dezvoltarea proprietăților pozitive ale sufletului * *) În general, Platon dă pretutindeni o gândire extraordinar de profundă - conștientizarea că atmosfera spirituală socială din jur este direct de o importanță educațională primordială Arătând necesitatea ca totul să contribuie atât în lumea înconjurătoare, cât și în domeniul artei la o creștere spirituală sănătoasă, Platon, prin gura lui Socrate, spune): "cine nu poate *) Vezi State, E- A) "Stat", III, V) Acolo, V / D Întrebări de filosofie, carte (r) Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN nu ar trebui să facă acest lucru (infectați M R cu rău), nu permiteți să lucreze cu noi pentru ca soldații noștri, hrănindu-se cu imaginile răului, ca buruienile, să acumuleze pe nesimțite în sufletul lor un mare rău Nu sunt de căutat astfel de artiști care să exploreze cu nobil natura frumosului și decentului, astfel încât tinerii, trăind parcă într-un loc sănătos, să beneficieze de tot ce le întâlnește vederea și auzul bun, năvălindu-se ca o briză? care aduce sănătate din locurile de vindecare, și pe nesimțite și din copilărie însăși, conducându-i la armonie, părtășie și acord cu cuvântul frumos Platon a apreciat atât de mult latura estetică în creșterea corpului, încât putem aborda problema gimnasticii în același capitol, cu atât mai mult cu cât în aceeași legătură se discută și această problemă în "Statul" lui Platon Gimnastica ar trebui să pregătească corpul ca un teren fertil sănătos pentru dezvoltarea spirituală, dar empiric, chiar și la Platon, educația fizică nu își pierde binecunoscuta semnificație independentă; acest sens este reţinut de el în primul rând din motive estetice În general, este recomandată gimnastica militară și, în același timp, cea mai simplă, nepretențioasă hrană Desigur, această întrebare nu este epuizată: în "Legi" (VII, D) Platon indică încă două tipuri de gimnastică, dansuri rotunde și lupte Peste tot, în acest caz, vorbim nu numai despre dezvoltarea forței și forței fizice, ci și despre ritmul, ușurința și frumusețea tuturor părților corpului Dar exercițiile militare sunt în mod firesc în prim-plan în statul militar

al lui Platon În "Legi" (VII, D/E) el spune: "De asemenea, între exercițiile fizice se numără tensiunea corporală asociată cu tot ceea ce aparține războiului, cum ar fi tirul cu arcul și orice fel de aruncare, capacitatea de a controla scutul , lupta cu arme grele, maniere în ordine de luptă, tot felul de marșuri militare, exerciții de tabără, precum și toate cunoștințele în călărie *) ' *) După cum spune Schmid, "Geschichte der Erzîehunga, I, s , sclavilor li s-a interzis practicarea gimnastica, probabil de teama ca cetateanul grec si-ar putea pierde superioritatea pe parcurs Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON În ceea ce privește munca fizică, care este considerată din punctul nostru de vedere modern un factor sănătos în dezvoltarea corporală, Platon a rămas pe baza concepției tradiționale grecești a acestei epoci: el manifestă o anumită atitudine puternic negativă față de munca fizică neagră În "Statul" și "Legile" sale el exclude populația muncitoare de la administrarea și protecția statului, considerând că un caracter rău este un însoțitor constant al unei astfel de munci *) XI Întregul drum al educației de la copilărie până la adolescență este caracterizat la Platon prin faptul că în această etapă de stăpânire a cunoștințelor elementare nu a considerat necesar să insiste în mod deosebit asupra unui sistem strict consistent; acesta din urmă era destinat numai aleșilor, celor care urmau să acționeze ca conducători, conducători ai societății ideale În cuprinsul acestui învățământ superior trebuie să remarcăm în primul rând matematica Pe această cale, Platon s-a putut baza pe tradiția pitagoreică ferm stabilită, care, fără îndoială, a avut o influență foarte mare asupra lui În "Legi" (VII A) există un indiciu că Platon a considerat necesar să introducă informații fragmentare din aritmetică, geometrie și astronomie deja în învățământul elementar În școala creată de Platon, în Academie, în general, făceau multă matematică Ce mare importanță i-a acordat el însuși, de asta suntem convinși de încercarea sa de a lega lumea ideilor cu lumea fenomenelor cu ajutorul elementelor matematice Pe lângă "Legi", el indică în mod direct numărul ca fiind cel mai înalt obiect al cunoașterii Astfel, devine clar că, în starea sa ideală, el remarcă, în primul rând, ca o materie sistematică deosebit de importantă care face parte din învățământul superior și anume matematica Aici întâlnim prima sa cerere în domeniul învățământului superior sistematic Bazându-se pe "matematica de foarte mare speranţă, el îşi propune să se stabilească prin lege că *) După cum a indicat Barth "Geschichte der Erziehung", s , referindu-se în confirmare la "Hs sir, yours, III, a * Biblioteca "Runivers" ' β M M RUBINSTEIN toți cei care sunt destinați pentru un rol de conducere în stat, nu numai că au practicat știința calculului, ca oamenii obișnuiți, dar s-ar strădui să pătrundă adânc în studiul însăși naturii numerelor *); se așteaptă la multe lucruri bune de la asta "Probabil ați observat deja", citim în The State (B), "că oamenii talentați în matematică sunt, s-ar putea spune, ascuțiți în toate științele - și chiar proști, dacă l-au studiat și practicat, nefiind primit nici un alt beneficiu, se excelează cu toții în "ascuțire"? Este de la sine înțeles, așa cum ar fi de așteptat în ordinea predominant militară a statului ideal al lui Platon, el subliniază și utilitatea acestuia în scopuri militare Dar ar fi o mare neînțelegere să luăm acest argument drept principal: Platon este foarte departe de un astfel de utilitarism El observă pretutindeni că prin aceasta el înseamnă nu numai nevoile practice și războiul, ci, cel mai important, sufletul uman și dorința de a-i facilita oportunitatea de a se rupe de lucrurile trecătoare și trecătoare și de a-și îndrepta privirea către eternul, neschimbat, la adevăr şi fiinţă *) Recomandând

geometria și remarcându-i valoarea în scopuri militare, Platon cere totuși studiul ei, nu numai în aceste scopuri, ci mai ales pentru că vede în ea, în final și sfârșit, "cunoașterea a ceea ce există", adică constată că poate contribui la efortul sufletului pentru adevăr și la dezvoltarea gândirii filozofice În același timp, el chiar notează că utilizarea lui în scopuri militare este doar τά παρέργα (circumstanță secundară)) Același lucru trebuie spus și despre astronomie, recomandată cu tărie de Platon: unul dintre interlocutori, Glaukon, subliniază beneficiile acesteia pentru agricultură, navigație, război și viață, dar prin gura lui Socrate, Platon constată ironic instabilitatea acestui utilitarism în sine şi nevoia de a merge mai departe, argumentând că ştiinţele "purifică şi însufleţeşte sufletul unui om supărat şi orbit de alte lucruri") Marea importanță acordată de Platon astronomiei, *) Vezi "State", VSH V) Ibid , VII C) Ibid , VII -) Același loc, E Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON devine cu atât mai clar în gura lui că, potrivit lui, diversitatea cerească ar trebui folosită ca model pentru studierea obiectului invizibil "ca și cum cineva ar cădea accidental în desenele frumos executate ale lui Dedal ("Stat", D / E), dar aș risca să le iau chiar pentru lucrurile Relațiile matematice în consonanțele muzicale l-au făcut, așa cum am spus deja, să aprecieze foarte mult valoarea educațională și educativă a muzicii Dar stadiul cel mai înalt nu era încă matematica Oricât de drag i-ar fi fost lui Platon, până la urmă toți ochii i-au fost îndreptați către filozofie; toate celelalte științe au fost doar factori pregătitori pentru aceasta și au fost evaluate din punctul de vedere al slujirii acestui scop Ea duce la etern, neschimbat, la ultimul și, împreună cu acesta, singurul scop adevărat spre care ar trebui să se străduiască omul și omenirea În ea este o garanție nu numai a adevărului, ci și a moralității, dreptății și, în locul lor, a fericirii "Așadar, când întregul suflet își urmează latura filosofică și nu este indignat", spune Platon ("Statul" IX, E), "atunci fiecare parte a lui deschide oportunitatea de a-și face treaba lui și de a fi corect, atunci fiecare dintre ei se bucură și cu cele mai bune și, dacă se poate, cele mai adevărate plăceri potrivite ei Filosofia, după cum știm, a fost pentru Platon o știință prin excelență și, pe de altă parte, el a recunoscut ca știință doar acea teorie în care existau elemente filozofice, care raționau "despre existent și invizibil" *) Astfel, toată educația științifică își atinge punctul culminant în el în culmea filozofiei, și anume, în dialectică "Nu vi se pare", spune el în Republica (VII,), "că dialectica este, parcă, capul științelor, stă mai presus de orice și că nicio altă știință nu poate sta în mod corect deasupra ei ; toate științele trebuie să se încheie cu ea " Așa este educația destinată celor puțini aleși, care, prin darurile și caracterul lor, sunt capabili să asimileze acest material Cei care au trecut acest ultim test devin adevărații conducători și mândrie ai statului *) Vezi "Stat", VII, B Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN XII Dacă ne întrebăm ce ar trebui să dea de fapt toată această lungă și spinoasă cale de creștere și educație și ce anume face o persoană demnă să devină în fruntea unei societăți ideale, atunci nu este greu să fim convinși că scopul introducerii ideilor în lumea ideilor, nu numai prin dobândirea de cunoștințe, ci în aceeași măsură și prin dezvoltarea și întărirea caracterului moral În esență, pentru profesorul - Platon, această cultivare a caracterului moral este sarcina principală a educației Dar cum se încadrează în teoria lui Platon conceptul de caracter, legat inevitabil de problema individualității? Este cu atât mai imposibil să evidențiem o soluție

directă a acestei probleme, cu cât aceasta depinde în întregime de soluția nucleului principal al întrebărilor generale ale doctrinei sale despre suflet Prin urmare, vom indica aici doar direcția în care, după toate probabilitățile, ar fi trebuit să meargă soluția lui Platon la această întrebare Reflecția asupra modului în care descrie părțile sufletului arată clar că punctul său de plecare a fost o observare atentă tocmai a caracterului oamenilor; toate părțile sufletului și proprietățile lor pot fi conectate fără nicio dificultate cu anumite personaje întâlnite în realitatea vie Dar sufletul uman conține toate aceste aspecte și aici, ca și înainte, apare vechea problemă nerezolvată și, poate, insolubilă, cum, în acest caz, se păstrează unitatea sufletului și devine posibil un caracter individual unificat și unde este miezul ei? Este de la sine înțeles că întreaga construcție a doctrinei lui Platon despre suflet ne obligă să ne întoarcem aici la conceptul său de το λογιστικόν (partea rațională a sufletului) Această parte rațională a sufletului este cea care acționează ca lider al întregii noastre vieți spirituale și tocmai prin gradul de dominație și subordonare a celorlalți factori ai vieții spirituale față de ea este spuma morală și înălțimea acesteia depind de caracter Prin aceasta, Platon, desigur, nu elimină cei doi factori inferiori din conceptul de caracter, dar semnificația decisivă aparține totuși părții raționale a sufletului, pe care Platon în Fedru o descrie cu culori poetice în rolul unui cărucior conducând un car înhamat Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON doi cai, voință și atracție El o numește τό ηγεμονικόν, cea mai înaltă putere de guvernare, hegemonul După cum subliniază Andrey Leissner, pe baza unor date foarte solide, logistic-con nu este doar o capacitate de gândire, ci în același timp este o abilitate cognitivă, combinată cu o capacitate rațională de a dori și o capacitate de a simți nuanțată de rațiune Întrucât el este adevăratul purtător al cunoașterii, al aspirațiilor filozofice ale erosului, este clar> că din punctul de vedere al lui Platon, este necesar să se caute în el miezul personalității În Statul (E), Platon spune că această parte a sufletului are grijă de restul, îi hrănește și îi călăuzește Acesta este, parcă, miezul sufletului și miezul personalității, caracterul ei principal Desigur, aici nu trebuie pierdută din vedere dificultatea că logistica, ca parte divină nemuritoare a sufletului, trebuia să fie considerată neschimbată și astfel a dispărut posibilitatea educației sale, și atunci există motive pentru a presupune că în unele locuri din operele lui Platon este atribuit tuturor oamenilor ca ceva la fel, neschimbabil, iar diferențele sunt transferate doar în gradul de dominație și, prin urmare, caracterele diferite ale oamenilor urmează, ca un produs al unei combinații deosebite de părți Ce este mai aproape de Platon, nu avem încă un răspuns la această întrebare Oricum ar fi, Platon a luat în calcul existența unei varietăți de personaje și a făcut o încercare foarte instructivă de a stabili tipuri majore de ordine mentală La oameni, conform celor trei părți diferite ale sufletului, în el predomină trei feluri diferite de aspirații de plăcere *): unii, ca animalele, își fixează ochii pe pământ, alții aspiră la înălțimi, iar alții încă ocupă un poziție de mijloc, gata, în funcție de condiții, să meargă într-o parte sau alta; ghidat de acest gând, el stabilește trei tipuri de oameni: tip de oameni: i înțelepciune iubitoare, filozofi, luptă pentru onoruri, ambițios, "certând și j a iubi material înseamnă, bani, "egoist *) Dr A Lùssntr "Die platonische Idee von den Seelenteilen nach Entwick-lung, Wesen und Stellung innerhalb der platonischcn Philosophie", teza de doctorat München , Nõrdlingen, GH Beck) "Stat",

IX, D Biblioteca "Runivers" m M RUBINSTEIN iubitor " *) În aceeași succesiune, el le aranjează după valoarea lor Pentru a arăta cât de adânc merge Platon în această clasificare a sa, reamintim că această împărțire poate fi comparată, cu o ușoară întindere, cu acele tipuri pe care A Binet le stabilește în lucrarea sa "Idei moderne despre copii": trăsătura filozoful indică tipul rațional-obiectiv, al doilea, ambițios și "discutabil", este apropiat de tipul emoțional-volitiv, subiectiv, iar al treilea, predispus la bunuri materiale, poate fi apropiat de tipul practic de Binet aceasta nu vrem decât să subliniem profunzimea lui Platon ca gânditor psihologic și pedagogic Astfel, Platon nu numai că nu neagă existența individualității, oricât de dificil ar fi să-i acorde un loc definit în teoria sa, ci încearcă să dea o anumită clasificare a acestora Dar există încă o întrebare deschisă, importantă atât pentru politician, cât și pentru profesor, dacă Platon a recunoscut anumite drepturi pentru individ și interesele sale și dacă a fost complet absorbit de interesele și viața societății, așa cum se subliniază de obicei în expunerile generale a viziunii despre lume a lui Platon În starea sa spiritual-aristocratică, s-a remarcat de mult un caracter impersonal evident - absorbția completă a individului în serviciul societății și negarea oricăror interese personale Așa că Windelband în monografia sa despre Platon *) spune: "Această aristocrație a cunoașterii poartă în sine ceva cu siguranță impersonal: conducătorii sunt purtătorii unei învățături înalte, dar toată individualitatea pe care o posedau este erodata de tot cursul de nivelare al educației , studiul învăţării i ob idei, contemplare religioasă Ei formează o rasă de oameni mai înaltă, cultivată în mod adecvat, dar în acest popor al supraoamenilor, o individualitate liberă, o personalitate independentă și-a pierdut "orice drept la cetățenie" În același spirit, vorbește cercetătorul rus al "Utopiei sociale a lui Platon",) carte E N Trubetskoy: "toate instituțiile de învățământ", spune el, "ale unui stat ideal sunt, parcă, create pentru a J) Acolo, $θ! Cu) "Platon*, s ι) Pagina ani Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON eradica de la o persoana totul individual, personal, eradica de la el toate semnele propriei vointe Este posibil să insistăm asupra acestui lucru în aprecierea poziţiei luate de Platon? Cu siguranță nu, deși de fapt, în condițiile specifice desenate de Platon, ceva asemănător ar fi trebuit să se întâmple Cu siguranță merită un mare credit pentru că și-a dat seama în mod clar de întreaga importanță a acestei probleme, dezvăluită de sofiști, că a făcut prima încercare, strălucitoare în proiectarea și curajul ei, de a depăși acel antagonism dintre individ și societate, care a fost s-a dezvăluit din ce în ce mai mult și a crescut până în epoca noastră și, într-adevăr, acum rămâne una dintre întrebările de bază și cele mai importante din viața umanității civilizate moderne Platon a încercat să elimine această opoziție nu prin distrugerea uneia dintre părți, a intereselor individului sau a societății, ci prin reconcilierea lor pentru un astfel de scop care ar putea fi suprem și obligatoriu pentru ambele Ceea ce este important pentru noi aici este aspectul principial, ideologic al întrebării Un astfel de teren de împăcare pentru gânditorul nostru a fost efortul comun către ideea de bine Acesta era cel mai mare bine la care putea aspira un individ, acesta era și ceea ce își putea dori societatea, în plus, era un scop cosmic Individul nu poate decât să se străduiască spre acest scop, decât dacă ochii îi sunt întunecați de nebunia pământească; iar dacă este nebun, atunci nu va fi violență din partea societății dacă îl va conduce împotriva voinței sale nebune la adevărata mântuire Societatea există doar pentru a ajuta

omul să înțeleagă lumea ideilor; îi serveşte în acest sens, pentru că oricine doreşte să găsească adevărata cale în viaţa individuală şi comună - şi este de neconceput să nu-şi dorească acest lucru - trebuie să-şi îndrepte toate eforturile spre cunoaşterea ideilor Cât despre societate, deci pentru individ, un singur soare strălucește, amândoi respiră același adevăr și, prin urmare, căile lor nu pot decât să coincidă Statul ideal ar trebui să deschidă posibilitatea unei mase de oameni mai slabi, neputincioși să se desprindă de pământ și să se ridice pe tărâmul ideilor, să se alăture prin aleși, prin conducătorii-filozofi, cu scopuri metafizice și, în acest fel, să dobândească adevărate , fericire autentică Oricât de periculos s-a dovedit a fi Platon Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN acţionează aceste gânduri, dar ele inspiră ideea unei profunzimi uimitoare Platon nu a distrus astfel individul, ci doar l-a contopit prea inseparabil cu societatea El înțelege nu numai dependența individului de societate, ci și societatea de individ Deci în "Legi" (VII, B) el exprimă convingerea că până când viața privată a cetățenilor nu ia forma cuvenită, până atunci viața statului nu poate deveni normală Pentru el, scopurile individuale și cele sociale se contopesc în conceptul general de cetățean De aceea, imaginea unilaterală, în mare măsură utopică, a lui Platon, înfățișând un sistem social ideal, ni se pare o încercare grandioasă de a aduce sens profund și reconciliere în viața atât a individului, cât și a societății, pe baza unei viziuni filosofice idealiste asupra lumii În legătură cu aceasta, întrebarea capătă un mare interes - despre atitudinea lui Platon față de o femeie și despre educația ei Am atins deja pe scurt această problemă în detalii mici, disparate În general, Platon de pretutindeni insistă energic că femeilor ar trebui să li se acorde aceeași sferă nelimitată de activitate largă ca și bărbaților; aici el este de acord destul de bine cu pretenţiile radicale ale unor sofişti El își propune, așadar, să-i conducă prin aceeași școală de călărie, lupte, gimnastică și pricepere cu armele ca și bărbații Din punctul lui de vedere, în vremea noastră, blocând calea femeilor către spațiul masculin, reducem artificial puterea statului la jumătate în loc să o dublăm *) Pregătind femeile pentru același scop, este necesar să le înveți la fel, adică pe lângă arta războiului, ei trebuie să fie instruiți și în toate așa-numitele "muzicale", adică arte plastice *) Dar o anumită abatere este indicată de faptul că Platon nu vorbește nicăieri direct despre studiul matematicii superioare și, cel mai important, al dialecticii de către femei - cel puțin, nu am găsit astfel de indicii de la el Dovezile indirecte sub forma discursului lui Diotima, despre care vorbește Socrate în dialogul "Sărbătoare", nu oferă încă o indicație direct pozitivă *) Vezi ^ State, / A) Ibid , V, E- A Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON asupra ecuaţiei femeilor din Platon şi din acest domeniu Dar chiar și în limitele educației și educației elementare, el conturează totuși unele limitări Astfel, insistând asupra pregătirii femeilor în arta războiului, Platon în Legi (VII E / AB) adaugă că consideră necesară o asemenea măsură doar în caz de urgență În Legile VII, D, spune că fetele ar trebui învăţate toate acestea numai dacă nu se împotrivesc - În general, peste tot vorbeşte aproape exclusiv despre educaţia băieţilor După șase ani, a introdus educația separată Am subliniat, de asemenea, că el consideră necesar să facă distincția între cântece potrivite pentru băieți și potrivite pentru fete Se poate presupune, desigur, că radicalismul lui Platon și-a pierdut o mare parte din forță în Legi, iar acest lucru explică astfel de restricții, dar astfel de indicații se găsesc și în Republică și în alte lucrări, parțial și anterioare ale lui Platon

Dezvoltându-și * doctrina asupra transmigrării sufletelor, Platon afirmă în Timeu că, potrivit legii divine și ordinii stabilite de el, la prima lor naștere, toate sufletele sunt masculine, iar apoi, în funcție de valoarea lor morală și intelectuală, fie rămân bărbați, fie - dar, coborând treptat, devin femei, apoi păsări, animale etc În acest fel, el elimină ideea reală a echivalenței psihicului unui bărbat și al unei femei Chiar și în Stat unde insistă pe "educație egală", spune (DU): "Așadar,* ispravnicii statului, prietene, nu au nicio treabă care să fie specifică unei femei pentru că este femeie, sau unui bărbat pentru că el este un om Forțele naturii sunt turnate în mod egal în ambele ființe vii: prin natură, femeia este implicată în toate treburile, iar bărbatul este în toate; dar o femeie este mai slabă decât un bărbat în toate Într-un alt loc al aceleiași lucrări (A), el spune că, din cauza slăbiciunii lor, ar trebui să li se dea cazuri mai puțin dificile, sau afirmă direct că până la urmă "firea femeii este diferită de cea a bărbatului (E), iar în Legi (VI , B) constată că natura feminină în raport cu vitejia-virtute este mai rea (τφός άρεττν χείρων) decât cea masculină "Cm Legea*" VII D/E Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN XIII Astfel, Platon își conduce elevii printr-o întreagă rețea de încercări și măsuri pentru a le lăsa adevăratul caracter să se maturizeze Luptând pentru educarea unui caracter viabil, statornic, Platon nu a putut să nu acorde - mai ales în esența stării sale - disciplină și rezistență de mare importanță Este cu atât mai greu de constatat cu cât sunt în permanență în pericol din cauza pasiunilor care dezechilibrează o persoană și o fac să-și piardă stăpânirea de sine În deplin acord cu psihologia pedagogică modernă, Platon observă că tinerețea este caracterizată de o mare excitabilitate, iar oamenii în acest moment sunt predispuși la temperament, la afecte *) El, cu adevărată înțelepciune a vieții, ține cont de puterea pasiunilor și de înclinații planul vieții, distrugând cu ușurință un tânăr "Atunci în preajma lui", citim în "Statul" (A/B), "diverse dorințe sunt zgomotoase, parfumate, unse, încoronate, beate, înconjurate de o mulțime de plăceri dezordonate, iar trântorii i se dă înțepătura de pofta, hrănită și hrănită la cel mai înalt grad, atunci nebunia devine purtătorul lui de armuri, atunci acest stareț al sufletului începe să se înfurie și, dacă găsește în el însuși gânduri și înclinații bune familiarizate cu rușinea, atunci le ucide și le aruncă afară de sine până când prudența este distrusă și nebunia care a urmat este satisfăcută Indicând puterea distructivă a pasiunilor, despre care grecilor le plăcea în general să vorbească, Platon face apel la lupta împotriva lor și recomandă o serie de măsuri Dintre acestea, este interesant de remarcat ceea ce îl aduce din nou pe Platon mai aproape de concluziile timpului nostru: el subliniază cât de important este înainte de culcare să eliminăm neajunsurile, excesele și să dai spațiu părții raționale a sufletului, să meargă la culcare fără furie, entuziasm și entuziasm; o astfel de persoană care reușește să îndeplinească această cerință, spune el *), "va atinge îndeaproape adevărul și nu va visa viziuni nepotrivite" Pericolul reprezentat de pasiuni pune înainte *) "Legi", VII, d) Ibid , D-V Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON, importantă în sine este problema autocontrolului și a disciplinei Deja la Homer, autocontrolul este un obiectiv important al educației Ca toți grecii, Platon acordă o mare importanță autocontrolului Recunoașterea drept cea mai valoroasă și mai fericită persoană pe cea mai bună și mai dreaptă persoană, de ex a unuia care are un suflet armonios filozofic și un trup potrivit, adaugă: "și așa este un om regal, care domnește asupra lui însuși \ cel

mai nefericit este un tiran, fiind inevitabil un despot în raport cu sine pentru că și-a pierdut propria voință în sensul cel mai înalt al acestor cuvinte și plutește pe oceanul patimilor oarbe În "Legi" (I, B) el spune: "Suntem de mult de acord că cei care se pot stăpâni sunt buni, cei care nu pot face asta sunt răi" El compară, prin gura lui Socrate, un om necumpătat, stăpân pe sine, cu un butoi plin de găuri care nu pot fi umplute niciodată, i e aduce la o anumită perfecțiune, bune moravuri *) Dar cum să cultivi autocontrolul și o voință disciplinată? Prevăzând, de parcă, extremele viitorului, așa-numita educație gratuită, Platon subliniază cu o perspectivă profundă că libertatea distilată duce la sclavie; tocmai din acest motiv deduce tirania, cea mai proasta formă de viață de stat, din cea mai "liberă", din democrație Platon a acționat ca un apărător atât de înflăcărat și sincer al iubirii de libertate, lăsând moștenire să o iubească mai mult decât viața însăși, încât nimeni nu ar bănui în el un dușman al libertății El respinge doar aspectul ei urât În opinia sa, libertatea cea mai mare, fără margini, se transformă inevitabil în arbitrar, în voință de sine, iar apoi se dovedește, așa cum spune el), "cea mai puternică și mai crudă sclavie" Platon are deja un presentiment că o anumită necesitate rațională trebuie să stea în libertate, care obligă și leagă Deci libertatea și arbitrariul, două concepte, care au trecut printr-un cerc colosal de dezvoltare, au cerut din nou în epoca noastră, cel puțin în domeniul pedagogic *) "Stat", IX, V/S *) În "Gorgia", D/E ') "Stat", VIII, A Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN gikЂ, - distincție strictă, clară *) Cu această idee de bază, el trece la clarificarea problemei mijloacelor de influențare a copiilor , Aici el acționează, în general, ca un apărător atent al libertății în limite normale, necoercitivitatea și auto-activitatea Expunând viziunea sa despre jocuri și educația elementară, am subliniat deja această latură a teoriei sale pedagogice "Un om liber", spune el (Stat, E), "nu ar trebui să studieze nicio știință în mod servil, pentru suflet, orice știință forțată nu este vitală " Frica și groaza sunt pentru el factori foarte răi ai educației; ele nu numai că nu dau rezultate pozitive, dar duc direct la educarea depresiei și a lașității; dimpotrivă, nu numai că nu intimidam, dar ne învațăm să depășim ororile și fricile, aducem la iveală curaj, curaj și vitalitate) Tratamentul furios și dur, sclavo face o persoană lașă, neliberă, ostilă oamenilor, un tovarăș nepotrivit) Astfel, el a fost, cu mult înaintea lui Quintilian și înaintea lui Aristotel, căruia i se atribuie de obicei această gândire de către istoricii pedagogiei, care a respins mijloacele sclave de a influența copiii și a cerut umanitate Cel mai bun mijloc este priceperea și imitarea modelelor bune, care ar trebui fii ingrijit În arsenalul mijloacelor necesare urgent, el include calmul și rezistența educatorilor și crearea de bune obiceiuri Alături de aceasta, acolo unde este necesar, puteți folosi rușinea; Platon îl consideră un factor foarte valoros în viața spirituală, iar nerușinarea pentru el este cel mai mare rău atât în viața privată, cât și în cea publică б) El permite pedepse în caz de nevoie, dar nu rușine, care nu poate decât să strice și să corupă El amenință copiii cu pedepse severe pentru lipsă de respect față de părinți, bătrâni, bătrânețe de ani)) Acest lucru este subliniat în special de Rubinstein "Eseu de psihologie pedagogică în legătură cu pedagogia generală", , vezi indexul conceptelor de la sfârșitul cărții, cuvântul "libertate*") Legi, VII, B) Legi, VII, E) Vezi Legile, B și urm) Legile I, A/B) Legile și ^D Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON ' Într-o concluzie generală, el recomandă să se țină la măsura și la o cale de mijloc rezonabilă,

crezând că cetățenii liberi sunt educați cel mai bine în acest fel Potrivit acestuia, nu este nevoie nici de răsfăț excesiv, nici de severitate excesivă El spune ("Legile", E): "Ca și în tratarea sclavilor, nu trebuie nici să le stârnească iritarea cu pedepse grele, nici să tolereze licențiozitatea, lăsându-i nepedepsiți; la fel ar trebui făcut cu copiii liberi XIV Așa era, în termeni generali, profesorul Platon Pentru a aprecia toată bogăția conținutului teoriei sale pedagogice, este necesar doar să cercetăm cel puțin pe scurt gama de întrebări discutate în acest domeniu în vremea noastră și să ne abatem de la modalitățile recomandate de acesta pentru implementarea concretă a ideilor sale Ne vom convinge atunci că în idee Platon se dovedește pretutindeni a fi un adevărat văzător pedagogic De mii de ani l-au privit ca pe strămoșul utopilor, impregnat de vise sociale irealizabile Și chiar a fost în multe, multe privințe Dar știm că mulți mari reformatori ideologici se dovedesc a fi atât de utopici Avem un exemplu apropiat de vremea noastră în persoana lui Heinrich Pestalozzi; pentru noi acum este cea mai mare figură pedagogică, și totuși el a fost și i s-a părut în ideile sale cele mai dragi lui și nouă un visător strălucit, dar naiv, un excentric, mai mult, uneori era numit pe jumătate nebun Așa îl priveau, poate, pe Platon la vremea lor și de aceea treceau atât de ușor cu vederea nenumăratele sale bogății ideologice și pedagogice, întunecate de învățătura lui filozofică Privind ceea ce a dat Platon, nu-l putem numi pe Platon un utopic, dimpotrivă, el iese din ce în ce mai mult pentru noi ca un adevărat profesor, un profesor de la care avem ceva de trasat și ceva de învățat Toată munca noastră a fost concepută pentru a scoate la iveală ceea ce a fost Platon și ceea ce este el pentru noi În concluzie, vom arunca doar o scurtă privire înapoi, amintind trăsăturile mai mari ale teoriei sale Biblioteca "Runivers" M M RUBINSTEIN Aruncând o privire generală asupra teoriei sale pedagogice, ne întrebăm în mod firesc ce a dat omenirii în dezvoltarea sa istorică, care este proporția sa istorică? După cum am menționat deja, istoria ne arată aici un tablou ciudat: acest mare gânditor, cu pedagogia sa, părea să treacă neobservat și, ca urmare, rolul ideilor sale s-a dovedit a fi foarte nesemnificativ Dar credem că există încă posibilitatea de a presupune altfel, și anume că pur și simplu, conform surselor noastre, suntem puțin conștienți de soarta profesorului Platon Credem că o astfel de presupunere este departe de a fi incredibilă, iar cercetătorul are încă multe de făcut în acest sens Deja acele date generale care sunt evidențiate în această monografie ar putea oferi material binecunoscut pentru stabilirea legăturii dintre învățăturile pedagogice ale lui Platon și Aristotel Deși centrul de greutate al intereselor lui Aristotel, acest mare student al lui Platon, se afla în filosofie, se poate afirma cu mare certitudine că el, trăind în imediata apropiere a profesorului său, nu a putut să nu cunoască și să se gândească la teoriei pedagogice, iar prin Aristotel se stabilește fără dificultate o legătură cu principalul traseu istoric al dezvoltării ideilor pedagogice Toate motivele fac să se considere incredibil că Plutarh, care s-a dedicat atât de mult "biografiilor" marilor oameni din antichitate și, în același timp, era foarte intens interesat de pedagogie, să nu cunoască teoria socială și pedagogică a lui Platon Este cu atât mai incredibil că școala lui Platon, Academia, a existat timp de nouă secole, a exercitat o influență extraordinară și, în general, a fost o mare forță reală spirituală și politică; era o școală prin care trecea o mare masă de oameni inteligenți dintr-un număr de generații Același lucru trebuie spus nu numai despre Plutarh, ci și despre Quintilian Și aici ar fi

foarte instructiv să comparăm teoria pedagogică a lui Quintilian cu cea a lui Platon; din câte putem judeca din contururile generale, există o posibilitate directă de a stabili o legătură ideologică între ele, nefiind greu de observat acest lucru dacă îl luăm pe Quintilian măcar într-o prezentare generală Aici nu ne putem opri asupra acestei chestiuni în detaliu din cauza sarcinilor și dimensiunilor monografiei noastre, ar trebui să i se acorde atenție într-un studiu special despre Quintilian Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON În acest fel, pedagogia lui Platon deschide o sferă largă de influență a timpurilor moderne Renașterea este plină de idei pedagogice ale lui Plutarh și Quintilian După ce l-a înviat pe Platon, ea, desigur, a trăit pe scară largă cu ideile lui Este greu de imaginat că astfel de cunoscători ai limbii grecești și scriitori greci, precum teoreticianul și profesorul Leonardo Bruni, și alți umaniști care au trăit în literatura antică și au fost interesați de pedagogie, nu l-au cunoscut pe Platon În măsura în care se poate judeca după subiecte, după conținutul educației, Platon a avut o mare influență asupra Melanchthonului și Sturm Știm și că din Renaștere, i e Odată cu renașterea cunoștințelor cu gânditorii și scriitorii antici, începe un flux de utopii, construcții, sugerând într-un mod direct imitația lui Platon După cum spune Natorp *), faimosul Thomas More depinde de Platon și este fondatorul socialismului modern În vremea noastră, Platon a devenit proprietatea comună a tuturor prezentărilor din istoria ideilor pedagogice, dar, din păcate, prezentările teoriei sale suferă de asemenea neajunsuri, încât cel mai bun la Platon rămâne complet nemenționat * * *) Dar dacă soarta istorică a teoriei pedagogice a lui Platon rămâne în mare măsură obscură pentru noi, atunci este cu atât mai important să subliniem că pentru noi el este acum în pedagogie încă capabil să devină o forță istorică vie, dătătoare de viață A face cunoștință cu el, poate, este util mai ales pentru un timp atât de instabil din punct de vedere pedagogic și de reconstrucție ca al nostru: a privi în marele trecut în timpul fermentului spiritual înseamnă a te proteja de multe, multe greșeli Și la Platon acest trecut pedagogic a fost cu adevărat grozav Semnificația sa instructivă enormă este deja stabilită de faptul că a demonstrat și a aprobat cu brio ideea importanței primordiale a pedagogiei pentru viața statului Nu Maria Tereza în secolul al XVIII-lea, după cum spun istoricii) Vezi R Barthl "Geschichte der Erziehung", S) P Natorp, "Platos Staat und die Idea der Sozialpădagogik*, Berlin) Acest lucru este izbitor nu numai în astfel de dependente și lucrări slabe ca Sokolov "Istoria sistemelor pedagogice, dar chiar Monroe în Istoria pedagogiei Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" M, M < RUBINSTEIN gogice, și anume, el a fost cu câteva secole înainte de R Chr pentru prima dată a realizat și a exprimat clar că pedagogia (școlară) este o mare problemă politică El a fost cel care a exprimat ideea importantă, pe care o repetăm acum, că nu există sarcină socială mai importantă decât educația El a privit pedagogia ca principalul factor în construcția socială, idee propovăduită de educatori moderni precum Natorp El a dat acestei afirmații forța mai mare că nu cunoaște învățarea fără educație, că el este vestitorul învățării educative; aceasta este ideea că acum, cu mâna ușoară a lui Herbart, precum și a lui L N Tolstoi, devine proprietatea comună a timpului nostru Toate aceste opinii ale sale sunt cu atât mai importante cu cât în Platon ideea de om este extinsă cu siguranță pentru a acoperi toți grecii - acesta a fost deja un mare pas înainte*) Și-a construit teoria socio-pedagogică pe baza psihologiei sale, recurgând adesea la propriile sale

observații psihologice și pedagogice foarte valoroase Avem deci dreptul să numim pedagogia lui filozofică și psihologică, asemănătoare în acest sens cu vremea noastră Cu o profunzime și o simplitate rară, a rezolvat problema puterii educației, arătând că talentul natural ne pune anumite limite, dar în limitele lor depinde de noi, de creșterea noastră, ceea ce vor deveni copiii noștri Cu pretenții atât de mari se apropie de profesor, cerându-i nu numai să fie cel mai bun din toate punctele de vedere, ci să cunoască copiii din propria viață de familie Aici Platon ne amintește că este urgent necesar să luăm în considerare timpul nostru Este cât se poate de modern și instructiv atunci când ne pune să ne gândim la problema nașterii, străduindu-ne să aducă sens și acestui domeniu El a fost primul care a exprimat marele adevăr pedagogic că adevărata educație a copiilor ar trebui să înceapă chiar înainte de a se naște El - și nu profesorii timpului nou, așa cum susțin ei în mod greșit - a cerut educație și o parte din pregătire încă din copilărie; a exprimat clar ideea unei grădinițe, totuși, fără a-i da un astfel de nume, anticipând de mult ^Stat *, V C şi următoarele: "în consecinţă, elenii înşişi să nu aibă sclavi, şi să sfătuiască la fel pe alţi elini la fel * Biblioteca "Runivers" IDEI PEDAGOGICE LUI PLATON chiar și ideea școlilor mame ale lui Comenius El a proclamat ideea care este acum predicată de educatori moderni precum Natorp și Kershensteiner: ideea unei scări deschise a educației și a statutului social prin dotare, proclamând prin aceasta ideea vitală a unei largi selecții de forțe spirituale și umane rasă El, ca și vremea noastră, cere pentru toată lumea un traseu de viață care să corespundă talentelor sale A pus problema literaturii și artei pentru copii A făcut o încercare - și pentru vremea lui foarte profundă - de a stabili tipurile de personaje din care se poate găsi o cale apropiată de clasificarea unuia dintre marii cercetători moderni, A Binet Chiar și atunci, cu multă persuasiune, el a subliniat necesitatea de a educa autoactivitatea și adevărata libertate, disociând-o brusc și instructiv de arbitrar El curăță radical atmosfera educației religioase de imagini și elemente înfricoșătoare și introduce moralitatea și veselia în religia copiilor, insistând că, în final, fericirea este numai bine, în timp ce răul aduce doar nenorocire Părerile sale despre educația estetică sunt, de asemenea, pline de instructivitate profundă ' Pentru vremea lui, Platon era un utopic, atât în teoria statului, cât și în teoria educației, strâns legate între ele Dar pentru noi, dacă renunțăm la detaliile și măsurile concrete recomandate de el, încetează să mai fie un utopic și devine un adevărat profesor Dacă este corect să spunem că istoria ne conduce nu numai către trecut, ci adesea spre miezul real al prezentului, atunci acest lucru se aplică mai ales lui Platon M, M Rubinstein Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Recenzie de cărți Sext empiric Trei cărți de prevederi pironice Traducere din greacă, prefață și note de N V Bryullova - Piaskolskaya, sub rf A I Maleina SPb pp Preț ruble Scepticismul, ca sistem, apare pentru prima dată în Grecia și, în același timp, își trage concluziile extreme cu o astfel de secvență încât nicio eră ulterioară nu s-a aventurat A fost o îndoială absolută decisivă în toate domeniile cunoașterii umane, realizată cu o logică implacabilă și cu o completitudine cuprinzătoare Fondatorul scepticismului grec, ca o viziune completă asupra lumii, a fost Pyrrho din Elis, care a murit aproximativ în î Hr "), iar lucrările filozofice au pierit Restauratorul scepticismului pirronian a fost Aeneside, ale cărui scrieri nu au ajuns nici la noi Dintre toți scepticii, doar Sextus Empiricus (aproximativ - d Hr) dobândește pentru noi, grație lucrărilor sale supraviețuitoare, un aspect viu Din

aceste lucrări ale lui Sextus Empiricus, lucrarea analizată rezumă tot scepticismul grec În cuvintele lui Brochard, un cunoscut savant al scepticismului grecesc, "această carte este cel mai puțin personală ca natură: este opera colectivă a școlii, suma totală a întregului scepticism" Deci, pentru istoricul filozofiei, opera lui Sextus Empiricus Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE de valoare primordială Dar dacă suntem de acord că scepticismul este cea mai bună școală pentru filosof, acel "dubito" trebuie să fie cu siguranță o introducere în filosofare pentru începători, pentru că a fost motivul motrice al creativității geniilor filozofiei - Platon, Augustin, Descartes și Kant, și acel scepticism grecesc - cea mai înaltă manifestare a scepticismului filosofic, atunci recunoaștem enorma semnificație fundamentală a propozițiilor pironice Și ar trebui să fim profund recunoscători Societății Filozofice din Petrograd pentru ideea de a traduce, spre rușinea noastră, lucrarea lui Sextus Empiricus, prima traducere Pentru noi, rușii, în majoritatea cazurilor dogmatici ai celei mai pure ape, atât în afirmațiile sale, cât și în negările sale, ar trebui să ne fie deosebit de util Sextus Empiricus Dar, spre nemulțumirea noastră profundă, implementarea acestei idei trebuie recunoscută ca fiind puțin satisfăcătoare Să începem cu o prefață În ea, mai întâi, în forma tradițională (ionienii sunt cosmologi, eleacii sunt idealiști etc), sunt expuși precursorii scepticismului, în timp ce sistemul lui Platon este interpretat ca depășind scepticismul Este clar că, cu o asemenea înțelegere, apariția scepticismului în Academia de Mijloc este motivată doar de senilitatea Greciei În continuare, se dă o schiță istorică a scepticismului în Grecia, se face o distincție între Academie și scepticism, este expusă învățătura lui Sextus Empiricus, căruia, pe lângă această lucrare, i se atribuie unsprezece cărți împotriva matematicienilor, fără rezerve că din urmă este o combinație ilegală a două lucrări complet diferite ale lui Sextus Empiricus pirica: cărți împotriva matematicienilor și cărți împotriva dogmaticilor De asemenea, este foarte ciudat că doar câteva rânduri sunt dedicate relației dintre sceptici și medici (atât de mulți ca cosmologii ionieni), și doar o mică notă (p) vorbește despre empirism și metode Astfel, o prefață mică (pagini) suferă de disproporție și stereotip Să trecem la traducere "Atât traducătorul, cât și editorul s-au străduit să redea textul grecesc cât mai aproape de original, păstrând în mod deliberat cunoscuta stângăcie și perioade lungi ale originalului", declară domnul editor Această afirmație sună mândră: poate fi înțeleasă ca un dorință Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE pentru a traduce în rusă Sextus Empiricus, un scriitor verbos, dar plin de duh, un stilist prost, dar ciudat, cu toate particularitățile stilului său, adică transmite prin traducere spiritul scriitorului și limba sa Dar, de fapt, această afirmație este doar o scuză mascată pentru o traducere proastă, inexactă și ilizibilă, pe alocuri care amintesc de celebrele traduceri Klevanov Pentru a nu fi neîntemeiat, voi da două sau trei exemple de "lizibilitate" traducerii: i) În discuția despre necesitatea de a se abține de la a judeca despre creștere și scădere, citim: unul a primit un adaos, iar altul a crescut , minciuna (III ; p) ";) Într-o discuție despre genuri și specii, al doilea paragraf începe astfel: "În plus, trebuie spus următoarele Speciile sunt într-un fel sau altul; genurile lor sunt ori așa și altele, ori așa și altele nu, ori nu așa și nu altele" (II ; p);) "Inexistența unei probe se poate demonstra și din cele ce urmează Dacă există o dovadă, atunci ea dezvăluie fie fenomenul, fiind un fenomen, fie neevident, fiind neevident, fie fenomenul, neevident, fie

neevident, fiind un fenomen" (II) ; p) Un alt exemplu: "Dacă ceva se mișcă, atunci fie înainte în primul, fie în întreg spațiul divizibil Dar, după cum vom demonstra, ea nu se poate mișca nici înainte în prima, nici în întreg spațiul divizibil; înseamnă că nimic nu se mișcă" (III, ; p) Mi se pare că în toată lumea nu există înțelept care să poată pătrunde în sensul unor astfel de fraze enigmatice, depășind cea mai îndrăzneață parodie Iar scopul aici nu constă în încercarea de acuratețe, ci în înțelegerea greșită a textului De exemplu, în cel de-al treilea exemplu, textul: πτιζτ ή άδηλος άδηλου ή άδηλος φαινομένου f φαι-νομένη αδήλου (este clar că aici termenul φαινομε νον φαινομε νον, în altă parte, critică înseamnă, în altă parte, conceptul de critică, de exemplu, de rațional, de exemplu, cartea - , - și în alte locuri, nu o indicație a vreunui obiect care apare, ci o dovadă și va fi sinonimă cu πρόδηλον), iar ideea aici este că "dacă există dovezi, atunci este fie , fiind evident (adică imediat), dezvăluie evident sau, Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE a fi neevident (adică, mediat), dezvăluie neevident, sau, fiind neevident, evident, sau, fiind evident, neevident " *) În ultimul exemplu, ciudatul "fost în primul" înseamnă κατά το πρέτερον πρότερον, adică particulă elementară indivizibilă a spațiului Deci, traducerea este uneori de necitit, pentru că însăși traducătoarea nu a înțeles ce traduce Uneori, devine confuz chiar și în termeni suficient de explicați de studiile istorice și filozofice De exemplu, αρχή în Sextus nu este un "început", ci un "principiu" (I i și passim); προς καιρόν (II , p și passim) nu "temporar", ci "pe moment"; γαληνότης (I io, p) - termenul deliberat al lui Demokritov: "calm"; καταληπτική φαντασία - poate nu o idee convingătoare, captivantă, dar, ca în Barth, prins (greif-bare Vorstellung); δια τεσσάρων, δια πέντε, δια πάντων (III , p ; vorbim de pitagoreici) - nu "în patru", "în cinci", "prin toate", ci quart, a cincea, octava; υπάτυφος - nu "semi-întunecat", ci "oarecum străin de aroganță"; νοερωτερον ή νόημα nu este "gândirea de gândit", ci "mai inteligent decât alții sau rațiunea" (ambele ultime exemple din I , p , unde întregul pasaj este redat fără succes) Este păcat că nu există o explicație pentru termenul "sceptic" Ar putea fi date multe astfel de exemple Nevrând să plictisesc cititorul, mă voi limita la încă trei exemple de denaturare a textului: "De asemenea, când ne îndoim dacă subiectul este ceea ce este, presupunem că este Ceea ce căutăm nu este acest fenomen, ci ceea ce se spune despre fenomen, și aceasta diferă de căutarea fenomenului însuși" (I, : ον οποτον φαίνεται, το μέν οτι φαίνεται φαίνεται φαίνεται δενετομεν δομεδούύδούδούδούτούτούτον φαίνεται, τού φαινομένου, άλλα περί εκείνου ο λέγεται περί του φαινομένου - când ne îndoim dacă substratul este ceea ce este, acceptăm faptul fenomenului I, ne îndoim nu în fenomen, ci în ceea ce se spune despre fenomen) ; "Din vasele din jurul organului vederii, unele) Această greșeală este deosebit de surprinzătoare pentru că în nota a -a însăși traducătoarea, referindu-se tocmai la acest loc, recomandă uneori traducerea φαινόμενά prin direct evident, clar Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE iese complet din ochi din cauza umflăturii I : χυρτότητος: din organele vizuale (la propriu: din vasele vizuale) cele care ies, din cauza umflăturii, ies complet); "Faptul că ceva este bine sau rău, academicienii nu spun ca noi, ci cu încredere că, probabil, ceea ce ei numesc bine este mai degrabă așa decât opusul, și la fel este și cazul răului" (I : άγαδον) γάρτί φαυιν είναι οί Αχαδημαϊχοι χαί χαζόν ουχ ώζ ημείς, αλλά μετά το ο λέγουυιν είναι ·εγουυιν είναι ·εχ ώζ ημείς ναντίον , χαί επί του χαχου ομοίως - pentru că academicienii numesc ceva bun sau rău nu așa cum facem noi, ci cu convingerea că ceea ce ei

numirea bine există ca fiind mai probabilă decât opusul său; și așa este și cu răul) Toate cele de mai sus ne dau dreptul de a recunoaște traducerea ca nu pe deplin satisfăcătoare, deși, desigur, există multe locuri de succes în ea De adăugat că sarcina traducătorului și editorului a fost foarte grea: abundența termenilor, confuzia argumentului, textul stricat pe alocuri Prin urmare, fiind obligat, în calitate de revizor, să ia în considerare, din punct de vedere obiectiv, îndeplinirea sarcinii și să o condamne, formularea însăși a sarcinii nu poate fi decât salutată P Blonsky Prof A I Yarotskyi Moralitatea altruistă și justificarea ei individualistă Iuriev Preț copeici Prof Yarotsky este medic și privește totul din punctul de vedere al științelor naturale, și mai ales al medicinei "Impresii din munca medicală obișnuită timp de un număr de ani", spune el în prefață, "l-au condus pe autor la convingerea importanței pe care procesele mentale ale unei persoane, în special latura superioară a vieții mentale, au asupra stabilității a corpului său în lupta împotriva factorilor dăunători ai vieții Moartea Organismul începe de obicei cu ofilirea forțelor sale spirituale: lumea spirituală a unei persoane este devastată, iar apoi corpul său nu poate rezista influențelor dăunătoare ale mediul O dezvoltare detaliată a acestor opinii prof Yarotsky dal in Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE cartea "Idealismul, ca factor fiziologic" (Yuriev Price i p k), iar o expresie deosebită a acestora în aplicarea moralității o găsim în cartea sus-menționată O astfel de formulare a întrebării nu poate să nu intereseze cititorul Suntem obișnuiți să auzim de la medici vechea zicală: sana mens in corpore sano (o minte sănătoasă într-un corp sănătos), de pe buzele Prof Îl auzim pe Yarotsky exact opusul: el atribuie primatul forțelor spirituale În mod involuntar, apare suspiciunea că și-a împrumutat punctul de vedere de la religie Îmi amintesc cu această ocazie de cunoscutul medic și bun catolic, prof de la Universitatea din Montpellier, dr Grasse, care în Morale scientifique et morale évangélique devant la sociologie (Paris) preferă deschis morala religioasă oricărei științifice și demonstrează că nu poate exista moralitate pe baza științei Cu toate acestea, cea mai apropiată cunoștință cu cartea prof Yarotsky convinge cititorul că autorul se află pe un teren destul de rațional și pozitiv Baza moralității, în opinia sa, este impulsul sau instinctul moral dezvoltat de strămoșii noștri și moștenit de noi de la aceștia Așa cum prescripțiile sanitare dintre toate popoarele au fost inițial justificate de voința divină, tot așa prescripțiile simțului moral au fost atribuite lui Dumnezeu sau unor motive supra-raționale De fapt, "morala este un departament de igienă - igiena spiritului; ceea ce duce la cea mai mare prosperitate a vieții spirituale este moral" (p) În raport cu lumea exterioară, impulsul moral se caracterizează prin faptul că este "îndreptat spre binele comun" (p) Autorul consideră că prima condiție pentru creșterea unei personalități este dorința acesteia de "a influența mediul, a realiza ceva, a cuceri etc" Dar indiferent de ce fel de activitate am face, orice mare poate fi realizat doar în cadrul publicului Dacă o persoană se străduiește să crească, atunci nu poate crește altfel decât în direcția relațiilor sociale largi, deoarece numai în această direcție există o marjă nelimitată pentru aceasta (p și) Aspirațiile morale, exprimate nu în egoism, ci în altruism, sunt cele mai favorabile relațiilor sociale și, în același timp, învață Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE surprindeți bogăția și strălucirea vieții spirituale personale a unei persoane (p) Cititorul familiarizat cu învățăturile morale moderne nu

va găsi nimic nou în aceste formulări ale moralității Autorul însuși admite că "punctul de vedere al lui Guy este cel mai apropiat de opiniile sale" (p ji) Dar, pe lângă cartea lui Guiot "Eseu despre moralitate fără sancțiuni și constrângere", autorul a folosit în fundamentarea socială a opiniilor sale și a lucrării lui P A Kropotkin "Asistența reciprocă între animale și oameni" Nu se poate decât să regrete că literatura critică pe această latură a ideilor lui Guyot și Kropotkin a rămas prof Yarotsky este complet necunoscut În primul rând, prof Yarotsky pune în mod destul de nerezonabil un semn de egalitate între interesele individului și ale publicului Desigur, este adevărat că doar în sfera "relațiilor sociale largi" o persoană găsește "întindere nelimitată" Dar trebuie să ne amintim că, dacă această persoană este Tamerlan sau Pobedonostsev, atunci viața ei spirituală bogată este legată nu de bogăție, ci de sărăcirea vieții în mediul social din jurul ei Numai naivitatea poate fi considerată părerea că numai acei oameni care lucrează pentru binele societății duc o viață spirituală bogată, în timp ce distrugătorii sociale trebuie să se distingă cu siguranță prin mizerie spirituală "Absolutismul iluminat" a fost întotdeauna asociat cu o viață spirituală bogată, dar a arătat atât de puțin altruism în raport cu societatea încât a provocat întotdeauna revoluții împotriva sa Apoi, viața morală se exprimă cel mai adesea nu în cheltuirea forței mentale pentru ceilalți, ci doar în abținerea de a-i face rău altora, în auto-reținere Nici măcar nu ar fi moral să ceri oricărei persoane că este binevoitor față de ceilalți, chiar dacă puterile sale spirituale ar fi foarte mari Dar, indiferent de mărimea puterilor spirituale ale unei persoane, avem dreptul să pretindem ca acesta să nu facă rău nimănui Această abținere de a face rău altora necesită adesea multă muncă spirituală și este utilă social, dar nu este legată de extinderea sferei de activitate a individului, ci, dimpotrivă, de limitarea acesteia Aceasta este justificarea oricărei asceze în morală Se poate spune chiar că autoconstrângerea unei persoane este prima condiție a oricărui comportament moral Morala există nu numai pentru cei bogați spiritual, ci și pentru cei săraci cu duhul; ea nu este un aristo Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE scurt, dar universal De aceea, primul său pas constă în auto-reținerea accesibilă oricărui individ pentru a evita vătămarea celorlalți Dar chiar și atunci când o persoană nu se mulțumește să nu facă răul, ci încearcă să aducă beneficii pozitive oamenilor, acest lucru nu duce neapărat la "cea mai mare prosperitate a vieții sale spirituale" Adesea, activitățile în folosul societății duc la moarte, la închisoare și exil, care ucid energia spirituală Toate acestea arată clar că a construi moralitatea, pe urmele lui Guyot și Kropotkin, pe conceptul de individualitate bogat înzestrată, ca să nu mai vorbim de aristocrația acestei teorii, înseamnă a construi pe un semn accidental de personalitate și a nu explica nimic în domeniul vieţii morale a maselor de oameni Morala, ca rezultat al unei vieți spirituale bogate, dacă este logică, duce în mod necesar la nietzscheanism, la negarea egalității oamenilor și la predicarea exploatării maselor de oameni În cartea "Von Darvin bis Nietzsche" (Leipzig), Alexander Tille a arătat frumos această concluzie Cercetările lui Tille sunt cunoscute de prof Yarotsky, după cum se poate vedea din citatele din cartea sa, și este cu atât mai surprinzător că el găsește posibil să bazeze moralitatea altruistă pe viața dezvoltată a individului Într-o scurtă trecere în revistă este imposibil de fundamentat o viziune mai general acceptată decât teoria moralității a prof Yarotsky Vom spune doar că la baza moralității ar trebui să fie viziunea unei persoane ca fiind o ființă

egală cu alte personalități, indiferent de bogăția sau sărăcia din viața sa spirituală Numai cu o astfel de vedere morala poate fi nu aristocratică, ci universală și poate duce la egalitatea și fraternitatea oamenilor Din tot ce s-a spus aici nu rezultă însă deloc că prof Yarotsky este lipsit de merit Pe lângă faptul că subliniază în ea influența spiritului asupra corpului, este de asemenea necesar să remarcăm dovada corectă (pe urmele lui Simmel) a ideii că altruismul este o proprietate la fel de importantă și de bază a vieții mentale ca egoismul (pp -ii) Pe baza cunoașterii de către autor a numeroase lucrări semnificative despre moralitate, prof Yarotsky ridică multe întrebări într-un mod în care medicii și oamenii de știință natural sunt rar puse, iar acest lucru justifică publicarea cărții I Knizhnik Biblioteca "Runivers" CĂRȚI ȘI BROȘURI NOI Cărți și broșuri noi trimise editorilor Besant, A Structura Cosmosului Petrograd Art C o k Bosanquet, B Fundamentele logicii Prelegeri populare Traducere sub redactie H Shpeta Moscova Art Ts și r io k DЬdenko, K K Esența ființei Kremenets, Art Ts k Ershov, M N Problema cunoașterii lui Dumnezeu în filosofia Mal-branch Kazan Art Ts și r k Levitov, P V Introducere în psihologia pedagogică Eka-terinoslav Art Ts k Egoul Din cursul teologiei morale creştine Partea a II-a Ekaterinoslav Art Ts k Lotsos, K Elena Mylyna Petrograd Art USD Ts k Makovelsky, A Presocratici Kazan Partea I Art XL-P C p Marbe Fortschritte der Psychology Bd III Leipzig Art C M Miglio, E Economia publică Ed "Trud" Moscova Art C k Popov, G Convorbiri despre didactica generală Kiev Art C ï r Timofeevsky, P De la moarte la nemurire Petrograd Art C k Shpeg, G Fenomen și sens Fenomenologia ca știință principală și problemele ei Moscova Art C ï r o la Biblioteca "Runivers"